

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1939.

Första kammaren.

Nr 32.

Lördagen den 20 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Upplästes två till kammaren inkomna ansökningar, vilka jämte därvid fogade läkarintyg voro så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Under åberopande av medföljande läkareintyg får undertecknad vördsamt anhålla om ledighet från riksdagsarbetet under tiden 20 maj—2 juni 1939.

Georg Andrén.

Att professor *Georg Andrén* på grund av influensa och njurinflammation är oförmögen till arbete under två veckor framåt intygas härmed.

Serafimerlasarettet, Stockholm den 19 maj 1939.

N. Svartz.

Till riksdagens första kammare.

Med stöd av bifogade läkareintyg får undertecknad härmed vördsamt anhålla om tjänstledighet under tiden 22—30 innevarande månad.

Stockholm den 20 maj 1939.

Nils Svensson.

Att riksdagsman *Nils Svensson* fr. o. m. den 20 maj t. o. m. den 30 maj på grund av magsjukdom (akut colit) är förhindrad deltaga i riksdagsarbetet, intygar

Stockholm den 19 maj 1939.

R. Gärdstam,
leg. läkare.

De begärda ledigheterna beviljades.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 277, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 8 kap. 3 § rättegångsbalken m. m.; och

nr 278, i anledning av väckta motioner om ändrad lydelse av 7 § 2 mom. lagen om kyrkofond.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 279, till Konungen angående utredning rörande byggnadskostnaderna på landsbygden.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 293 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 § 1 mom. förordningen den 28 september 1928 (nr 376) om särskild skatt å vissa lotterivinster; och

nr 294, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 18 juni 1937 (nr 481) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper.

Justerades protokollen för den 13 och 16 innevarande månad.

Föredrogs Kungl. Maj:ts proposition nr 305, med förslag till beräkning av vissa inkomster å riksstaten för budgetåret 1939/40 m. m.

Propositionen hänvisades, såvitt angick de procenttal, varmed bottenskatten enligt 18 § förordningen om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt för år 1939 skulle utgå, till bevillningsutskottet samt i övrigt till statsutskottet.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 309, med ändrat förslag till förordning om fortsatt tillämpning av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningskatt å spritdrycker.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 310, angående anslag till låneunderstöd för vissa regummeringsföretag.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 312, med förslag till grunder för dyrtidstillägg åt präster för budgetåret 1939/40.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 314, angående anslag till avlöningar till pastorer vid svenska församlingar i utlandet m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet herr *Holmströms* motion, nr 339, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisorisk avlöningsförstärkning och provisoriskt dyrtidstillägg åt vissa befattningshavare m. m.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bevillningsutskottets betänkanden nr 27—30.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden: nr 14, i anledning av väckt motion angående försäkrandet i privata försäkringsbolag av statlig och kommunal egendom m. m.; samt

nr 15, i anledning av väckt motion angående effektiviserande av den tekniska forskningen.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 13, i anledning av väckt motion om uteslutande ur vissa kommunallagar m. fl. författningar av bestämmelserna om obligatorisk uppläsning av kungörelse om stämma och sammanträde m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 14, i anledning av väckta motioner om författningsändringar beträffande samarbetet mellan regering och riksdag i utrikespolitiska ärenden.

*Ang. samråd
mellan rege-
ring och riks-
dag i utrikes-
ärenden*

Konstitutionsutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft de inom första kammaren väckta, till utskottet hänvisade motionerna nr 16 av herr *Undén* och nr 194 av herr *Lindhagen*.

I motionen I:16 hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag angående sådana ändringar i § 56 riksdagsordningen och därmed sammanhängande föreskrifter i andra författningar, som kunde finnas ägnade att underlätta samråd mellan regering och riksdag, särskilt i utrikespolitiska frågor.

I motionen I:194 hade hemställts, att riksdagen ville med ledning av förslag från konstitutionsutskottet till formuleringar besluta följande ändringar i det konstitutionella samarbetet mellan regering och riksdag i utrikesärenden, nämligen

1) att den gamla utrikesnämndens vålnad skulle avskaffas definitivt med rätt för regering eller utrikesutskottet att påkalla sammanträden mellan riksdagarna;

2) att den i 54 § regeringsformen omnämnda framställningen till riksdagen av det utrikespolitiska läget skulle lämnas till riksdagen in pleno med rätt för riksdagsmedlem att uttala sig och framställa spörsmål;

3) att varje meddelande till riksdagen skulle ske enligt 56 § icke till utrikesutskottet utan till riksdagen in pleno med rätt till diskussion och uttalande, i vilket sistnämnda fall avgörandet, om votering begärdes, skulle ske efter namnupprop enligt riksdagskatalogerna;

4) att sammanträde enligt 56 § med skyldighet för regeringen att lämna upplysningar även skulle äga rum, när minst 20 ledamöter från vardera kammaren påkallade sådant;

5) att sekretess vid dessa sammanträffanden skulle äga rum endast när synnerliga anledningar därtill föranledde; och

6) att vid alla förenämnda sammanträffanden mellan regeringen och riksdagen inför öppna eller slutna dörrar skulle föras protokoll med stenografiska referat av alla yttranden.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt,

1) att riksdagen i anledning av motionerna I:16 och I:194 i skrivelse till Kungl. Maj:t ville hemställa om utredning samt förslag till nästa års riksdag om sådana ändringar i § 56 riksdagsordningen och därmed nära sammanhängande föreskrifter, som kunde vara ägnade att befrämja samråd mellan regering och riksdag i utrikespolitiska frågor;

Ang. samråd mellan regering och riksdag i utrikesärenden. (Forts.)

2) att i motionen I:194, i den mån den icke kunde anses besvarad genom vad utskottet under 1) hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr **Lindhagen**: Herr talman! Här föreligger nu förslag till en riksdagskrivelse i den gamla frågan om samarbetet mellan regering och riksdag i utrikespolitiska ärenden. Bägge motionerna i ämnet ha ju fått tillstyrkan, herr Undéns motion i sin helhet men min motion endast i de delar, där jag instämt med herr Undén. Om Undén motionerat lika vidlyftigt som jag, hade jag nog fått bifall i övriga delar också.

Nu är det emellertid två mycket stora skillnader mellan dessa motioner. Herr Undén hemställer, att kammaren skall begära hos Kungl. Maj:t att få förslag till föreskrifter i författningarna, »som må befinnas ägnade att underlätta samråd mellan regering och riksdag, särskilt i utrikespolitiska frågor». Det där ordet »underlätta» säger åtskilligt. Det betyder, att sådant samråd hitintills har varit mycket svårt att åstadkomma. Och att få samrådet fullkomnat tycks man inte vilja ifrågasätta, utan det skall blott underlättas. Men då ligger det ju nära till hands, att det förslag, som i sinom tid framkommer, skall vara något palliativ. Och det resultatet få vi nog motse av denna skrivelse också — det vill jag säga i förväg.

Jag däremot vill, att riksdagen skall genast, efter konstitutionsutskottets formulering, besluta i ämnet. Konstitutionsutskottet har ju en särskild befogenhet att självständigt ta initiativ hur mycket det vill. Det utskottet är därför mer än något annat utskott uttryck för handling inom riksdagen. Ett parlament måste ju också ha möjlighet att framträda såsom en självständig inrättning i vår konstitution. Och jag anser, att nu är tiden verkligen inne, att utskottet för fram till oss någonting, som vi kunna besluta fritt och självständigt.

Jag har därför föreslagit i min motion, för det första »att *den gamla utrikesnämndens välnad avskaffas* definitivt med rätt för regering eller utrikesutskott att påkalla sammanträden mellan riksdagarna» — det står inte uttryckligt, att det är fråga om sammanträden med utrikesutskottet, men det framgår av motiveringen, som talar om »ett normalt utrikesutskott, som ock kunde tjänstgöra såsom rådgivande mellan riksdagarna». För *det andra* hemställer jag, att meddelanden enligt 54 § regeringsformen skola lämnas till riksdagen in pleno; för *det tredje*, i enlighet med 56 § riksdagsordningen, att sådana meddelanden också skola ske in pleno med rätt till diskussion och uttalande jämte votering, om så påkallas; för *det fjärde*, att även ett visst antal ledamöter, minst 20 från vardera kammaren har jag föreslagit, skola ha rättighet att uppfordra regeringen att vid sammanträde enligt 56 § riksdagsordningen lämna upplysningar, som den inte frivilligt har givit. För *det femte* hävdar jag i motionen — och det är en huvudpunkt, ett gammalt så kallat demokratiskt önskemål, som vi socialdemokrater och liberaler åtminstone enade oss om i de gamla tiderna — att denna nuvarande sekretess, som skall bredas över allting och som är bland det barnsligaste som förekommer i vår riksdags- och regeringspolitik för närvarande, *icke* skall äga rum vid sådana här tillfällen annat än då synnerliga omständigheter därtill föranleda. Ingen regel utan undantag således, men för närvarande äro ju de fria och öppna förhandlingarna undantaget och sekretessen regel. Och den regeln bör hävas. För *det sjätte* och sista begär jag, att vid alla förenämnda sammanträffanden mellan regeringen och riksdagen inför öppna eller slutna dörrar stenografiska protokoll föras. Den sista punkten kan jag nu gå förbi, ty den ha både Undén och jag förordat liksom även utskottet, så där ha vi att inhösta en gemensam vinst.

Ang. samråd mellan regering och riksdag i utrikesärenden. (Forts.)

Utskottet har först inlåtit sig på mitt förslag, att den gamla *utrikesnämndens* vålnad skall definitivt avskaffas. Spöken mitt på ljusa dagen är ingenting att offra pengar eller uppmärksamhet på. Konstitutionsutskottets förre ordförande Reuterskiöld — ärad i minne — sade också, att den så kallade utrikesnämnden inte är någon riksdagens nämnd, ty den vänder ryggen åt riksdagen. Vidare vill jag i detta sammanhang särskilt åberopa, då den person jag citerar nu sitter som justitieminister, att han under en debatt kallat utrikesnämnden för »en förgylld rättfälla». Herr Westman är ju annars försiktig i sina uttryck och merendels också konservativ, men här har han uttalat det bevingade och slående, riktiga ordet, nämligen att den är »en förgylld rättfälla». Rättfällan är för riksdagen, som inte har någonting att besluta i denna utrikesnämnd, och förgyllningen är, att Konungen, i strid mot grundlagarna, leder förhandlingarna i denna nämnd, som riksdagen väljer.

Utskottet säger bara kort och gott: »Utskottet har emellertid icke funnit skäl föreligga för en revision av de berörda, *så nyligen* antagna bestämmelserna om utrikesutskottet och dettas förhållande till utrikesnämnden.» Skola vi fortfarande dras med en olämplighet, som ändå en gång kommer att avskaffas? Och vari består den »nyligen» genomförda ändringen? Inte i någonting alls! Utrikesnämnden fungerar på samma sätt som förut — det är ingenting, som har skett annat än att den fått den tillagda befogenheten att nu konkurrera med utrikesutskottet och peta ut det såsom instans vid flera tillfällen.

Om vi övergå till frågan om ändringar i 56 § *riksdagsordningen*, så har utskottet alldeles riktigt erinrat, att riksdagen 1924 ville ha en ändring och erhålla regelbunden upplysning om viktiga utrikespolitiska förhållanden. Riksdagen skrev då och begärde utredning, men regeringen svarade genom att inte framlägga något förslag. Och hade den motiveringen, att den grundlagsrevisionen kunde komma till stånd genom ändrad praxis. Jag skall i slutet av mitt anförande återkomma till att det verkligen har blivit en *ändrad praxis* — men i alldeles motsatt riktning, varigenom 56 § ännu mera åsidosättes.

Sedermera har konstitutionsutskottet vid 1929 års riksdag begärt en ändring, och samma mening uttalades av 1930 års kommitté för reformering av riksdagens arbetsformer. Utskottet säger nu: »Ett *vidgat samarbete mellan regering och riksdag* på utrikespolitikens område är nämligen värdefullt såväl för landet som för regeringen såsom ledare av dess utrikespolitik...» Men så slutar utskottet riktigt och resignerat: »Förhoppningarna om en sådan närmare samverkan... hava emellertid icke infriats.» Det beror naturligtvis på Kungl. Maj:t, som inte har ansett, att de där olika påpekandena varit av någon betydelse. Varför Kungl. Maj:t skall vara så odemokratisk just när det gäller utrikespolitik, det förstår jag inte. Men det beror väl på att utrikespolitiken är det, som ligger svenskarna mest fjärran av all slags politik.

Utskottet vill därför, att det skall företas en förnyad *utredning »inom vederbörande departement»*. Detta kan vara antingen utrikesdepartementet eller justitiedepartementet. Eftersom justitiedepartementet har att behandla grundlagsändringar, förmodar jag, att ärendet också kommer dit, och då hoppas jag, att herr Westman inte glömmer bort sin gamla uppfattning om utrikesnämndens rätta beskaffenhet. Men naturligtvis kommer han också att samråda med utrikesministern, och då kan han inte vidare få vara så där radikal som förut, ty utrikesministerns betänkligheter komma då också att lägga sig i vågskålen. Det blir således ganska svårt att utreda den här saken inom de två departementen.

Det i motionerna väckta förslaget, att kamrarna skola *sammanträda gemen-*

Ang. samråd mellan regering och riksdag i utrikesärenden. (Forts.)
 samt för att ta emot detta slags meddelanden från regeringen, lägger utskottet till handlingarna tills vidare. Men där ger utskottet även skäl för sin ståndpunkt och anger de svårigheter, som för närvarande möta en sådan tanke.

Så kommer då frågan om förhandlingar inom *lyckta dörrar*. I min motion har jag lagt en huvudsaklig vikt just vid detta. Här få vi veta av utskottet, vilket jag inte visste förut och varför jag är mycket tacksam, att kammaren tidigare fattade särskilt beslut vid början av varje sådant sammanträde, om förhandlingarna skulle vara hemliga eller inte. Men numera finnes ett särskilt stadgande i ämnet i kammarens ordningsstadga. Tänk, att en sådan grundlagsbestämmelse som om sekretess klaras upp i en ordningsstadga! Det är ganska anmärkningsvärt i alla fall — men det är kanske tidsenligt.

De hemliga sammanträdena tycks utskottet vilja i regel behålla, men om det nu i alla fall blir protokollföring även då, så kan det ju ändå inte undvikas, att vissa stenografer komma att närvara vid sammanträdena, och därför tycker utskottet, att det inte är mer än rimligt, att också en departementstjänsteman eller annan sakkunnig må få vara närvarande vid sammanträde inom lyckta dörrar. Det kan ju heller ingen människa sätta sig emot. Men jag vill ha dessa förhandlingar inom lyckta dörrar i regel alldeles avskaffade, så att vem som helst från läktarna kan höra på de obetydligheter, som i största utsträckning pläga känneteckna våra utrikespolitiska debatter och avgöranden.

Man är också rädd för så kallat *dagordningsbeslut* i konstitutionsutskottet. Det har inte heller jag någon särskild kärlek till, ty man ser ju, att exempelvis franska kammaren aldrig får vara i fred för dessa dagordningar, som skola innebära ett så kallat misstroendevotum. Det är mycket bättre, om vi här i landet syssla med realpolitik och bifalla förslag, som vi tycka äro realpolitiskt bra, men avslå de andra. Då löses nog regeringsfrågan av sig själv och på ett mindre hetsigt sätt än genom dagordningsbeslut. I det avseendet luta mina sympatier således något åt utskottets uppfattning.

Men så slutar konstitutionsutskottet med att förklara, att min motion »torde *i de delar, i vilka den icke ovan berörts av utskottet, icke påkalla något särskilt uttalande från utskottets sida*». Är det verkligen konstitutionsutskottets mening, att det kan låta bli att beröra lagligen väckta motioner? Det står ju i grundlagen, att över alla motioner skall utskottet avge yttrande. Här göra vi nu den upptäckten, att man kan låta bli att beröra en motion. Detta gäller just sekretessen och åtskilligt annat, som står i min motion.

Nu hemställer utskottet i klämman, att riksdagen »i skrivelse till Kungl. Maj:t ville hemställa om utredning samt förslag *till nästa års riksdag*» — det skall tacksamt erkännas, att utskottet åtminstone har skrivit det — »om sådana ändringar i § 56 riksdagsordningen och därmed nära sammanhängande föreskrifter, som kunna vara ägnade att befrämja samråd mellan regering och riksdag i utrikespolitiska frågor».

Men att på detta sätt låta hela frågan bero på Kungl. Maj:t, som ju inte varit inspirerad på något sätt under årtiondenas lopp, att knyta riksdagens intresse vid utrikespolitiska frågor, ger oss *inte rätt att vänta så särdeles mycket*, allra minst då konstitutionsutskottet endast har givit ett erkännande åt Undéns motion och åt min endast i vad den sammanfaller med Undéns.

Vi ha anledningar att inte lägga denna utredning helt och hållet i Kungl. Maj:ts hand — åtminstone borde vi väl kunna följa det exempel, som vi ha i konstitutionsutskottets eget utlåtande, som föredrages härnäst. Där begäres en utredning av frågan om en *omläggning av riksdagens budgetarbete* i syfte att häri ernå större ändamålsenlighet, planmässighet och enhetlighet, eftersom alla reformer hitintills på det området misslyckats. Den utredningen skall vara »*allsidig och förutsättningslös*». Men i det här utlåtandet, som

Ang. samråd mellan regering och riksdag i utrikesärenden. (Forts.)
rör en lika stor och i varje händelse mera vittutseende fråga, säger utskottet endast, att man skall hemställa om en utredning. Varför inte lägga till detta »allsidig och förutsättningslös» där också?

Efter föredöme av konstitutionsutskottets utlåtande nr 15 skall jag därför, herr talman, redan nu be, att till utskottets hemställan i dess förevarande utlåtande under 1) framför ordet »utredning» på andra raden *fogas orden »allsidig och förutsättningslös»*. Det skall bli av intresse att se, om kammaren vill undanta en sådan omtanke beträffande utrikesärenden, eftersom skillnaden mellan utskottets utlåtanden nr 14 och 15 markeras så skarpt.

Det är *inte mot någon viss regering* vi vända oss, ty det är samma praxis som sedan länge har tillämpats, oberoende av vilka regeringar som setat. Men skall man tala om demokrati här i landet, skall den väl inte tillåtas att mer och mer övergå till smådiktatur på alla möjliga händer. Det må förlåtas mig, att jag uppträder så här upproriskt, ty jag är den ende i kammaren, som har upplevat sekelskiftet, då det var ja och amen till allt vad jag nu har sagt. Det ligger kanske i blodet. Och man återkommer alltid till sina första kärlekar.

Den nya praxis, som utlovades från regeringshåll i anledning av *riksdagens skrivelse 1924*, har verkligen kommit till stånd, som jag redan sagt, men på följande sätt. År 1938 var det ju mycket vanskliga förhållanden i Europa, och det toucherade ett världskrig. Då ansåg regeringen, att nu borde väl riksdagen enligt andemeningen i 56 § riksdagsordningen underrättas något om den här saken. Men hur skedde det? Fastän den paragrafen pockade och var den enda lagliga, föredrog utrikesministern att gå ikring till *de enskilda partierna* och hålla *privatsammanträden* med dem, och det sades även — men det har jag ingen egen erfarenhet av — att det var olika föredrag för de olika partierna. Det kan man väl inte kalla för ett sammanträde med riksdagen! Det är enligt min mening alldeles ofattligt, att det kan få gå till på det sättet.

Och komma vi sedan till händelserna *i år*, så vill jag ogärna angripa Sandler på något sätt, därför att jag alltid har lärt känna honom såsom en särskilt rätträdig människa. Men här tycks han ha varit så under intryck av tidens farligheter, att han inte heller här kan begagna sig av de laga former, som äro föreskrivna.

Hur har det nu gått i år? Jo, vi ha ju i alla fall en så kallad *interpellationsrätt*. Och när en interpellation är bifallen av kammaren bör den besvaras, förmodar jag. Ty det är ju egentligen en förolämpning mot kammaren att inte besvara en av kammaren beviljad interpellation.

När jag då väckte en interpellation i Ålandsfrågan, så fick jag den beviljad. I andra kammaren hade Flyg dagen efteråt också fått en sådan interpellation beviljad. Det var olika frågor, och jag tycker verkligen, att mina gingo mera på djupet med saken. Första kammaren är ju för övrigt enligt lag lika behörig och myndig som andra kammaren, och man kan inte anses ha lagligen besvarat en interpellation i första kammaren genom att ha besvarat en annorlunda lydande interpellation i andra kammaren. Om jag vore statsråd, skulle det aldrig falla mig in att inte svara på en interpellation, som är beviljad. Det skulle jag anse vara en synd mot den helige ande. Det skulle aldrig kunna komma i fråga, även om det var aldrig så krångligt att besvara interpellationen. Men när nu utrikesministern besvarade Flygs interpellation i andra kammaren, fick jag en förnimmelse av att *det inte var meningen att svara på interpellationen i första kammaren*.

Vad inträffade då? När jag inte fick svar på min allvarliga interpellation, som bara innehöll sakpolitik i högsta grad, så begagnade jag mig av det andra

Ang. samråd mellan regering och riksdag i utrikesärenden. (Forts.)
sättet, som nu är infört, nämligen *frågor* till vederbörande statsråd, som inte få motiveras. Man har kommit överens med regeringen om att den åtminstone i regel skall svara, och man hoppas, att det inte skall bli någon diskussion i ämnet. Jag frågade då utrikesministern, om *han inte tänkte besvara den interpellation*, som också väckts i första kammaren, och när han tänkte göra detta.

Vad blev nu svaret? Jag har aldrig hört något så konstigt. Utrikesministern svarade, att han samma dag skulle rådgöra med partiernas ledare. Ledare, ett sådant förhatligt ord! Det betyder ju, att det för närvarande drives boskapsskötsel inom partierna. Jag skulle aldrig låta kalla mig ledare, om jag hade en sådan ställning, utan återgå till det gamla namnet ordförande.

Utrikesministern skulle således vända sig till partiledarna. Är det rimligt att på det sättet bryta en konstitutionell praxis genom att han med åsidosättande av oss stackars meniga skall avgöra en sådan sak enväldigt tillsammans med partiledarna? Och det på samma dag som han besvarade min fråga!

Jag hörde, att ett sådant rådgörande också ägde rum. Den liberale ledaren — inte herr Larsson utan hans ställföreträdare, herr Gärde — sade mig, att han förklarar, att han inte hade något behov av att utrikesministern besvarade min interpellation. Han talade visst också med partiledaren i andra kammaren, som inte heller hade något sådant behov. Men ålänningarna och jag hade det, och kammarens övriga ledamöter kunde väl också anse första kammaren vara värd en öppen debatt i en sådan fråga. Men, hade den liberale partiledaren tillagt, det där är en sak, som regeringen skall avgöra och inte vi. Men utrikesministern hade ju redan fått denna absolution.

Så frågade jag högerledaren, herr Domö, som omtalade, att han sagt, att han ju inte hade något behov av ett svar på interpellationen. Men han sade på samma gång också, att det där var en sak, som regeringen får avgöra. Då hade utrikesministern i alla fall fått absolution av honom också.

Andre vice talmannen representerar ju bondeförbundet, och jag har tyvärr glömt, om jag frågade, vad han svarat. Han var väl ändå snällare i uttrycks-sättet, men det kan ju hända, att han svarade, att det var en sak, som inte han, utan regeringen själv, borde avgöra.

Den ende, som tog saken lojalt, var Åkerberg. Han svarade utrikesministern: »Du bör besvara bägge interpellationerna på samma dag.» Utrikesministern förklarade emellertid, att det blev så betungande, därför att svaret var så långt. »Men då», sade Åkerberg, »kan du ju, när något nytt inträffar i denna fråga, då begagna tillfället att svara på Lindhagens interpellation, fastän det blir litet senare.» Och därvid stannade det.

Nu vill jag säga till herrar partiledare, att ni verkligen i alla fall äro representanter för parlamentarismen och att det inte tillkommer ledarna här att sätta krokben för våra möjligheter att begagna våra konstitutionella rättigheter och demokratiens sannskyldiga befogenheter. Därigenom blir det ju en utvidgad regeringsstyrelse i samförstånd med partiledarna. Det är ju ett faktum, att en sådan äger rum i allmänhet, men den skall väl inte ske så där uppenbart. Det är er solklara plikt att slå vakt om riksdagens konstitutionella rättigheter och icke förråda dem på sätt här skett i vissa fall.

Således kan jag, herr talman, inte ha något förtroende för *den ensidiga utredning*, som regeringen skall låta utföra, utan jag har yrkat, att, som jag sagt, i andra raden av utskottets kläm skola mellan orden »om» och »utredning» *inskjutas orden »en allsidig och förutsättningslös»*. Nu har utskottet lagat, att vi skola få förslag i ämnet framlagt för nästa års riksdag, och då blir det tillfälle att väcka nya motioner beträffande de punkter, som inte vunnit beaktande vid regeringens utredning. Men regeringen skulle nog göra

Ang. samråd mellan regering och riksdag i utrikesärenden. (Forts.)

klokt i att tillsätta en kommitté för den utredningen, på samma sätt som utskottet förutsätter skola ske, när det gäller utredningen om budgetbehandlingen.

Den andra delen av utskottets kläm, där det hemställes, att min motion, i den mån den icke kan anses besvarad genom vad utskottet ovan hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda, är, såsom jag sagt, inte grundlagsenlig, ty utskottet får inte lämna en motion obehandlad, utan det skall utlåta sig över den. Det påkallar riksdagsordningen uttryckligen.

I denna nedsjunkna tid framställer jag icke något särskilt yrkande beträffande punkt 2) i utskottets hemställan, utan ber, herr talman, att experimentvis endast få påyrka den ändringen i punkt 1), att de ord jag förut nämnt där måtte tilläggas.

Herr Pettersson, Anton: Med anledning av de motioner, som väckts av herrar Undén och Lindhagen, har konstitutionsutskottet avgivit ett enhälligt utlåtande.

Herr Lindhagen har nu tagit upp några punkter i sin motion, som han anser, att konstitutionsutskottet inte tillräckligt har beaktat. Han har bl. a. påyrkat en ändring beträffande utrikesutskottet och utrikesnämnden. Men då riksdagen beslöt därom så sent som år 1937, har konstitutionsutskottet inte ansett någon anledning föreligga att nu återigen taga upp den frågan. Övriga delar av herr Lindhagens motion anse vi i stort sett vara inbegripna i utskottets förslag om en utredning, med undantag för framställningen om införande av ett dagordningsinstitut. Den frågan var, såsom utskottet påpekar, föremål för utredning inom justitiedepartementet så sent som år 1935, och denna utredning utmynnade i avvisande av denna tanke.

Nu har herr Lindhagen föreslagit en ändring av själva klämman på det sätet, att där skulle begäras en allsidig och förutsättningslös utredning. Jag får säga, att jag tycker, att det i detta fall säger mindre i positiv riktning än utskottets formulering, ty utskottet begär här utredning och förslag om sådana ändringar, som kunna vara ägnade att befrämja samrådet mellan regering och riksdag i utrikespolitiska frågor. Det är således ett yrkande i en bestämd riktning, och jag anser, att det egentligen säger litet mera, än om man begärde en förutsättningslös utredning.

Jag vill endast med dessa ord, herr talman, yrka bifall till konstitutionsutskottets förslag.

Herr Lindhagen: Jag tackar den senaste talaren för hans *frikostiga* tolkning av utskottets utlåtande, som innebär, att de av mig omnämnda av utskottet bortglömda punkterna i min motion äro inbegripna i utskottets tillstyrkande av en utredning, och jag hoppas, att detta icke vid justeringen måtte utplånas ur protokollet.

Vidare vill jag säga att, beträffande frågan om kravet på att utrikesnämnden skulle utplånas ur författningen, har utskottet sagt, att i motionen föreslås viss *icke närmare preciserad ändring* i bestämmelserna om utrikesnämnd och utrikesutskott. Är det inte en preciserad formulering, om man skriver, »att den gamla utrikesnämndens vålnad avskaffas definitivt»? Däremot kan man verkligen om utskottets utlåtande säga just vad det yttrar om denna av mig ytterligt preciserade framställning. Utskottet självt uttalar sig ju vagt på de flesta punkter.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på det under behandling varande utlåtandet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Lindhagen*, att utskottets

Ang. samråd mellan regering och riksdag i utrikesärenden. (Forts.)
hemställen skulle bifallas med den ändring, att närmast före ordet »utredning» tillades »allsidig och förutsättningslös».

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan oförändrad vara med övervägande ja besvarad.

Vid ånyo skedd föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 15, i anledning av väckta motioner angående formerna för riksdagens budgetbehandling, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. kommunallagarnas bestämmelser om kvalificerad majoritet. Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 16, i anledning av väckt motion om ändring av gällande bestämmelser rörande kvalificerad majoritet för vissa kommunala beslut.

I en inom första kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 51, av herr *Sjödahl* m. fl., hade hemställts, att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida och i vad mån nu gällande bestämmelser i kommunallagarna om kvalificerad majoritet för vissa beslut borde så ändras, att den kommunala förvaltningen erhöle större rörelsefrihet.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Strömberg, Oscar Gottfrid Karlsson, Härdin, Söderkvist, Nordström* i Torsby, *Nilsson* i Göteborg, *Fält* och *Spångberg*, vilka på åberopade grunder ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av föreliggande motion i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning, huruvida och i vad mån nu gällande bestämmelser i kommunallagarna om kvalificerad majoritet för vissa beslut borde så ändras, att den kommunala förvaltningen erhöle större rörelsefrihet.

Herr Karlsson, Oscar Gottfrid: Herr talman! Vid konstitutionsutskottets utlåtande om det föreliggande ärendet har fogats en reservation av herr *Strömberg* m. fl. Med anledning av denna reservation ber jag att få yttra några ord.

Reservanterna ha med hänvisning till den motivering, som i huvudsak samma reservanter anförde, när frågan var uppe till behandling vid 1934 års riksdag, yrkat bifall till det förslag, som nu framlagts om en utredning angående möjligheterna till en uppmjukning av bestämmelsen om den kvalificerade majoriteten för vissa kommunala beslut. Vi sade i vår reservation vid 1934 års riksdag, att vi mycket väl kunde erkänna, att det finns skäl att skapa garantier för att inte förhastade beslut om beviljandet av anslag eller upptagande av lån för vissa ändamål kunna komma i fråga. Men vi voro av den uppfattningen, och det äro vi fortfarande, att även om man borttar bestämmelsen om den kvalificerade majoriteten i den begränsade omfattning, som då från reservanternas sida föreslogs, skulle det inte föreligga någon som helst risk för att lättsinniga beslut skulle fattas i kommunerna runt om i landet. Vi föreslå för övrigt nu inte någon direkt lagändring, utan vi hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda frågan och framlägga förslag. Då det ju alltid är vanskligt för enskilda riksdagsmän att utarbeta förslag till lagändring, efter-

Ang. kommunallagarnas bestämmelser om kvalificerad majoritet. (Forts.)
som man inte helt kan överblicka konsekvenserna i alla hänseenden, ha vi ansett det vara klokast att gå den väg vi här förordat.

Utskottets majoritet anför som ett av sina huvudskäl, och det kan ju låta litet bestickande, att det väl inte kan vara rimligt, att en majoritet i en fullmäktigeförsamling på hälften plus en skall ha möjlighet att fatta vittgående ekonomiska beslut, som vederbörande kommun får ta konsekvenserna av under kanske en lång följd av år framåt. Men kan det vara riktigare, att en tredjedel av den beslutande församlingen plus en skall ha möjlighet att förhindra beslut, som majoriteten anser vara för kommunen gagneliga? Vi anse det inte vara riktigt, att så skall kunna ske, och därför ha vi funnit, att det kan vara på tiden att nu hos Kungl. Maj:t begära en utredning om detta spörsmål och förslag om uppmjukning av de nuvarande bestämmelserna på detta område.

Jag skall, herr talman, inte uppta tiden längre, utan ber med dessa ord endast att få hemställa om bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr Pettersson, Anton: Herr talman! Den föreliggande frågan har under de senare åren varit före här åtskilliga gånger, och konstitutionsutskottet och kammaren ha avvisat framställningarna. Nu har frågan åter kommit upp.

Jag får säga, att det är mycket möjligt, att man kan peka på en del fall, då, såsom den föregående talaren sade, i en församling en tredjedel plus en kunnat förhindra gagneliga beslut. Men jag är rädd för att om det nu bleve så, att hälften plus en finge avgöra, kan det hända, att det skulle förekomma ännu flera fall, då man fattade beslut, som inte vore önskvärda. Det ligger nämligen till på det sättet, att sammansättningen av fullmäktigeinstitutionerna i städerna och landskommunerna är sådan, att styrkan hos majoritetsbildningarna i allmänhet är ganska liten. Jag har varit i tillfälle att taga del av förra årets röstsiffror vid stadsfullmäktige- och kommunalfullmäktigevalen, och det är rätt intressant att se, att av Sveriges alla städer har ungefär en tredjedel — 35 stycken efter vad jag kunnat finna — en sådan sammansättning av fullmäktigeinstitutionen, att majoriteten — bestående antingen av de borgerliga, högern och folkpartiet, eller av socialdemokraterna — disponerar högst två röster mer än minoriteten.

Härtill kommer en annan ganska anmärkningsvärd omständighet. Bland de kolumner, där partibeteckningarna anges, finns också en med beteckningen »övriga». Det finns ju bland stadsfullmäktige och kommunalfullmäktige en del personer, som inte äro politiskt organiserade. Särskilt i landskommunerna är det mycket vanligt, att vid valen förekomma opolitiska listor. Men till denna grupp »övriga» ha också hänförts nationalsocialisterna. Det märkliga är, att när det gäller dessa 35 städer, där majoriteten hänger på endast två röster eller mindre, skulle ungefär i en tredjedel av fallen just gruppen »övriga» bestämma, var majoriteten skulle komma att ligga. De fall, där majoriteten hänger på högst fyra röster, uppgå till ungefär hälften av alla Sveriges stadsfullmäktige. När man ser sådana siffror, undrar man, om det inte skulle bli ett lotteri, om man upphävd bestämmelsen om den kvalificerade majoriteten, ty hur lätt går det inte att ena gången få två rösters övervikt åt det ena hållet och en annan gång en lika stor majoritet åt det andra? Jag är rädd för att en sådan ordning skulle kunna medföra en hel del olägenheter.

Jag har talat med en kommunalman i en av våra större städer, där det finns en mycket klar socialdemokratisk majoritet, ehuru den inte uppgår till två tredjedelars majoritet. Han förklarade, att det aldrig förekommit något

Ang. kommunallagarnas bestämmelser om kvalificerad majoritet. (Forts.) fall, då en tredjedel av stadsfullmäktige förhindrat ett beslut. Det hade varit nära vid något tillfälle, men då hade det gällt en fråga, beträffande vilken partilinjerna varit utsuddade.

Jag tror inte, att det vore så farligt, när det gäller en del städer och större samhällen, om bestämmelsen om den kvalificerade majoriteten avskaffades. Men det kanske skulle bli mera krångel i en del landskommuner. Där förekomma en mängd lokalt betonade frågor, beträffande vilka en del av kommunen har ett intresse och en annan del ett motsatt intresse. Och det finns också ifrån den kommunala verksamheten många fall, där en majoritet kan genomdriva ett beslut, som sedan en annan majoritet kullkastar.

Jag anser således inte — och det har också varit utskottsmajoritetens mening — att det framkommit några nya synpunkter på denna fråga, som motivera, att man nu skulle frångå bestämmelserna om kvalificerad majoritet, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Sjödah! Herr talman! Motionärernas framställning avser liksom reservanternas blott en undersökning om hur den kvalificerade majoriteten numera verkar. Bestämmelsen om den kvalificerade majoriteten kom ju in i våra kommunallagar i samband med den begynnande framryckningen av nya väljargrupper. Den har skapats såsom ett skydd för de äldre maktavarna under fyrväldets, flerröstsystemets dagar. Det kan väl ifrågasättas, om inte en ordning, som tillkommit under sådana förhållanden, nu borde göras till föremål för en undersökning i ljuset av hur den moderna demokratien verkat och verkar i vårt land. Och det är det, som motionärerna och reservanterna ha åsyftat.

När man i denna dag vill motivera bibehållandet i nuvarande utsträckning av den kvalificerade majoriteten, brukar man säga, att det är nyttigt och nödigt, att en stadgad allmän mening uppbär besluten inom kommunerna. Jag är den förste att erkänna, att det är synnerligen lyckligt, om så många som möjligt kunna ena sig om besluten i viktiga kommunala angelägenheter, och jag tror, att jag karakteriserar kommunalmännen rätt, om jag säger, att de i allmänhet sträva efter att åstadkomma så stor enighet, som möjligt är. Jag känner till många kommunala styrelser, där ordföranden inte släpper ledamöterna, förrän de enats. Jag vet, att en mängd frågor avgöras under en bestämd strävan att kompromissledes eller på annat sätt åstadkomma enighet. Det är det, som är det värdefulla i vårt kommunala liv. Det värdefulla är inte, att en minoritet emellanåt kan hänsynslöst använda sin makt till att köra käppen i hjulet och hindra majoriteten att genomföra vad den önskar.

Men, säger man, en majoritet kan missbruka en tillfällig maktställning. Ja, mina herrar, en majoritet kan naturligtvis både väl bruka en maktställning och missbruka den. Men vad är det, som fritar en minoritet från möjligheten att både bruka och missbruka en minoritetsställning? Och i valet mellan att lägga avgörandet hos något mer än hälften eller något mer än tredjedelen, borde man väl i all rimlighets namn stanna vid att lägga avgörandet i första hand hos majoriteten. Jag kan inte finna det vara något korrektiv mot missbruk, att tredjedelen plus en skulle ha rätt att förhindra ett beslut. Det är riktigare ur demokratisk synpunkt att låta minoriteten använda all den makt, som kan finnas i dess skäl, i dess förmåga att övertyga andra för att på det sättet antingen få sin vilja respekterad eller i allt fall få sina önskningsar så kraftigt framförda, att det influerar på majoritetens beslut. Det är ändå på skälen och motskälen och deras inbördes styrka, som den demokratiska styrelsen i det stora hela hänger. Och den hänger inte på att man ger en minoritet möjlighet att både bruka och missbruka sin ställning.

Ang. kommunallagarnas bestämmelser om kvalificerad majoritet. (Forts.)

Men, säger man då vidare, en sådan ordning överensstämmer inte med ekonomisk försiktighet. Man riskerar en äventyrlig kommunalpolitik, om man släpper kravet på den kvalificerade majoriteten. Jag väntar mig, att de, som resonera på det sättet, komma till riksdagen med en motion om att vi här i kamrarna skola i vissa fall kräva kvalificerad majoritet, så att riksdagen inte kan bedriva en äventyrlig ekonomisk politik, utan den kloka och förtänksamma försiktigheten får tillräckligt göra sig gällande. Jag vill inte förneka min tro, att åtskilliga måhända tycka, att en sådan ordning skulle vara lycklig, men det finns nog ingen, som tror sig kunna övertyga kamrarna om nödvändigheten därav. Varför skulle vad som är rätt, när det gäller riksdagens kamrar, vara orätt, när det gäller kommunernas beslutande församlingar? Vi veta alla, att en sådan ordning i riksdagen skulle medföra en viss politisk stagnation, att nejsägandet under sådana förhållanden skulle kunna fira triumfer och att en socialt och ekonomiskt lycklig utveckling därigenom skulle kunna fördröjas och förhindras.

Denna kammare liksom säkerligen andra kammaren består i mycket väsentlig grad av kommunalmän, som verkat och verka ute i kommunerna. Jag tror, att dessa kommunalmän, vilkas klokhet och försiktighet i utskottsarbetet — det är inte i avsikt att smickra, som jag använder sådana ord — vi lärt känna, inte äro annorlunda, när de arbeta i kommunernas fullmäktigeförsamlingar. Den, som känner de svenska kommunalmännen, vet, att de äro som ni äro, som vi äro. Samma försiktighet och besinningsfullhet, som prägla utskottens förhandlingar, prägla de kommunala styrelsernas och nämndernas och fullmäktigeinstitutionernas förhandlingar. Tron, att sådana kommunalmän skulle ge sig in på ekonomiska äventyrligheter, hysa, mina herrar, i grund och botten varken utskottsmajoritetens medlemmar eller kammarens ledamöter. Jag är kanske en oförfärdig romantiker, men nog tror jag, att det ligger i det svenska kynnet så mycket av klokhet och besinningsfullhet, så mycket av benägenhet för eftertanke, så mycket av lust att samverka med andra, att det är ett tämligen onödigt och föga bestyrkt tal, då man uttrycker misstankar, att den kvalificerade majoritetens slopande eller förminsande skulle föra kommunerna in i ekonomiska äventyrligheter. Det är en fras, som har använts mera för att dölja tankarna än för att få dem att klart framträda. Det finns tillräckligt med saker, som gör att kommunalmännen måste uppträda försiktigt. Tänk för det första på kommunalskatten; varje höjning av skatten oroar kommunalmännen, det veta vi nog alla och envar, och de svenska kommunalmännen genomföra icke, såvida det kan undvikas, sådana åtgärder, som de veta skulle komma att medföra betydande och bestående skattechöjningar av sådan art, att de skulle irritera väljarna och befolkningen och därigenom också förminska majoritetens möjlighet att hävda sin fortsatta majoritetsställning inom kommunen. Därtill kommer, att regeringen har kontroll över att kommunerna icke skjuta över bördorna på följande generationer genom att upptaga lån i stället för att uttaga skatter. Det är ju ändå så, att först sker en granskning av vederbörande institution t. ex. städernas finansråd, och sedan ha vi regeringens granskning av kommunens hela ekonomiska förvaltning, av dess skatter, dess skuldbörda och ändamålet med åtgärden i fråga. Denna granskning av kommunernas lånepolitik är nyttig och högst försvarlig, och däruti ligger också ett korrektiv mot att kommunerna skulle kunna lättsinigt ge sig in på lånepolitikens väg, då de bort gå skattevägen.

Vidare ha vi att räkna med den återhållande kraft, som diskussionen inom styrelser och fullmäktigeinstitutioner innebär, i det att vederbörande ha skyldighet att redovisa sina skäl och att upptaga motståndares skäl för gendrivande. Dessutom finns ju hela den offentliga kontroll, som ligger i vad me-

Ang. kommunallagarnas bestämmelser om kvalificerad majoritet. (Forts.)
nige man ute i socknen eller i staden anser och i vad som framkommer därom i pressens debatter. Vi veta ju alla, att kommunalmännen och de kommunala institutionerna äro mycket lyhörda, när det gäller den offentliga kritiken eller kritiken man och man emellan.

Vad det nu närmast gäller är en undersökning om, huruvida och i vad mån nu gällande bestämmelser om kvalificerad majoritet skulle kunna ändras eller icke, och i det nya läge, vari nu frågan om den kvalificerade majoriteten kommit sedan den tid, då den infördes samtidigt med att den kommunala rösträtten utvidgades, skulle väl denna undersökning kunna anses vara lämplig och för den kommunala organisationen nyttig. Det gäller i så fall att undersöka, huruvida man icke beträffande låneärenden skulle kunna nöja sig med den kontroll, som regeringens prövning och godkännande av låneframställningarna innebär. Det gäller således, om man skall behöva ha dubbla hakar eller om man icke skulle kunna nöja sig med en hake, t. ex. i fråga om jordförvärv, och undersöka, huruvida man icke i sådana fall skulle kunna minska på de nuvarande kraven på kvalificerad majoritet. Jag vill erinra om vad vi sagt i motionen, att 1907 års särskilda utskott yttrade, att det stundom har mött svårigheter att genomdriva ett fastighetsförvärv, hur önskligt detta än varit ur synpunkten av en klök och förutseende tomtpolitik. Man har menat, att man med den enkla majoriteten skulle kunnat genomföra kloka och förutseende åtgärder, men hindrats av kravet på dubbel majoritet. Och landskommunernas förbund yttrade vid ungefär samma tidpunkt, att det bleve eljest »möjligt för en tredjedel av de beslutande att kanske rent provokatoriskt hindra detta genom att motsätta sig förvärv av en byggnadstomt eller förhindra majoriteten att välja en tomt med för anstalten lämpligt läge». Man skulle tro, att sådant icke skulle kunna förekomma, men när landskommunernas förbund säger det, är det väl sannolikt, att sådant har ägt rum, icke en utan flera gånger. Det har kommit till min personliga kännedom ett fall, där en minoritet bestämde, var ett skolhus, som det var fråga om, skulle byggas, därför att man eljest icke kunde åstadkomma den kvalificerade majoritet, som erfordrades för ett beslut om inköp av tomt. Jag skulle också kunna nämna ett exempel från en västkuststad, där det var fråga om inköp av ett friluftsområde. Detta förslag föll på bestämmelsen om kvalificerad majoritet. Det har emellertid nu sagts mig, att det pågår förberedelser för inköp av samma område men för en med något hundratal tusen kronor ökad kostnad. I det fallet var det således denna tredjedels minoritet, som hindrade tomtköpet vid föregående tillfälle. Var det klokt och förutseende? Jag tror, att det skulle vara lyckligt att låta just denna fråga om kommunernas jordförvärv bli föremål för en undersökning.

Till fullmäktiges avgörande hör också en mängd åtgärder, som staten ålägger kommunerna att vidtaga, t. ex. frågor om skolor, om sjukhus och om ålderdomshem. Skulle man inte i sådana fall, då det oftast gäller den eller den åtgärdens vidtagande i överensstämmelse med vad statliga myndigheter fordra, kunna begränsa kravet på kvalificerad majoritet? Det kan också vara fråga om sådana åtgärder, som kommunerna icke äro direkt ålagda av staten att vidtaga, men som de av staten uppmuntras till. Det har bl. a. sagts, att en del landsting hindrats inrätta rättshjälpsanstalter — fastän riksdagen själv uttalat sig för sådana och uppmuntrat kommunerna att skapa dem — och att detta berott på att den för beslut därom erforderliga dubbla majoriteten icke kunnat uppnås. Ingen kan väl inbilla sig att skapandet av en rättshjälpsanstalt skulle ha sådana ekonomiska konsekvenser för ett landsting, att man kan tala om bristande klokhet och bristande ekonomiskt förutseende, om ett beslut därom fattas. Både när det gäller sådana rättshjälpsanstalters inrättande och

Ang. kommunallagarnas bestämmelser om kvalificerad majoritet. (Forts.) när det gäller t. ex. bostadspolitiken, skulle det vara lyckligt med en undersökning, huruvida icke ett uppmyjukande av de äldre bestämmelserna skulle kunna ske.

Ja, mina herrar, här ha nu motionärerna och reservanterna icke begärt annat än en undersökning av dessa ting. Jag tror, att det i allmänhet är bättre, att man inom kommunerna stöder sig på skäl och på sina arguments styrka än på sådana bestämmelser, som detta krav på kvalificerad majoritet innebär. Jag kan inte för min del säga, i vilken utsträckning eller på vilka bestämda punkter en omläggning av bestämmelserna om den kvalificerade majoriteten skulle göras. Såväl motionen som reservationen avser just en undersökning, huruvida man skulle kunna företaga en sådan ändring samt i vilken mån och på vad sätt en sådan ändring skulle kunna ske. Det gäller således en allsidig och förutsättningslös undersökning till fromma för kommunernas arbete, till fromma för den kommunala demokratin, till bestyrkande av vår tro på att det svenska folkets representanter även ute i kommunerna äro väl skickade att fullgöra en demokratisk gärning. Jag tror att kammarens ledamöter kunna med lugn och gott samvete besluta om en sådan undersökning.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

I herr Sjödahls yttrande instämde herrar *Wagnsson, Karl Andersson* och *Lindbärg*.

Herr **Andersson, Anders**: Herr talman! Utskottets utlåtande innehåller i huvudsak endast hänvisningar till vad som tidigare yttrats i ärendet. Då jag är en av dem, som stå för utskottets avstyrkande utlåtande, anser jag mig böra deklarerera, att jag icke intagit denna ståndpunkt på grund av vad som från utskottets sida tidigare yttrats, utan på grund av många års erfarenheter i kommunala värv. Jag har nämligen funnit, att även en majoritet kan komma till resultat, som äro långt ifrån väl genomtänkta. Även om det kan uppvisas fall, då en otillräcklig majoritet av minoriteten hindras att fatta beslut i en viss riktning och det efteråt kan påvisas, att det sålunda hindrade beslutet kunde, om det fattats, varit till en viss fördel för kommunen, kan det å andra sidan även uppvisas många fall, då minoritetens veto varit till stort gagn, därigenom att en orimlig skuldsättning hindrats, en skuldsättning som, om den kommit tillstånd, skulle för avsevärd framtid ha hindrat ett normalt framåtskridande inom kommunen. Ja, det kan även uppvisas fall, då en på avskrivning varande kommunalfullmäktigemajoritet av minoriteten hindrats från fattande av beslut, som av den tillträdande majoriteten skulle ansetts såsom synnerligen olyckliga.

Man kan kanske säga, att bestämmelsen om kvalificerad majoritet är en bestämmelse på både gott och ont, men jag har funnit de goda verkningarna avsevärt övervägande.

Vill man nödvändigt giva kommunerna större rörelsefrihet, så tag gärna bort det — efter det allmänna införandet av kommunalfullmäktigeinstitutionen — överflödiga, odemokratiska och, jag vågar påstå det, för den kommunala självstyrelsen förödmyjukande, av herr Sjödahl nyss så varmt beprisade underställningsförfarandet, men bestämmelsen om kvalificerad majoritet för vissa ärendens avgörande är enligt min mening en så värdefull tillgång för sund kommunalförvaltning, att vi icke ha råd att undvara densamma.

Herr talman! Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Herlitz**: Herr talman! Denna kammare har vid flera föregående tillfällen haft att behandla samma spörsmål som vi ha före i dag. Vid de två

Ang. kommunallagarnas bestämmelser om kvalificerad majoritet. (Forts.) senaste tillfällena skedde det utan någon egentlig diskussion. Jag hade trott, att detsamma möjligen skulle bli förhållandet i dag. Då emellertid herr Sjö-dahl tog upp saken i hela dess vidd, får icke det intrycket kvarstå av denna debatt, att utskottsmajoriteten är svarslös, och det är därför jag tillåtit mig begära ordet.

Det har sagts gång på gång, att det inte är någon mening i att en minoritet skall åtnjuta det privilegium, som det här är fråga om. För mig står saken så att man kan svara på den frågan med en motfråga: Varför skall majoriteten tillerkännas sådan makt som den har? Det är för mig icke bara en retorisk fråga, utan en fråga med en viss mening i, nämligen om man tar sig före att se de svenska kommunala förhållandena mot bakgrunden av förhållandena i främmande länder. Vi få leta ganska vida omkring i världen för att finna några exempel på att lagstiftningen lämnar majoriteterna, d. v. s. hälften plus en, i kommunerna en så vidsträckt rörelsefrihet som de ha i de svenska kommunerna. Det är ju en genomgående sak eljest, att den kommunala självstyrelsen är begränsad genom statskontroll, begränsad genom att skatten icke får gå upp över en viss höjd och begränsad på mångahanda andra sätt. Det är något ovanligt och märkligt, att man lagt så pass stor makt som hos oss i den enkla majoritetens hand, och då är det icke något orimligt, att man låter detta i någon mån vägas upp av privilegier för minoriteten.

Betydelsen av regeln om kvalificerad majoritet har ju framhävts av föregående talare. Jag tillåter mig att betona, att man icke får se denna sak bara såsom en fråga om förhållandet mellan politiska partier. Denna kammars ledamöter veta ju mer än väl, att de kommunala förhållandena i mycket stor utsträckning bestämmas av annat än politiska synpunkter — det kan vara motsatser mellan olika delar av en kommun t. ex. Detta vill jag särskilt stryka under i ett sammanhang, som nu är aktuellt. Herrarna känna till, att det är en tendens nu för tiden att söka lösa de spörsmål, som uppkomma genom en tätare bebyggelse i en kommun, icke genom att skapa municipalsamhällen utan i den gamla kommunala ordningens ram, alltså en tendens att försöka hålla ihop kommuner, bestående av två delar med ganska motsatta intressen. För att något så när lyckas därmed fordras det verkligen, att vi ha en sådan ordning i våra kommuner, som garanterar ett rätt stort mått av hänsyn för minoriteten och som icke låter minoriteten, i detta fall kånhandna landsbygdsdelen, bli undanskjuten till förmån för den tätare bebyggda delen.

Det har sagts så många gånger under debatten i denna fråga såväl nu som vid tidigare tillfällen, att det i den svenska kommunalförvaltningen råder en sådan anda, en sådan strävan till samförstånd för en ekonomiskt sund politik, att vi inte behöva vara rädda för att ta bort den kvalificerade majoriteten. Denna tendens att försöka komma överens, att bli enig om allting är något utomordentligt värdefullt. Men om man ger sig till att undersöka, hur denna anda kan upprätthållas, kommer man ju till sådana funderingar, som då man spekulerar över anledningen till att människor icke begå brott. Det är väl för det mesta beroende på att de fått en god uppfostran och lärt sig, att brott är någonting ont, men går man till botten, finner man, att någon liten roll spelar väl den omständigheten, att vi ha en strafflag, som uppställer ett straffhot emot dem, som bryta mot lagens bud och förbud. På samma sätt ha vi, då vi konstatera den berömvärda och av oss alla högt skattade viljan till samförstånd mellan svenska kommunalmän, anledning att fråga: Beror kanske icke ändå i grund och botten detta till någon del på det förhållandet, att vi ha regeln om två tredjedelars majoritet, som tvingar till samförstånd?

Vad jag här sagt kan mynna ut i en hänvisning till vad konstitutionsut-

Ang. kommunallagarnas bestämmelser om kvalificerad majoritet. (Forts.)
 skottet har yttrat vid ett föregående tillfälle. Utskottet sade då, »att bestämmelserna om kvalificerad majoritet vid vissa beslut vore inordnade såsom en viktig del av och sammanhängande med övriga bestämmelser beträffande den kommunala självstyrelsen. Det vore därför icke lämpligt att upptaga en utredning om dessa bestämmelser om kvalificerad majoritet ensamt för sig, utan borde därvid hela problemet om den kommunala organisationen och dess uppgifter och ställning bliva föremål för utredning.» Det är så sant som det är sagt. Om man ändrar på denna punkt, uppkommer genast spörsmålet om en vidgad statskontroll, som nu motionären tog med mycket lätt hjärta. Det tilltalade honom tydligen i hög grad detta, att vi få ställa kommunerna under en något skarpare kontroll ifrån statens sida. Så drar den ena förändringen den andra med sig, och jag undrar, om icke den ordning, som vi nu ha, är den, som är den lyckligaste för de svenska kommunerna.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Jag har förordat upphävandet av den minoritetsdiktatur, om vilken det nu är fråga. Jag kan inte följa vare sig utskottet eller reservanterna, ty jag har den uppfattningen, att denna fråga är klar. Hur har nämligen denna majoritetsbestämmelse tillkommit? Jo, när demokratin infördes måste i fråga om beslutanderätten fastslås, såsom den demokratiska politikens huvudgrundsats, att det är majoriteterna, som skola ha avgörandet. Vart skulle det annars taga vägen? Men detta är också demokratiens achilleshäls, och demokratierna äro inte alltid Guds bästa barn. Ni skulle bara höra vad Goethe sade om majoriteterna: »Ingenting är avskyvärdare än majoriteten», sade han, etc., men minoriteterna kunna också vara si och så.

Jag ber nu kammarens ledamöter komma ihåg, att den förevarande bestämmelsen tillkom, då det gällde att demokratisera första kammaren, därför att första kammaren inte ville ge med sig och låta sin konstitution byggas på allmän rösträtt, om kammaren inte fick någon garanti för att den kunde i viktiga fall — d. v. s. i sådana som voro för dem angelägna, om det till exempel gällde mycket pengar för dem, som hade pengar — förbehålla sig ett minoritetsväldet för att de förmögna inte skulle bli utplundrade eller alltför illa skamfilade av en majoritet, som hade andra ekonomiska förutsättningar och uppfattningar. Det var således ett rent pactum turpe, och då antog den s. k. demokratin, d. v. s. majoritetsdemokratin, detta skamliga förbehåll beträffande första kammarens sammansättning. Det är den enkla orsaken till denna bestämmelse om kvalificerad majoritet.

Hur skall man nu kunna reda upp detta demokratiens problem, hur man skall kunna fatta beslut genom att, som nu reservanterna föreslagit, söka utreda, huruvida och i vad mån man skulle rätta till detta med bibehållande av majoritetsdiktatur? Det är ju detsamma som cirkelns kvadratur. Hur skall man kunna få till stånd en utredning, vars resultat passar alla möjliga minoriteter och majoriteter på en gång, någon vetenskaplig mysticism som talar om i rösturnan, när minoriteten har rätt, har majoriteten rätt och om minoriteten har orätt, har majoriteten rätt. Något så orimligt kan väl icke utredas, utan vi få taga saken sådan den är. Vi äro ju en demokratisk stat och få därför behålla demokratiens svagheter också; majoritetsväldet är i alla fall kvantitativt rättvisare än minoritetsväldet, och därmed basta!

Det kan inte bli någon välsignelse av den utredning, som en föregående talare för reservanternas ståndpunkt ville ha till stånd. Det finns ingen möjlighet att göra en sådan utredning, eftersom det här är fråga om ett sinnelag: är det mina pengar eller andras pengar det gäller? Och då majoriteten säger, att det är

Ang. kommunallagarnas bestämmelser om kvalificerad majoritet. (Forts.) majoritetens pengar det gäller, så vill den ha något att säga till om, och när minoriteten säger, att det är dennas pengar det gäller, får den finna sig i att förlora i avgörandet. Men i den mån förmögenheterna utjämnas och fler och fler få goda inkomster, kommer i alla fall denna bestämmelse såsom säkerhetsventil icke att få så stor tillämpning som förr, då denna första kammars demokrativering beslöts.

Nu äro vi ju allt mer sammanbragta barn, och i den mån arbetarklassen får sådana inkomster, som kunna beskattas på ett sätt, som den anser oskäligt, kommer den också att opponera sig.

Vad jag emellertid skulle särskilt vilja framhålla är, herr talman, att det är nödvändigt för oss stockholmare att få behålla denna lag sådan den är. Jag har upprepade gånger sagt, och jag ber kammaren och det övriga landet komma ihåg det, att det är olidligt, att vi här i Stockholm skola varje år behöva bygga en medelstor svensk landsortsstad bara för inflyttande landsortsbor. Deras antal går ju upp till 15,000 för varje år, och för att kunna bygga upp en sådan stad åt dem behöva vi oupphörligt nya markområden. Detta kan icke ordnas rationellt på annat sätt än genom att Stockholms stad skaffar sig egen mark, och det har den sökt ordna samt behåller nu äganderätten med anlitan av tomträttsinstitutet. Man har lyckats efter trettioårig kamp från min sida komma därhän, att av staden inköpt mark på landsbygden nu endast upplåtes med tomträtt såväl för hyreshus som för andra bostäder. Men där stöta vi på det hindret, fastän icke så mycket nu som förr i världen, att de, som icke ha behov av nya bostäder och som därför tycka, att det kan vara riskabelt för staden att köpa nya lantegendomar, beträffande vilka man icke vet något om hur det kommer att gå i tillämpningen, motsätta sig förslag om inköp av erforderlig mark för stadens tillgodoseende av landsbygdens inflyttande gräshoppers rätt att äta upp vår gröda utan restriktioner.

Det är alltså, herr talman, för oss i Stockholm ett livsvillkor, att denna lag upphäves, och det skall landsbygden komma ihåg, ty det är för er skull vi stockholmare behöva den.

Herr Karlsson, Oscar Gottfrid: Herr talman! Herr Andersson i Markaryd anförde en del motiv för att han anslutit sig till utskottsmajoriteten och nämnde en del händelser, som han hade varit med om och erfarenheter som han hade gjort, av vilka framgick, att den bestämmelse, som gör det möjligt för en tredjedel att hindra majoriteten att fatta vissa beslut i ekonomiska ting, enligt herr Anderssons uppfattning varit gagnelig för det samhälle som han åsyftade. Det må nu så vara, att de fall, som herr Andersson tänkte på, ha inträffat, men å andra sidan finns det ju, som den ärade motionären refererade i sitt anförande, en rad exempel på motsatsen, där det alltså förekommit att minoriteter förhindrat för vederbörande kommuner gagneliga beslut. Även om, som herr Andersson formulerade satsen, bestämmelsen om kvalificerad majoritet är en bestämmelse på gott och ont, har åtminstone jag kommit till den uppfattningen, att den till övervägande del är ett ont och att man bör undersöka, huruvida och i vilken omfattning man kan komma tillrätta med dessa förhållanden.

Bestämmelsen utgör en tillgång, slutade herr Andersson, för en sund kommunalpolitik. Enligt vår uppfattning kan den tvärtom vara hinderlig för en sund kommunalpolitik. Det har anförts otaliga exempel därpå, exempel som jag anser vara mycket gälande.

Herr Herlitz opponerade sig emot att man ifrågasatte lämpligheten av minoritetens bestämmanderätt och frågade för egen del: varför skall just majoriteten besluta? Jag vet inte, om den frågan verkligen tarvar något svar. Jag skall inte tala om olika politiska konstellationer; i det kommunala livet upp-

Ang. kommunallagarnas bestämmelser om kvalificerad majoritet. (Forts.)
träda ju, som herr Herlitz också antydde, meningsriktningar även av annan valör. Men om man vänder sig till valmännen och det vid ett val bildas en viss majoritet, så måste väl denna vara ett bättre uttryck för valmännens uppfattning om hur kommunens angelägenheter bära skötas än minoriteten. Därför är det väl också riktigare, att majoriteten eller dess befullmäktigade ombud besluta än att minoriteten gör det.

Jag tycker, att mycket goda skäl tala för att man biträder det av reservanterna framförda kravet på utredning, så får man se, om inte en sådan utredning kan leda till ett antagbart förslag.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr Sjödahl: Jag uppkallades av herr Herlitz' yttrande, att jag i stället för dubbel majoritet skulle vilja förorda vidgad statskontroll. Herr Herlitz tillät sig också påstå, att jag tydligen gjorde denna rekommendation med lätt hjärta.

För det första har herr Herlitz komplett misstagit sig på, hur mitt hjärta är beskaffat, och för det andra nämnde jag i mitt anförande, att i fråga om låneframställningar var det tillräckligt med den kontroll, som redan nu fanns hos Kungl. Maj:t, och någon utvidgning behövdes inte. Kontrollen finns där redan, och man behöver inte ha den ytterligare hake, som den kvalificerade majoriteten utgör.

Vidare påpekade herr Herlitz, att det fanns kommuner, sammansatta av delar med mycket olikartad struktur och att bestämmelsen om kvalificerad majoritet med de befogenheter den ger åt minoriteterna där kunde ha något att betyda. Man måste härvidlag erinra sig att den möjlighet, som en minoritet — en tredjedel + en — har att påverka avgörandet, ligger i att den kan hindra men icke handla. Den kan säga nej men icke ja. En minoritet från en viss del av en kommun kan hindra majoriteten från att göra det eller det, men den kan inte föreskriva, att det eller det skall göras. Då är det bättre att göra, som man gjorde i en stad på Västkusten. Det var föreslaget, att man skulle bygga ett badhus i antingen västra delen av kommunen eller östra delen. Man kunde icke riktigt samsas om platsen. Kommunen var stor, och resultatet blev, att man fick ett badhus både i östra och västra delen av området med påföljd, att hela kommunens intressen blevo tillvaratagna. Det är bättre att lita på denna förmåga hos kommunalmännen att göra upp en sak på ett förnuftigt sätt än att lita på en sådan bestämmelse som om kvalificerad majoritet. I det anförda exemplet hade denna bara kunnat hindra att något badhus överhuvud taget kom till stånd.

Herr Herlitz ansåg, att den svenska kommunala demokratiens omfattning och styrka var något märkligt och enastående. Det är en fullkomligt riktig iakttagelse. Vår kommunala demokratis omfattning är tämligen enastående måhända inte i Norden men i allt fall i världen i dess helhet, och under sådana omständigheter menade herr Herlitz, att man finge ta denna bestämmelse om två tredjedelars majoritet med lugn. Herr Herlitz använde även uttrycket, att denna tjänstgjorde som ett slags varnande straffbestämmelse. Det var en egendomlig term i fråga om en sak som denna. Även strafflagen, herr Herlitz, måste emellanåt tagas under översyn, och även om herr Herlitz betraktar denna bestämmelse som en strafflag för den svenska demokratin, kan tiden vara inne att undersöka, huruvida den inte bör uppmjukas och ändras.

Herr Herlitz frågade mycket retoriskt, varför man skulle ge majoriteten denna makt. Jag skall inte ge mig in på samma undersökning av herr Herlitz' hjärta som han gjorde med mitt, men nog blir jag litet betänksam och nog ser jag spöksyner, när jag finner, att man ifrågasätter, om majoriteten i ett

Ang. kommunallagarnas bestämmelser om kvalificerad majoritet. (Forts.)
demokratiskt samhälle överhuvud taget skall ha rätt att avgöra saker och ting.

Den utveckling även vår kommunala demokrati har undergått och de former den tagit sig gör, att jag anser tiden vara mogen att överväga, huruvida inte bestämmelsen om kvalificerad majoritet bör ändras. Vår förmåga till kommunalt arbete och kommunalt samarbete är både känd och omvitnad. Den är det verkligt ariska kännetecknet för den svenska nationen.

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande.

Herr **Herlitz**: Jag är gärna beredd att ta tillbaka vad jag sade om herr Sjödahls lätta hjärta — därom vet jag ju mycket litet. Jag bildade mig visserligen ett intryck av hans sinnesstämning, vilket måhända delades av andra, men det var kanske felaktigt, och jag tar, som sagt, gärna tillbaka vad jag sade. Däremot vill jag inte ta tillbaka något av vad jag sade om herr Sjödahls benägenhet att utvidga statskontrollen över kommunerna, ty detta är just förslaget konsekvens, herr Sjödahl. Sådana lånebeslut, som hittills ha stoppats i kommunerna genom att mer än en tredjedel satt sig emot dem, skulle efter en lagändring kunna fattas av kommunerna och fortsätta upp till Kungl. Maj:t. Där man förut har haft minoriteten såsom den där stoppade beslutet, skulle man hädanefter få Kungl. Maj:t. Detta enkla förhållande kan man inte komma ifrån.

Herr Sjödahl sade någonting om att jag hade betecknat regeln om två tredjedelars majoritet som en strafflag. Det var ju ett överord, som torde kunna ställas till rätta vid en granskning av mitt yttrande. Jag gjorde en jämförelse mellan strafflagens funktioner, och tvåtredjedelsregelns funktioner, och det är ju något helt annat.

Vidare ha både den siste ärade talaren och herr Karlsson reagerat en smula mot att jag så tveksamt talat om majoritetens rätt. I ett tidigare anförande tyckte sig herr Sjödahl bakom ett sådant resonemang ana den uppfattningen, att majoriteten inte heller i det politiska livet borde få råda. Ungefär samma principer borde ju gälla på båda hållen.

Jag är mycket angelägen att stryka under, att det här gäller två fullkomligt skilda saker. Hur vi skola ha det ordnat i rikspolitiken, är en fråga för sig, och ingen människa tänker väl där förnuftigtvis på annat än att vi där få hjälpa oss till rätta med majoritetsregeln. En annan sak är, vilken frihet vi skola ge kommunerna. Dessa äro — det få vi komma ihåg, mina herrar — bildningar av rätt olika beskaffenhet, och ofta stå intressena hårt emot varandra. Det kan finnas en folkgrupp i en del av en kommun eller spridd över hela dess område, som står i ett bestämt motsatsförhållande till kommunens övriga medlemmar. Man kan vara en mycket god anhängare av demokratin utan att anse det som en given sak, att full frihet skall ges en majoritet av sådan beskaffenhet.

Herr **Sjödahl**: Herr Herlitz vidhöll sin uppfattning om mina sympatier för en utvidgad statskontroll, eller också menade han, att jag visserligen inte hade några direkta sympatier därför men genom mitt okloka förslag skulle föranleda att statskontrollen ökades. Herr Herlitz' argument var detta: om man tar bort den kvalificerade majoriteten, komma kommunerna att fatta flera beslut i låneärenden. Dessa beslut komma under Kungl. Maj:ts prövning. Hade man behållit den kvalificerade majoriteten, hade dessa beslut aldrig kommit under Kungl. Maj:ts prövning.

Ja, herr Herlitz, det är ju klart, att om man utsträcker kommunernas möjlighet att fatta beslut, som medföra upptagande av lån, får Kungl. Maj:t yt-

Ang. kommunallagarnas bestämmelser om kvalificerad majoritet. (Forts.)
 terligare ett antal ärenden att pröva, så länge en sådan läneprövning hos Kungl. Maj:t bibehålles. Men det är ju ingen utvidgning av Kungl. Maj:ts formella rätt. Säg mig, herr Herlitz, hur den majoritet i någon stadsfullmäktige- eller kommunalfullmäktigeinstitution skulle vara beskaffad, som skulle säga: »Det är skönt, att här finns en bestämmelse om kvalificerad majoritet, så att vi inte kunna genomföra det eller det beslutet, ty om vi gjorde det, skulle Kungl. Maj:t få ytterligare ett fall att pröva?» Majoriteten skulle vara förtjust att få underkasta ytterligare en fråga Kungl. Maj:ts prövning, om den inte på annat sätt kunde få saken genomförd. I valet mellan att överhuvud taget ingenting kunna göra och att fatta ett beslut, som kräver Kungl. Maj:ts prövning, väljer åtminstone jag hellre det alternativ, som leder till något resultat, även om Kungl. Maj:t skulle visa sig ha någon annan mening i själva länefrågan.

Herr Herlitz ansåg, att det var skillnad på majoriteten när det gäller staten och när det gäller kommunen. Här är det ju emellertid ofta fråga om sådana saker, som kommunerna äro ålagda av staten att göra, som kommunerna äro uppmuntrade av staten att göra, och man vill i dessa fall bereda kommunerna möjlighet att genom enkelt majoritetsbeslut fullgöra statens önskemål. Det kan inte ur allmän synpunkt innebära någon som helst risk.

Jag skulle till kammarens protokoll vilja fästa vad en gammal liberal borgarståndsledamot vid 1859—1860 års riksdag yttrade, då en liknande fråga var före — han representerade samma stad som jag representerar: »Om man vill, att landstinget» — som det den gången gällde — »skall uträtta något gott, måste man överlämna frågans avgörande åt den enkla majoriteten.» Om man vill, att kommunerna överhuvud taget skola kunna åstadkomma något och därjämte åstadkomma något gott för det allmänna, måste man nog se till, att de få möjligheter att fatta beslut. Man skall inte lämna åt minoriteten att avgöra vad som är gott för en kommun eller icke.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på godkännande av den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sjödahl* och herr *Karlsson, Oscar Gottfrid*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 16, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Ang. kommunallagarnas bestämmelser om kvalificerad majoritet. (Forts.)

Då emellertid herr *Karlsson, Oscar Gottfrid*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 71;

Nej — 44.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Herr statsrådet *Wigfors* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 311, angående dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl.

Herr statsrådet *Westman* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 313, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 2:o) och 8:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 30, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående förslag till lag om vissa ändringar i värnpliktslagen den 30 juni 1936 (nr 443), dels ock i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anslag till försvarsdepartementet.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 4, angående regleringen för budgetåret 1939/40 av utgifterna under rikstatsansatsens fjärde huvudtitel, innefattande anslagen till försvarsdepartementet.

Punkten 1.

I denna punkt hade utskottet, med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag, hemställt, att riksdagen måtte

a) fastställa under punkten införd personalförteckning för försvarsdepartementet;

b) godkänna under punkten införd avlöningsstat för försvarsdepartementet, att tillämpas tillsvidare från och med budgetåret 1939/40;

c) till Försvarsdepartementet: Avlöningar för budgetåret 1939/40 anvisa ett förslagsanslag av 356,000 kronor.

Herr *Lindhagen*: Jag måste begagna något tillfället vid denna riksdag att manifestera *min egen inställning till militärväsendet*.

I gamla tider har jag ju yrkat avslag på det hela, då jag har föreställt mig, att det för ett litet land som Sverige vore mest betryggande att inte ha något försvar alls. Det bleve då en helgd över landet, som skulle komma att göra intryck i världen, under det att våra små rustningar saknade betydelse.

Nu har jag emellertid uppgivit mina yrkanden om avslag. Dels lönar det sig inte, och dels kan det ju hända, att man kommer i någon konflikt trots allt. Därmed har jag inte alls blandat mig i den enstämmiga, bekymrade kören från alla partier och den enhälliga önskan att upprusta så mycket som möjligt. I Bromma till exempel, där jag bor, råder en gemytlig stämning. Alla äro hänfödda vid tanken på att få försvara sig och bereda sig för försvar. Hela trakten har indelats i distrikt på åtta hus var med var sin förvaltning, som skall lära oss, hur vi skola skydda oss vid bombanfall och sådant. Ingen sörjer däröver eller tycker att det är tråkigt, att det skall vara

Anslag till försvarsdepartementet. (Forts.)

så, utan man är glad; man tar det som ett sällskapsnöje, damerna äro alldeles förtjusta och ställa till kafferep. Även jag och min hustru ha tagit på oss vad man ålagt oss — vi vilja ju inte bråka — och ha skaffat oss vissa verktyg, som skola skydda oss, om någonting skulle hända. Och min hustru, som är sjuksköterska, har lovat att tjänstgöra såsom sådan, om vi skulle bli bombarderade men icke förr.

Jag har förut också alltid varit övertygad om, att det väl inte finns någon stormakt, som skulle komma på den idén att anfälla Sverige. Inte Frankrike och inte England och inte Tyskland och inte Ryssland, inte Italien heller förresten, och det ligger ju också så långt borta — några andra behöva vi inte bekymra oss om. Den saken är alldeles klar för mig. Jag frågar då: mot vilka rusta nu svenskarna av alla partier och av bägge könen, ty vi rusta väl i himlens namn mot någon? Något direkt svar får man inte, men man får nog klart för sig ändå, att socialdemokraterna och en del liberaler rusta mot Tyskland, och högern bibehåller väl sin gamla kärlek och rustar mot den ryska faran fast man nu tiger med talet om den och bara säger, att det kan ju inträffa något från vilket håll som helst. Nu ha vi emellertid fått litet större klarhet. Det är mot Tyskland som Sverige rustar, och Finland, som också är med, rustar mot Ryssland. Finland och Sverige stå alltså på var sitt ben, och detta gör, att det faller en skugga över våra gemensamma försvarsanstalter på ön Åland. Jag kommer närmare in på den saken i samband med mina motioner i Ålandsfrågan.

Herr Ström yttrade i en interpellationsdebatt i år helt plötsligt, så att jag spratt till: »Herr Lindhagen befinner sig nu som *den siste på skansen*.» Han menade, att förut hade vi gått tillsammans som vapenbröder under fältropet »inte en man, inte ett öre åt militarismen», men nu var jag ensam kvar. Jag svarade: »Käre Ström, jag står inte alls på den där skansen, inte det ringaste; jag låter er hållas med er militarism och er krigspsykos så mycket ni vilja, och jag befinner mig för närvarande som *den förste på skansen* för en internationell rättsordning.» Det betyder, Ström, att vi skola intressera oss för att komma ifrån kriget och upprustningen, och det kunna vi inte göra annat än genom den internationella rättsordningen.

För femton år sedan stod det i de svenska tidningarna, att en engelsk statsman sagt, att man måste gå till Madagaskar för att påträffa ett folk, som var så ointresserat och okunnigt i utrikespolitiska ting som svenskarna. Jag har ansett från begynnelsen av min politiska bana, att svenskarnas kallelse borde vara att utmärka sig genom att kämpa för den internationella rättsordningen såsom den enda möjligheten att avskaffa krig och rustningar. Europa är ju insövt i den konstiga idén, att man skulle kunna avskaffa kriget med bibehållande av dess orsaker; dessa får man inte röra vid, varken i Sverige eller i andra länder, utan då slå alla dövörat till. Detta har berott icke minst på att Frankrike och England ha haft så många outhärliga affärer i Asien och Afrika och att även små gärna vilja för att kunna vara stora obehörigen behärska främmande folk.

Det har knappast funnits någon möjlighet att uppbringa en enda röst för denna sak, utan vi skulle bara upprusta, upprusta, upprusta, upprusta. Jag försökte 1936 och fick då en röst, jag försökte 1937 och fick sex röster, 1938 fick jag återigen bara en röst, och andra kammaren diskuterade inte det om-motionerade problemet. Vid den debatt, som jag nyss nämnde, svarade jag herr Ström: Käre Ström, jag befinner mig som den förste på skansen för det, som måste ske och därför också kommer att ske, d. v. s. jag följer filosofen Epiktetos, som sade: »Du skall inte ägna dig åt annat än det, som måste ske.» Det är just det jag gör.

Anslag till försvarsdepartementet. (Forts.)

Nu har emellertid någonting inträffat. Jag har alltid sagt: varför skola vi just tro, att *Tyskland vill anfälla oss?* Tyskland har själv förklarat många gånger på olika sätt, och det ligger i sakens natur, att det inte vill komma åt svenskarna. »Hitler kan man aldrig lita på», har svarit blivit, och därför skola vi bara rusta mot Tyskland, Tyskland, Tyskland, och det är däri det ligger. Vad är det nu som har inträffat? Jo, Tyskland har velat bli kvitt denna fara för sig och föreslagit Sverige ett nonaggressionsavtal, liknande det som Ryssland först träffat med sina baltiska grannar. Jag har motionerat om att Sverige skulle ingå sådana avtal med *alla* stormakter samtidigt och inte bara med en stormakt, och jag har tyckt, att det skulle vara riktigt, att regeringen tog ett sådant initiativ. Nu har regeringen i sitt svar till Tyskland — vilket ju är mycket klokt — hänvisat till det faktum att Sverige *inte känner sig hotat av Tyskland* — men du, käre Ström, gör ju inte annat än känner dig hotad av Tyskland — och att Sverige med hävdande av sin neutralitet, integritet och oavhängighet och med stöd av nationernas självbestämmanderätt icke ärnar sluta nonaggressionsavtal med något annat land. Ja, det är mycket klokt, och vad har det fört med sig? Jo, en förtjusning i hela Tyskland över bakslaget för Förenta Staterna, när de sagt, att här måste vi skydda Sverige. Det behöver icke Roosevelt göra. Det är alldeles onödigt, och han kommer nog inte heller att bege sig hit med några försvarsmedel för att skydda oss, om det skulle klämma. Om det nu är på det sättet, att den svenska regeringen sagt ifrån, att vi inte frukta någonting från Tyskland, så är det ju märkvärdigt, att vi här i Sverige nu skola fortsätta att rusta mot Tyskland. Det är ju klappat och klart, att ingen av oss vill angripa den andre, och *vad är det då för fason att kasta svenska pengar i sjön på det sättet?*

Således, herr talman, jag tycker nu, att partierna skulle ta under övervägande efter denna klargörande uppgörelse, om det verkligen står för livet att bara rusta upp det ena efter det andra i varje budget, som läggs fram.

Nu vill jag i alla fall göra ett undantag beträffande de två artillerifartyg, som vi skola skaffa oss. Jag utövar min rösträtt här på det sättet, att jag avhåller mig från att rösta eller håller med dem som kräva de minsta anslagen. Men jag kan ju knappast göra det längre, därför att det är så få, som kräva några mindre anslag. Alla äro eniga om de större anslagen, och därför kan även jag vara borta vid en sådan här votering. Jag har dock beslutat mig för, om olika meningar komma till synes, när det gäller dessa två artillerifartyg, att rösta för det högre anslaget. Här säger man nu, att vi inte ha råd att skaffa oss fartyg med högre fart. Det var samma historia under världskriget, då vi skulle skaffa oss artillerifartyg, men då sade Fabian Månsson, att dessa fartyg äro alldeles för dåliga, ty de kunna inte ens fly. Jag vill inte kasta bort pengar på det sättet, utan fordrar högern, att det skall bli samma fart på de svenska artillerifartygen som på de utländska, röstar jag med högern, för att inte kasta pengarna alldeles i sjön.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den nu ifrågakvarande punkten hemställt.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 3.

Lades till handlingarna.

Punkterna 4—14.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 15.

Lades till handlingarna.

Punkten 16.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 17.

I enlighet med Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte till rekryteringskostnader för budgetåret 1939/40 anvisa ett reservationsanslag av 60,000 kronor.

*Anslag till
rekryterings-
kostnader.*

Herr von Heland: Herr talman! Då frågan om de stamanställda behandlas första gången vid denna punkt, tar jag mig friheten att framföra några allmänna synpunkter.

Under debatten angående den personella försvarsberedskapen anförde jag som min uppfattning, att det finns viktigare frågor att ordna för stärkande av arméns krigsberedskap än förlängning av övningstiden till 240 dagar. En värnpliktsarmés styrka är, detta är självklart, i betydande grad avhängig av övningstidens längd; men givetvis kan en relativt kort ordinarie övningstid kompenseras av den tidsfrist för övning, som kan påräknas, innan den mobiliserade styrkan kan behöva insättas i strid. Nu har man emellertid i vårt land aldrig på allvar övervägt möjligheterna av att utsträcka övningstiden för de värnpliktiga i sådan omfattning, att man skulle kunna uppbygga en renodlad värnpliktsarmé. Jag kan i detta hänseende hänvisa till särskilda utskottets memorial nr 12 år 1901, vilket uttalande sedermera aldrig jävats. Att uppbygga en sådan värnpliktsarmé har man alltid dragit sig för, då detta skulle förutsätta en ökning av den nuvarande övningstiden för de värnpliktiga icke till 240 dagar, utan säkerligen till det dubbla, om ens detta vore tillräckligt.

Försvarsministern har som sin uppfattning uttalat, att en förlängning av övningstiden med någon månad icke har den betydelse för höjande av de värnpliktigas färdigheter, som man i allmänhet synes föreställa sig. I varje fall, däri instämmer jag, är en sådan ökning av värnpliktstiden icke tillräcklig för att göra de värnpliktiga kunniga som yrkessoldater.

Övningstiden har sålunda i vårt land tillmätts kort, och denna svaghet i mobiliseringskaderns kvalitet har botats genom hållandet av en relativt stor kader av fast anställt manskap, avsedd att efter vissa grunder omsättas i fredstid, för att vid eventuell mobilisering finnas tillgänglig som en elit i värnpliktsarmén.

Vi ha sålunda en försvarsorganisation, som väl närmast kan sägas vara ett mellanting mellan värnplikts- och yrkesarmé. Anställningen såsom manskap bygger visserligen på frivillighetens grund, men systemet med dylik anställning innebär också, att landets vapenföra medborgare befrias från en börda, som det eljest skulle vara nödvändigt att pålägga dem.

Men även för stärkandet av försvarsberedskapen har detta system en stor betydelse, och viktigt är att en normal och god omsättning äger rum bland den fast anställda manskapspersonalen. Det är endast på sådant sätt man har möjlighet att tillföra mobiliseringskadern en kategori manskap, som på grund av sin gedignare utbildning och sin militära tjänsterutin kan göra skäl för benämningen yrkessoldater.

Anslag till rekryteringskostnader. (Forts.)

När man i princip alltid strävat efter att begränsa övningstiden för de värnpliktiga, förefaller det naturligt, att man just nu, när det gäller att höja den personella försvarsberedskapen, ägnar en viss omsorg åt den mobiliseringsreserv, vilken har den nödvändiga grundligare utbildningen för att kunna utgöra kärnan i den mobiliserade armén, nämligen de f. d. fast anställda.

Såväl löneproblemet för det fast anställda manskapet som civilanställningsfrågan vänta på sin lösning. Den första frågan får sin belysning därav, att vi betala våra värnpliktiga 50 öre om dagen under de första 180 dagarna och därefter 1 krona om dagen. Den menige fast anställde avlönas under hela första året med 50 kronor per månad, av vilka han dock icke själv på grund av obligatorisk sparbanksinsättning äger disponera mer än 35 kronor. Den andra frågan belyses måhända bäst därav, att den enda verkligt effektiva hjälp, det avgående fast anställda manskapet har i strävandena att skaffa en varaktig framtidsförsörjning inom civilt förvärvsområde, består av en villkorlig företrädesrätt inom statens verk, som har betydelse för högst 500 man årligen av de 2,000, som måste avgå. Man kan inte ha alltför många av de f. d. fast anställda placerade i statliga befattningar, vilkas innehavare antingen icke alls eller först efter flera uppskovsterminer stå till förfogande vid mobilisering. Av denna anledning ha exempelvis statens järnvägar måst medgivas vissa inskränkningar vid den villkorliga företrädesrättens tillämpning.

I den mån den statliga företrädesrätten icke kan helt utnyttjas med hänsyn till den personella försvarsberedskapen, synes det mig nödvändigt att finna andra utvägar för att underlätta civilanställningen. Senast har försvarsväsendets centrala civilanställningsbyrå i sin verksamhetsberättelse för år 1938 pekats på önskvärdheten av att införa företrädesrätt till vissa kommunala befattningar. Det är emellertid icke tillräckligt att åtgärder komma till stånd i här behandlat syfte, utan man bör även fästa den privata företagarevärdens uppmärksamhet på frågan.

General Lindström, känd chef för ett stort företag, har yttrat härom: »Varje svensk arbetsgivare bör nog ha detta i tankarna och vid behov av ledareduglig arbetskraft överväga, om ej dylik lämpligen bör kunna hämtas ur det avgående militärunderbefällets led. — Den arbetsgivare, vilken tager i sin tjänst ett f. d. fast anställt underbefäl, främjar sitt företag och stöder försvaret.»

Problemet om de avgåendes civilförsörjning kan med fullt fog sägas vara en del av frågan om den personella försvarsberedskapen och därtill långt ifrån den minst viktiga. Varje framsteg på civilanställningsfrågans område innebär ökade möjligheter att tillgodose de välgrundade krav det avgående manskapet kan ställa på samhället, för vars skydd dessa män undergått en mångårig utbildning, och det medför dessutom förbättrade garantier för en tillfredsställande rekrytering för framtiden. Försvarets och dess anställdas intressen gå här hand i hand.

Herr talman! Jag har endast velat agitera för denna viktiga fråga vid detta tillfälle och har den förhoppningen, att herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet överväger, vilka åtgärder som ytterligare kunna vidtagas från statsmakternas sida för ordnande av civilanställningsfrågan till båtнад för den personella försvarsberedskapen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkten 18.

Utskottets hemställan bifölls.

*Punkten 19.**Anslag till
arméns
reservstater.*

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa stater för budgetåret 1939/40 för officerare och underofficerare å reservstat vid armén samt för fältläkarkårens reservstat i överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 4 januari 1939 anförts,

dels ock till arméns reservstater för budgetåret 1939/40 anvisa ett förslagsanslag av 950,000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *N. Holmström* m. fl. (nr 128) och den andra inom andra kammaren av herr *R. Lundqvist* m. fl. (nr 290), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta,

att den f. d. reservstatspersonal, som tillträtt pension före den 1 juli 1936, skulle från och med den 1 juli 1939 i pensionshänseende likställas med 1936 års reservstatspensionärer så till vida, att den tillerkändes den pension, som ett återställande av den ursprungliga pensionsrelationen betingade, eller, därest detta yrkande icke kunde bifallas,

att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att förslag om dylik pensionsförbättring måtte föreläggas 1940 års riksdag.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt,

I. att motionerna I:128 och II:290 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

II. att riksdagen måtte

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa stater för budgetåret 1939/40 för officerare och underofficerare å reservstat vid armén samt för fältläkarkårens reservstat i överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 4 januari 1939 anförts;

b) till arméns reservstater för budgetåret 1939/40 anvisa ett förslagsanslag av 950,000 kronor.

Herr Holmström: Herr talman! Statsutskottet erinrar i sitt utlåtande om det uttalande, som finansministern gjorde i denna kammare, när samma fråga behandlades föregående år.

I andra kammaren har man redan i dag behandlat detta ärende, och i den debatt, som där fördes, uttalades det tveksamhet om huruvida den här frågan verkligen skulle kunna komma med i den pågående pensionsutredningen. Då svarade ordföranden i statsutskottets första avdelning och gav ett tydligt besked om, att detta enligt statsutskottets mening måste ske i anslutning till vad finansministern lovade i första kammaren i fjol, och det fanns enligt avdelningsordförandens mening ingen som helst anledning att tro, att finansministern hade återtagit eller tänkt ta tillbaka det positiva löfte, som han i första kammaren gav i fjol att verkställa utredning rörande en förbättring av pensionsvillkoren för äldre pensionärer.

Då nu alltså enligt statsutskottets mening såväl äldre pensionärer som reservstatspersonalen måste förutsättas bli föremål för behandling av den nu pågående pensionsutredningen, har jag ingen anledning att yrka bifall till motionen. Jag ber endast att få uttala den förhoppningen, att den här frågan äntligen skall bli löst på ett tillfredsställande sätt av nästkommande års riksdag.

Jag har således, herr talman, intet yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 20—25.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Anslag till
värnpliktigas
avlöning.*

Punkten 26.

Under punkten 28 av fjärde huvudtiteln i innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till de värnpliktigas avlöning för budgetåret 1939/40 anvisa ett förslagsanslag av 3,400,000 kronor.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i proposition nr 232 — med ändring av berörda förslag — föreslagit riksdagen att för nu ifrågavarande ändamål för nästa budgetår anvisa ett förslagsanslag av 4,175,000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehäft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *E. B. Andersson* m. fl. (nr 37) och den andra inom andra kammaren av herr *G. Andersson* i Rasjön m. fl. (nr 86), vari hemställdes, att riksdagen ville besluta,

a) att avlöningen till värnpliktige under landstormsövning skulle utgå med 3 kronor om dagen samt att i följd därav förslagsanslaget till de värnpliktigas avlöning för budgetåret 1939/40 skulle upptagas till 3,690,000 kronor i stället för av Kungl. Maj:t föreslagna 3,400,000 kronor,

b) att Kungl. Maj:t skulle bemyndigas vidtaga sådan ändring i gällande avlöningsreglementen, att löneavdrag vid ledighet för landstormsövning skulle höjas i proportion till den föreslagna höjningen av dagavlöningen;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *W. Egnell* m. fl. (nr 63) och den andra inom andra kammaren av herr *J. V. Pettersson* i Norregård m. fl. (nr 130), vari hemställdes, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t göra framställning om utredning, avseende förbättrad dagavlöning och utvidgad rätt till fria resor för de värnpliktiga;

dels en inom första kammaren av herr *J. Nilsson* i Malmö väckt motion (nr 64), vari hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning angående möjlighet för landstormsmän att under tjänstgöring erhålla sådan ersättning, att deras anhöriga icke behövde sakna existensmöjligheter under omnämnda tid;

dels en inom andra kammaren av herr *J. H. Brädefors* m. fl. väckt motion (nr 126), vari hemställdes, att riksdagen måtte besluta, att dagavlöningen till de värnpliktiga oavsett tjänstgöringstidens längd skulle höjas till en krona per tjänstgöringsdag samt med anledning härav de i årets statsverksproposition upptagna förslagsanslagen till de värnpliktigas dagavlöning höjas med hänsyn därtill;

dels ock en inom andra kammaren av herr *A. Olsson* i Stockholm m. fl. väckt motion (nr 203), vari hemställdes, att dagavlöningen för samtliga värnpliktiga skulle ökas från nuvarande 50 öre per dag till 1 krona per dag.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte

a) avslå motionerna I: 37 och II: 86 om höjning av avlöningen till värnpliktiga under landstormstjänstgöring samt därav föranledd ändring i gällande avlöningsreglementen;

b) avslå motionerna II: 126 och II: 203 om höjning av dagavlöningen till de värnpliktiga, i vad motionerna avsåge detta anslag;

c) till de värnpliktigas avlöning för budgetåret 1939/40 anvisa ett förslagsanslag av 4,175,000 kronor;

Anslag till värnpliktigas avlöning. (Forts.)

d) med bifall till motionen I: 64 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville verkställa utredning angående frågan om ökad dagavlöning åt landstormsmän under dem åliggande obligatoriska landstormsövningar;

e) med bifall till motionerna I: 63 och II: 130, i vad de avsåge förbättrad dagavlöning till värnpliktiga i allmänhet, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning i sådant hänseende;

f) med bifall till motionerna I: 63 och II: 130, i vad de avsåge fria resor för de värnpliktiga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en förutsättningslös utredning i fråga om utvidgad rätt till dylika resor.

Herr Lindström: Utskottet har på denna punkt förordat utredning beträffande ökad ersättning åt till tjänstgöring inkallade landstormsmän, om utvidgad rätt till fria resor för de värnpliktiga och om förbättrad dagavlöning till de värnpliktiga i allmänhet.

Jag har för min del biträtt utskottets mening i dessa avseenden. Jag finner emellertid det vara angeläget att betona, att detta icke innebär något ställningstagande till själva sakfrågan, framför allt icke till frågan om förbättring av de värnpliktigas dagavlöning. Det innebär endast, att jag, efter de upprepade framställningar, som ha gjorts i dessa avseenden, funnit det lämpligt att gå med på en utredning.

Det bör understrykas, att denna utredning måste bli förutsättningslös. Efter ett beslut enligt utskottets linjer i dag kan sålunda för framtiden ingenting sägas, om de värnpliktigas dagavlöning skall bli densamma som i dag eller bestämmas till något annat belopp.

Jag har intet yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt.

Punkterna 27—57.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 58.

Lades till handlingarna.

Punkterna 59—80.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 81.

Lades till handlingarna.

Punkterna 82—102.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 103.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till flottans ersättningsbyggnad för budgetåret 1939/40 anvisa ett reservationsanslag av 23,500,000 kronor.

*Anslag till
flottans
ersättnings-
byggnad.*

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehäft dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *J. Gustavson* m. fl. (nr 61) och den andra inom andra kammaren av herr

Anslag till flottans ersättningsbyggnad. (Forts.)

C. G. Tengström m. fl. (nr 112), vari, bland annat, hemställt, att riksdagen måtte besluta att för användning inom västkustens marindistrikt anskaffa tvenne motorfiskebåtar av trä, kosterbåtar av större typ, och för ändamålet bevilja ett anslag av 60,000 kronor;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *F. Domö* m. fl. (nr 124) och den andra inom andra kammaren av herr *G. Bagge* m. fl. (nr 194), vari, bland annat, hemställt, att riksdagen till anskaffande av fyra nya motortorpedbåtar under budgetåret 1939/40 måtte bevilja ett förslagsanslag av 2,500,000 kronor samt att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte hemställa om inhämtande av marinmyndigheternas yttrande rörande behövlig nyanskaffning av minsvepare, m. m.;

dels ock en inom andra kammaren av herr *E. Lindberg* väckt motion (nr 281), vari hemställt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om fullständig utredning om de å fjärde huvudtiteln föreslagna två artillerifartygens lämplighet, främst med hänsyn till deras motståndskraft mot flygbomber, samt att, i avvaktan på resultatet av denna utredning, reducera reservationsanslaget till flottans ersättningsbyggnad med 13,900,000 kronor.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten av angivna orsaker hemställt,

I. att motionen II: 281 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

II. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å såväl motionerna I: 61 och II: 112, i vad de avsåge anvisande av medel för anskaffande av motorfiskebåtar, som motionerna I: 124 och II: 194, i vad dessa motioner avsåge anvisande av medel för anskaffande av motortorpedbåtar, till flottans ersättningsbyggnad för budgetåret 1939/40 anvisa ett reservationsanslag av 23,500,000 kronor;

III. att motionerna I: 124 och II: 194, i vad de avsåge hemställan om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om inhämtande av marinmyndigheternas yttrande rörande behövlig nyanskaffning av minsvepare, m. m., icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Johansson* i Fredrikslund, *Nilsson* i Landeryd, *Domö*, *Magnusson* i Skövde, *Lundberg* och *Bergvall* ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

I. = utskottet;

II. att riksdagen måtte med anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 124 och II: 194, i vad motionerna avsåge anvisande av medel för anskaffande av fyra nya motortorpedbåtar, ävensom med avslag å motionerna I: 61 och II: 112, i vad dessa motioner avsåge anvisande av medel för anskaffande av motorfiskebåtar, till flottans ersättningsbyggnad för budgetåret 1939/40 anvisa ett reservationsanslag av 26,000,000 kronor;

III. = utskottet.

Herr Öman: Herr talman! Av det föreliggande utlåtandet framgår, att i år en glädjande stor enighet rått om försvarsväsendets behov. Hela fjärde huvudtiteln har enhälligt tillstyrkts så när som på en enda punkt, nämligen den nu föreliggande punkt 103. Där hemställer ett antal reservanter med herr *Johansson* i Fredrikslund i spetsen om anslag för byggande av ytterligare ett antal motortorpedbåtar.

Vad beträffar dessa motortorpedbåtar, kan det ju förefalla, som om det vore en alltför liten fråga för att föranleda en reservation, när man i övrigt varit

Anslag till flottans ersättningsbyggnad. (Forts.)

enig om försvarsanslagen. I själva verket är dock frågan icke fullt så obetydlig, som den kan förefalla. Sakläget är detta. Vid fjolårets riksdag beviljades på hemställan av Kungl. Maj:ts anslag för byggande av fyra motortorpedbåtar. Utskottet meddelar, att dessa fyra båtar komma att bli färdigbyggda under innevarande års förlopp. Vi förfoga alltså då över summa 4 motortorpedbåtar. I motionen nr 124 i denna kammare har begärts, att ytterligare 8 motortorpedbåtar skulle byggas. Det finns mycket starka skäl för en sådan hemställan. Det är ju uppenbart för var och en, att motortorpedbåtar äro ett vapen, som är särskilt lämpat för mindre staters mariner. De äro snabba, farliga och förhållandevis billiga. All erfarenhet och alla företagna undersökningar ha visat, att de ha ett betydande värde för sjöförsvaret. Icke minst gäller detta för ett land sådant som Sverige, där kusterna till mycket stor del upptagas av skärgård och där det finns stora möjligheter för förband av motortorpedbåtar att dölja sig och oroa en fientlig flotta.

Detta vapen har också under senare år tillvunnit sig en allt mera ökad uppmärksamhet, icke minst hos stormakterna. I England och Italien exempelvis spela motortorpedbåtarna en betydande roll. Det är emellertid uppenbart, att om man skall ha motortorpedbåtar, måste man ha ett ganska betydande antal. Den synpunkten underströks också med skärpa av chefen för marinen i hans yttrande i samband med utredningen om flottans fartygstyper. Han framhöll där, att motortorpedbåtarnas »förförsta insats kan göras, när de uppträda i stora mängder och i samverkan med övriga stridskrafter». När de uppträda i stora mängder alltså, herr talman! Chefen för marinen anslog samtidigt det antal, som behövdes i vårt land, till två divisioner om vardera 6 båtar eller summa 12 båtar. Det är på detta uttalande från chefen för marinen, som motionärerna byggt sitt förslag.

Statsutskottet har tyvärr icke ansett sig kunna tillstyrka motionen. Utskottet uttalar, att »med allt beaktande av den betydelse, som motortorpedbåtar under vissa förhållanden äga, anser sig utskottet emellertid ej minst med hänsyn till den snabba utveckling, denna fartygstyp för närvarande genomgår, och åtminstone innan närmare erfarenhet vunnits rörande resultatet av den pågående försöksbyggnaden, icke böra tillstyrka, att medel nu anvisas för ytterligare anskaffning av båtar av här ifrågavarande slag. Framhållas må därjämte, att i vederbörande myndigheters anslagsäskanden för nästa budgetår medel för dylik anskaffning ej heller begärts.» Detta är alltså statsutskottets skäl. Det ena är att man skulle behöva större erfarenhet, innan man gick i författning om att anskaffa flera motortorpedbåtar. Det andra är, att de marina myndigheterna icke i år begärt anslag för ändamålet. I själva verket är intet av dessa skäl bärande.

Med den motivering, som utskottet anfört rörande behovet av större erfarenhet, skulle snart sagt varje anslagskrav till försvaret kunna tillbakavisas. Det är ju ett faktum, att på försvarsväsendets område utvecklingen går i en rasande snabb takt. Vad som är modernt det ena året, är föråldrat redan det påföljande. Man skulle alltså, om man ville invänta utvecklingen, vara tvungen att vänta *ad calendas græcas*. Så förfara vi emellertid icke, och så förfar heller ingen annan. Man får laga efter lägligheten. Man får skaffa det bästa, som för ögonblicket står till buds. I detta fall gäller också, att man icke har att göra med ett vapenslag, som icke skulle vara utexperimenterat. Det kan lugnt hävdas, att motortorpedbåtarna ha passerat experimentstadiet. De ha numera införlivats med marinen i många stater, och man har en god erfarenhet om vad de betyda och vad de kunna uträtta. Det skälet tror jag alltså icke, att vi ha anledning att fästa oss vid.

Vad beträffar myndigheternas anslagsäskanden, känner jag icke närmare

Anslag till flottans ersättningsbyggnad. (Forts.)

till vad som ligger där bakom. Men jag skulle förmoda, att myndigheterna i detta fall liksom i åtskilliga andra fall känt sig bundna av en viss kostnadsram. Man har icke velat begära för mycket, därför att man vetat, att det statsfinansiella läget varit ansträngt. Att å andra sidan de marina myndigheterna anse det önskvärt, att de erhålla ett större antal motortorpedbåtar, står ju utom varje tvivel. Det framgår icke minst av det yttrande från chefen för marinen, som jag nyss tillät mig citera. Regering och riksdag ha också av ändrade tidsomständigheter gång efter annan de senaste åren sett sig föranlåtna att spränga en tidigare uppställd ekonomisk ram. Vi ha i detta fall så mycket mindre anledning till tvekan att gå ett steg vidare på den väg, som beträddes i fjol, som det ju här gäller ett förhållandevis obetydligt belopp.

Jag skulle snarast vilja ställa frågan så, att vad vi i detta fall icke ha råd till, det är ett uppskov. Även om ett positivt beslut skulle fattas vid denna riksdag, även om vi nu skulle bevilja medel till ytterligare 4 motortorpedbåtar för att nästa år få ytterligare 4, så tar det ju sin rundliga tid att få dessa båtar byggda och levererade. Det veta vi redan med ledning av fjolårets erfarenheter. Jag tror alltså, att det finns skäl att påskynda beslutet om båtarernas anskaffande. Var de sedan skola anskaffas och när de kunna anskaffas, blir naturligtvis de marina myndigheternas sak att avgöra.

Jag skulle vilja tillägga ett ord med anledning av den diskussion, som förts om de ökade riskerna för överskeppningsföretag och snabba landstigningsföretag. Det är alldeles uppenbart, att om vårt land förfogar över ett större antal motortorpedbåtar, riskerna för ett överskeppningsföretag komma att ofantligt ökas. Man kan tämligen grundligt rensa ett farvatten från en större fientlig flotta, man kan rensa det från större fartyg, och man kan också rensa en skärgård från större fartyg. Men det möter stora svårigheter att effektivt rensa kusterna från båtar av det slag, varom här är fråga. Här har i själva verket den svagare parten ett utomordentligt försvarsmedel till sitt förfogande, ett försvarsmedel, som fienden icke lätt kan komma åt, men som kan bli ytterst verkningsfullt i den mån man utbygger det i tillräcklig omfattning.

Jag ber, herr talman, med dessa ord att få yrka bifall till den av herr Johansson i Fredrikslund m. fl. avgivna reservationen.

Herr Nordenson: Herr talman! Det är med mycket tungt sinne, som jag begär ordet i denna fråga för att deklarerera, att jag för min del icke kan ansluta mig till utskottets förslag.

Frågan om vår flottas ersättningsbyggnad har ju varit föremål för omfattande utredningar, och det har rått synnerligen stark meningsskiljaktighet. Det förslag, som nu föreligger, innebär igångsättandet av två stycken artillerifartyg i överensstämmelse med försvarsstabschefens förslag till s. k. kustförsvarsfartyg. De ha som bekant ett displacement av 8,000 ton, 4 stycken 25 cm kanoner, 22 knops fart och äro försedda med pansarskydd, avsett att motstå 20 cm projektiler och 250 kilogramms flygbomber.

Genom att stanna vid denna fartygstyp har emellertid vår försvarsledning tagit en mycket märklig ställning såväl till den tidigare proklamerade princip, som vi ha tillämpat, »snabbare än starkare och starkare än snabbare», som ock till den allmänna utvecklingen i flottorna runt om i världen. När de nuvarande Sverigeskeppen beslutades, fingo de en hastighet av 23.5 knop och försågos med 4 stycken 28 cm kanoner, och de kunde i vissa fall då tåla jämförelse även med andra makters större fartyg och under vissa omständigheter upptaga strid med dem.

De nu föreslagna fartygen utrustas, som jag nämnde, med 4 stycken 25 cm

Anslag till flottans ersättningsbyggnad. (Forts.)

kanoner och få en hastighet av 22 knop, och detta samtidigt med att andra flottor i världen i utomordentligt hög grad ha ökat såväl hastigheten som bestyckningens kaliber. Jag vill bara erinra om, att exempelvis de tyska kryssarna av Deutschlands typ äro på 10,000 ton, ha 26 knops fart och äro försedda med 6 stycken 28 cm kanoner. Ännu mera utpräglad är denna stegring i fråga om slagskeppen. Det senaste tyska slagskeppet Bismarck har en hastighet på över 32 knop och har 38 cm kanoner. Betänker man, att de föreslagna fartygen skola tåla högst 250 kilograms flygbomber, medan man numera måste räkna med att även lätta bombplan skola kunna medföra bomber på upp till 500 kilograms vikt, måste man fråga sig, vilka möjligheter fartygen i fråga egentligen ha att fylla sina uppgifter.

Nu har visserligen framhållits av försvarsstabschefen, att de uppgifter, som vår flotta numera måste inskränka sig till, äro starkt begränsade med hänsyn till att vi omöjligt kunna upptaga tävlan med de moderna stormaktsflottorna. Men just denna begränsning aktualiserar också spörsmålet, huruvida icke samma försvarsuppgifter kunna lika effektivt och möjligen effektivare lösas med hjälp av smärre fartyg, stödda av fast kustförsvar.

Även med insikt om de begränsade möjligheter, som stå lekmannen till buds att bedöma en fråga som denna, nödgas jag för min del deklarerera, att jag icke funnit mig övertygad av de skäl, som i valet mellan olika möjligheter och alternativ förmått försvarsstabschefen och departementschefen att stanna vid det föreliggande förslaget. För min del skulle jag kunna tänka mig att ge min röst åt ett pansarfartyg av avsevärt kraftigare typ och även till väsentligt högre kostnad. Jag skulle även kunna överväga att stödja ett förslag, som omfattar enbart lätta fartyg, stödda av fast kustförsvar. Men i det föreliggande förslaget synes mig den vunna effekten icke stå i rimligt förhållande till de därmed förknippade kostnaderna, och jag nödgas därför förklara — jag erkänner, att jag gör det med mycket djup smärta — att jag icke kan biträda detta förslag.

Då något annat alternativ icke föreligger, återstår mig, herr talman, icke annat än att deklarerera, att jag icke kan deltaga i beslutet på denna punkt.

Häri instämde herr *Wohlin*.

Herr Gustafsson, Per: I frågan om anskaffande av motortorpedbåtar har utskottet försökt att få problemet belyst från de ansvariga marinmyndigheternas sida.

Vid de föredragningar, som ha skett av högre marinofficerare, har utskottets flertal funnit sig övertygat om att frågan om förvärfv av flera motortorpedbåtar än dem, som beslutades av fjolårets riksdag, bör anstå, tills en viss erfarenhet har nåtts om deras praktiska användning, som jag förmodar, här i Sverige. Det torde väl vara riktigt, som här yttrats, att motortorpedbåtar äro bra för det ändamål, som de avse, och att de ha gjort nytta, men den erfarenhet, man kommit till beträffande den användning, man kan ha av dem, är ju från andra länder. Våra farvatten och framför allt vår skärgård äro nog icke fullt jämförbara med farvattnen i de länder, där motortorpedbåtar hittills ha kommit till användning.

Det är det ena. Det andra var, att på direkt förfrågan, huruvida dessa motortorpedbåtar voro utmärkta som spanare, fick utskottet den upplysningen, att för spaningstjänst hade man icke så god nytta av dem. Den man, som skall verkställa spaningen i en sådan här motortorpedbåt, kommer att befinna sig relativt nära vattenytan och blir vidare lätt utsatt för vattenstänk, vilket i viss mån kommer att försvåra hans observationer. Man ansåg, att ett flyg-

Anslag till flottans ersättningsbyggnad. (Forts.)

plan därför ur spaningssynpunkt kunde göra mycket större nytta än en motortorpedbåt.

Då, som förut framhållits, de ansvariga myndigheterna för nästkommande budgetår icke ha begärt något anslag, och departementschefen icke heller har ansett behöfligt att till årets riksdag kräva anslag för detta ändamål, har helt naturligt statsutskottets majoritet ansett sig böra av gammal god tradition se till, att icke medel bli anvisade, förrän man är fullt övertygad om att full nytta kan ernås för pengarna.

Det har varit de skäl, som statsutskottets majoritet har haft för sin hemställan, och jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7.30 e. m.

Herr Nilsson, Bernhard: Herr talman! Vad beträffar de sjömilitära myndigheternas ståndpunktstagande till frågan om motortorpedbåtar vill jag påpeka, att i ett av de alternativ, som äro utarbetade beträffande flottans nybyggnadsprogram, nämligen alternativ D, i vilket inga artillerifartyg äro medtagna, förekommer förslag om motortorpedbåtar i större utsträckning. Det är min mening att anskaffande nu av ytterligare ett antal motortorpedbåtar vore av utomordentlig betydelse. De artillerifartyg, som väl riksdagen nu kommer att besluta, kan man nämligen icke få disponibla förrän om flera år. Det dröjer alltså flera år innan de kunna ersätta de gamla Sverigeskeppen, och under denna tid uppstår en svaghetsperiod inom vårt sjöförsvär, som ett ökat antal motortorpedbåtar i viss mån skulle kunna avhjälpa. Jag tror även att sådana båtar ifrån andra synpunkter skulle ha stor betydelse.

Som ett skäl emot denna uppfattning anförde herr Gustafsson, att motortorpedbåtar möjligen inte skulle lämpa sig för våra farvatten, som ju inte äro jämförbara med de farvatten, där andra mariner operera. Jag tror att förhållandet är det alldeles motsatta. Dessa båtar äro ju både lätta och rörliga och ha ett relativt ringa djupgående, och de kunna säkerligen med stor effekt röra sig inomskärs och dyka upp på punkter, där en sådan flottilj i ett visst ögonblick skulle kunna göra en värdefull insats.

Vad beträffar spaningssynpunkterna är det naturligtvis riktigt, att under vissa förhållanden motortorpedbåtar inte äro möjliga att använda med samma effekt som flygplan. Men vid en del tillfällen kunna inte heller flygplan användas, såsom vid otjänliga väderleksförhållanden, dimma och sådant. Då blir det andra möjligheter, som måste utnyttjas för att kunna nå de mål som man måste vinna. Under sådana förhållanden är jag livligt övertygad om att motortorpedbåtarna på ett mycket förtjänstfullt sätt skulle kunna komplettera den spaning, som flyget annars utför.

Jag vill också med några ord bemöta herr Nordenson i vad det gäller hans tveksamhet i fråga om de föreslagna artillerifartygen. Jag var ju med i riksdagen redan när F-båten beslöts och minns mycket väl den tvekan, som då rådde i vissa avseenden. En del riksdagsmän hade en uppfattning, andra hade en annan, och meningarna bröto sig mycket skarpt emot varandra. En mycket framskjuten ledamot av andra kammaren hade en synnerligen utpräglad uppfattning i frågan, och han fick till och med en särskild utredning igångsatt i syfte att få fram den båttyp, som han ansåg skulle vara mera lämplig än Sverigetypen. Resultatet blev ett missfoster, som inte ens han själv kunde yrka bifall till och som helt och hållet försvann i debatten.

Det är givet att man gärna skulle vilja tillgodose de synpunkter, som herr Nordenson framförde, nämligen starkare artilleri, starkare pansar och högre

Anslag till flottans ersättningsbyggnad. (Forts.)

fart. Men farten, bestyckningen och pansaret stå ju i en viss relation till varandra, och det är inte möjligt, ifall man inte vill ha en större och mera djupgående båt, att kunna tillgodose ett av dessa krav utan att man gör eftergifter beträffande de andra. Vi ha på avdelningen i statsutskottet hört militär sakkunskap och mycket ingående diskuterat precis de problem, som herr Nordenson här framfört, emedan vi inom utskottet också voro tveksamma i fråga om förslaget sådant det förelåg. Det är uppenbart att man mycket väl kan tillgodose önskemålen både beträffande fart och beträffande bestyckning, men följderna blir att priset blir betydligt högre och vidare att fartygets rörlighet inom våra farvatten blir avsevärt kringskuren, emedan djugäendet blir för stort. Sådana större fartyg kunna inte röra sig i våra militära farleder, där det är av utomordentlig betydelse att de kunna taga sig fram. Det är även av vikt att de kunna gå genom Kalmarsund. Sverigebåtarna kunna inte komma igenom Kalmarsund, men det skulle de nya kustförsvarsfartygen kunna göra. Även när det gäller andra leder få de nya fartygen större rörlighet än om de bli tyngre och därmed mera djupgående.

Jag tror att det med hänsyn till våra säregna förhållanden inte är möjligt att få fram en båttyp, som med bibehållande av kravet på rörlighet inom våra farvatten kan bli bättre proportionerad i förhållande till de olika övriga krav, som måste ställas, än den här föreslagna båttypen, och därför har jag för min del inga betänkligheter mot att biträda Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt.

Jag skall icke vidare ingå på frågan i detta sammanhang, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid denna punkt fogade reservationen.

Herr statsrådet Sköld: Herr talman! Jag ber först att få yttra några ord om förslaget att nu anslå medel till byggande av motortorpedbåtar. Jag skall för min del inte gå in på någon kritik av detta slag av krigsfartyg som sådant. Det är mycket sannolikt att vi komma att införliva flera sådana båtar med vår flotta i en framtid. Det är alltså inte den omständigheten som gör att jag nu ställer mig avvisande till förslaget att vi redan nu skulle skaffa oss flera motortorpedbåtar.

Det är i stället på det sättet, att enligt mitt förmenande ha vi inte hunnit att på allvar göra klart för oss, huru vi skola använda dessa motortorpedbåtar och huru de skola vara beskaffade. Första gången i senare tid, då förslaget om anskaffande av motortorpedbåtar kom upp, var i dåvarande chefsens för marinen utredning om flottans fartygstyper. Hans utgångspunkt var att det skulle byggas en kryssare med 27 knops fart, och då våra nuvarande vedettbåtar inte skulle vara tillräckliga som bevakningsfartyg på grund av att de hade för låg fart föreslogs i stället att för detta ändamål skulle byggas så kallade kustjagare samt dessutom två divisioner motortorpedbåtar, som enligt detta förslag skulle vara kustplacerade och sålunda ingå i lokalstyrkorna. Detta chefsens för marinen förslag föranledde ingen åtgärd från statsmakternas sida. I stället har till grund för den fortsatta ersättningsbyggnaden lagts det ytt- rande över marinchefens förslag, som chefen för försvarsstaben avgav och som kommer igen här i dag i form av anslag till två kustförsvarsfartyg. Beträffande dessa är farten beräknad lägre än för den tidigare omnämnda kryssaren, och de hittillsvarande bevakningsfartygen kunna därför fylla sin uppgift. I stället föreslogs där, att ett antal av fyra motortorpedbåtar skulle ingå i kustflottan för att stärka torpedvapnets styrka. När förra årets riksdag beviljade medel till fyra motortorpedbåtar var det i överensstämmelse med försvarsstabs- chefsens förslag, och dessa fyra båtar äro alltså beställda utifrån den utgångs- punkten, att de skola ingå i kustflottan. Det är därför ganska stora båtar, ut- rustade så att besättningen kan bo ombord — de måste nämligen byggas så

Anslag till flottans ersättningsbyggnad. (Forts.)

för att kunna fylla den funktion, för vilken de äro ämnade. Om man nu, såsom här synes vara meningen, skulle gå över till att skaffa motortorpedbåtar för att, som herr Öman här uttryckte saken, placera dem som getingsvärmar på kusten — de skulle alltså bli kustplacerade — kan detta föranleda att dessa båtar behöva vara snabbare än de som nu byggas. Såvitt jag vet har man i vissa länder motortorpedbåtar, som göra över 50 knop. De som vi ha beställt göra visserligen över 40, men det är dock 10 knop som fattas. Det kan å andra sidan inte vara erforderligt att dessa båtar äro så stora, att besättningen kan bo ombord — den kan bo i land, den kan bo på ett moderfartyg eller på annat sätt.

Det skulle alltså här bli fråga om en helt annan båttyp.

Vi veta sålunda i detta läge inte riktigt hur vi komma att ställa oss. Fyra båtar äro beställda och komma att levereras, en den 1 augusti, en den 1 oktober och två i december. Avsikten var att man sedan skulle pröva dem för att skaffa sig en uppfattning om vilka krav vi skola ställa på detta slags fartyg. Vi kunna inte i år på allvar pröva de båda typer, som nu äro beställda, under sommartid, d. v. s. den normala årstiden för dessa båtars funktion. Det kan inte bli fråga om en ordentlig prövning förrän nästa sommar. Det finns alltså ingen anledning att nu med förbundna ögon anslå pengar, som därest de skulle behövas lika väl kunna beslutas av nästa års riksdag. Då kan man samtidigt ha kommit till en mera deciderad uppfattning angående vilken sammansättning vår flotta egentligen skall ha och vilken plats vi skola anvisa åt dessa motortorpedbåtar, om de skola vara placerade i lokalstyrkor eller om de skola börja med att ingå i kustflottan. Dessa problem måste först ordentligt begrundas innan man skrider till en handling i detta avseende.

Jag ber härefter att få yttra några ord med anledning av det anförande, som herr Nordenson nyss höll. Herr Nordenson påpekade att före världskriget var parollen för vårt sjöförsvär, att vi skulle ha fartyg, som voro starkare än de snabbaste och snabbare än de starkaste. Emedan vi inte kunnat fullfölja detta program kunde herr Nordenson inte rösta för det föreliggande förslaget. I så fall torde det emellertid bli på det sättet, att herr Nordenson aldrig kommer att kunna rösta på något förslag överhuvud taget. Detta program kan nämligen inte genomföras — det är omöjligt. Om vi först tänka på slagskeppen, behöver jag bara erinra om att Tyskland nu har i det närmaste två slagskepp färdiga på 26,000 tons displacement med en fart av över 32 knop och med 9 28-centimeters kanoner. Det finns ingen möjlighet för oss att bygga ett fartyg inom för vårt land rimliga kostnader, som är ett artillerifartyg och som samtidigt kan överskrida denna fart. Ifall vi skulle öka hastigheten för de fartyg, som här äro föreslagna såsom artillerifartyg, till låt mig säga 30 knop, så skulle kostnaden per styck säkerligen komma att överstiga 50 miljoner kronor. Men vi voro ju ändå inte uppe i tillräcklig hastighet. Och för varje ytterligare ökning av hastigheten med en knop blir det icke proportionellt ökade utan progressivt ökade kostnader. För oss att bygga ett artillerifartyg, som skulle ha högre fart än stormakternas moderna slagskepp, är från våra ekonomiska utgångspunkter omöjligt.

Då kan man kanske fråga: Kunna vi inte bygga ett fartyg, som är snabbare än de fartyg, som komma därefter i ordningen inom stormaktsflottorna? Men låt oss då betänka att Ryssland, för att taga ett annat exempel, nu bygger kryssare av den s. k. Kirovtypen med 35—36 knops fart och beväpnade med 9 18-centimeterskanoner. Ett fartyg, som vi kunna bygga med så hög fart, skulle det inte bli mycket med i fråga om bestyckningen.

Då kanske andra invända, och herr Nordenson var i viss mån inne på detta, att i så fall få vi väl göra ännu lättare fartyg. Ja visst, man kan göra dem

Anslag till flottans ersättningsbyggnad. (Forts.)

hur lätta man vill. Den ryska flottans fartyg av Leningradtyp göra över 40 knop och äro beväpnade med 5 13-centimeters kanoner. Men om vi skulle bygga ett fartyg, som låt oss säga är snabbare än Kirovtypen och starkare än Leningradtypen, skulle vi få ett litet fartyg på endast 3,000 ton, men som skulle kosta 20 miljoner kronor. Hur många sådana skulle vi ha råd att bygga?

Den där tesen från världskrigets tid kunna vi alltså inte längre fullfölja. Man kan naturligtvis då ytterligare fråga: Skola vi överhuvud taget ha några artillerifartyg? Jag tror att det inte finns någon, åtminstone inte många, inom den svenska flottan för närvarande, som skulle vilja taga på sitt ansvar att föreslå att vi inte skulle ha några artillerifartyg alls. Det är många synpunkter som därvid göra sig gällande. Den första är naturligtvis att det är beroende på vår styrka till sjöss, vilka insatser en eventuell motståndare måste göra. Av småfartyg ha stormakterna ju alltid rentav ett överflöd. Om vi bara skulle använda små fartyg blir den svenska flottan i realiteten en fullständigt obefintlig faktor. Vi måste vidare komma ihåg, att om vi skola skydda våra kustområden med minor, så kan detta inte ske utan att det finns artilleri bakom, och det är inte överallt som vi kunna ha på land placerat artilleri för skydd vid mineringar. Vi mötte redan under världskriget detta problem, då vi beslöto att Ålands hav skulle vara ett stängt farvatten. Man kan inte på allvar stänga Ålands hav utan minering, och man kan inte försvara dessa mineringar utan artillerifartyg.

Om man alltså inte kan göra så snabba fartyg att de bli snabbare än de starkare, men man å andra sidan måste ha artillerifartyg — ja, vad blir då konsekvensen? Jo, konsekvensen blir att man måste begränsa det område, inom vilket artillerifartygen skola operera. Beträffande de nu föreslagna kustförsvarsfartygen går man ut ifrån den uppfattningen, att de visserligen inte skola kunna möta ett slagskepp, men att de skola kunna möta de närmast största fartygstyperna i stormaktsflottorna. Vi måste alltid göra klart för oss att stormakterna inte bygga sina fartyg för att slåss med Sverige, och på grund härav torde vi aldrig behöva riskera att stormakterna anpassa sitt fartygsbygge efter våra förhållanden. Den största kategori fartyg vi böra inrikta oss emot är fartygen på 10,000 ton och 20.3-centimeters kanoner samt med en fart inom de moderna typerna av över 32 knop. De här föreslagna fartygen äro så projekterade, att de med sitt artilleri skola kunna rå på en 10,000-tons kryssare, och de äro försedda med sådant pansarskydd att de hålla för 20.3-centimeters kanoner. För att inom en rimlig kostnadsram åstadkomma ett sådant fartyg ha vi måst minska farten, men vi ha dock kommit till en fart som är tillräcklig om man tillämpar en strategi, där man låter de svenska fartygen verka parallellt med våra kuster och inte vinkelrätt emot dem. Vi böra med dessa fartyg kunna göra insatser i det vattenområde, som begränsas i norr av Ålands hav och i öster av Gotland. Vi kunna med dessa fartyg gå igenom Kalmarsund och det kan göras räder ner i farvattnen mellan Skåne och Bornholm. På det sättet kunna dessa fartyg bli ett stöd för de lättare fartyg, som skickas i förväg.

Jag skulle för min del vilja säga att de fartyg, som här föreslås, logiskt ansluta sig till de uppgifter, som man här i Sverige sedan gammalt lagt på den svenska flottan. Den oerhörda tekniska utvecklingen och de väldiga kostnadsökningarna ha framtvingit en begränsning av flottans aktionsradie, dock inte på ett sådant sätt, att vi därigenom ge upp några stora fördelar eller några stora värden. Det är givet att det kan påstås, att dessa fartyg kunde ha gjorts större. Jag har redan i huvudtiteln uttalat den meningen, att det givetvis varit bättre om dessa fartyg kunnat förses med 6 i stället

Anslag till flottans ersättningsbyggnad. (Forts.)

för 4 25-centimeters kanoner. Men jag stannade i alla fall vid att tillstyrka försvarsstabschefens förslag, ty det var ju ganska lätt att räkna ut, att ju större man gjorde dessa fartyg, desto färre fartyg måste vi få. Om man gick ned till vad som vore absolut nödvändigt och intet mera, hade vi utsikt att kunna skaffa oss åtminstone fyra stycken sådana. Lägga vi till två kanoner på varje båt, så skulle vi kanske få stanna vid tre båtar. Tänker man därtill på att dessa fartyg inte bara äro avsedda att stanna i kustflottan utan efter en del år skola överföras till lokalstyrkorna och då man dessutom vet, att vi behöva artillerifartyg för Göteborgsdepån liksom vi måste ha dylika i Stockholm för försvaret av Ålands hav och kanske även på andra ställen, då är det givetvis olägligt att skaffa sig ett för litet antal fartygsenheter. Därför har jag för min del kommit till det resultatet, att man bör välja den mindre typen när man vet, att denna mindre typ ändå kan fylla den uppgift, man tänkt, att den skulle få, särskilt som man därigenom kan realisera sin önskan att för den anslagna summan få ett något större antal enheter. Jag tror inte att det finns någon anledning att säga, att det föreslagna fartyget är otillfredsställande och att det representerar en kompromiss, som ingenting är värd. Det är inte så! Detta fartyg ansluter sig ganska väl till det program, som är uppställt för den svenska flottans deltagande i vårt försvar, och det passar mycket bra in i det system för krigföring, som man sedan lång tid räknat med för den svenska flottan.

Herr Ewerlöf: Herr talman! Jag har endast velat till kammarens protokoll deklarerera, att jag i huvudsak instämmer i herr Nordensons anförande och att jag således i likhet med honom kommer att avstå från att deltaga i beslutet om de föreslagna kustförsvarsfartygen.

Herr Wohlin: Herr talman! Jag har redan instämt med herr Nordenson, och jag har icke, genom vad som sedermera yttrats under debatten, särskilt av herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet, blivit övertygad om oriktigheten av de synpunkter, herr Nordenson anförde i avseende på dessa fartyg. Det skulle vara mycket att tillägga i denna fråga utöver vad herr Nordenson anförde men jag skall för min del avstå från att göra detta, så mycket mera som frågans utgång uppenbarligen är given. Jag skall endast be att få deklarerera, att jag i likhet med herr Nordenson icke kommer att taga ansvaret för dessa båda nu föreslagna fartyg, men att jag däremot kommer att ansluta mig till reservanterna i vad gäller de ytterligare motortorpedbåtar, som i reservationen begäras. Då nu dessa båda frågor såväl i utskottsutlåtandet som i reservationen äro hopkopplade på ett sådant sätt, att man svårigen kan tänka sig en votering om den ena frågan och en annan votering om den andra, kommer jag vid voteringen att kvitta min röst mot en röst av en ledamot, som ansluter sig till utskottets förslag. Därmed giver jag alltså på samma gång uttryck för den uppfattning jag har om pansarskeppen i fråga och den ståndpunkt jag intager beträffande den till utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr Petersson, Knut: Herr talman! Det är med rätt stor tvekan som jag begärt ordet i denna fråga. Då jag inte haft tillfälle att deltaga i statsutskottets överläggningar i ärendet har jag haft till förfogande rätt begränsade upplysningar om de olika frågor, som i utlåtandet avhandlas. I likhet med vissa föregående ärade talare har jag i vissa stycken följt utskottet med ganska vacklande övertygelse.

Emellertid var det inte för att tala om artillerifartygen som jag nu begär-

Anslag till flottans ersättningsbyggnad. (Forts.)

de ordet. Det var i anledning av herr statsrådets inlägg. Jag fäste mig vid en sak, huru starkt den fasta övertygelse, som lyste fram i försvarsministerns anförande så snart han talade om artillerifartygen, kontrasterade mot den tveksamhet, han lade i dagen, då han talade om motortorpedbåtarna. Han betecknade dessa såsom experimentfartyg, om vilka man egentligen inte visste vad man skulle använda dem till. För min del ser jag saken så, att de artillerifartyg, som i regeringsförslaget äskas, och som statsutskottet tillstyrker, i lika mån eller i ännu högre grad äro att beteckna såsom experimentfartyg. Man vet egentligen snarare mindre om dessas användbarhet för sitt ändamål än man vet om de motortorpedbåtar, som äro på tal. Nu hänvisar utskottet i sitt ställningstagande till upplysningar, som inhämtats från de militära myndigheterna. Jag kan naturligtvis inte mot de åsikter, som från det hållet anförts, ställa någon som helst auktoritativ uppfattning av annat slag. Det var emellertid en sak, jag lade märke till i det anförande, som hölls av herr Gustafsson i Benestad. Han sade bland annat, att man i utskottet inhämtat, att motortorpedbåtarna inte skulle lämpa sig särdeles väl som spaningsfartyg. Däri kan jag ge honom rätt. Men vem har egentligen tänkt sig använda dem på det sättet? Reservanterna göra gällande, att dessa båtar helst böra användas i samverkan med andra fartyg, varvid jagarna självfallet skulle begagnas som spaningsfartyg. De kunna också användas på annat sätt, nämligen i samverkan med kustbaserat flyg, i vilken händelse givetvis flygvapnet tjänstgör som spaningsorgan.

Nu resonerade herr statsrådet på det sättet, att man här hade att göra med två olika typer av motortorpedbåtar, och att man före beställningen måste göra klart för sig, vilken av dessa typer, som bör komma till användning. Han menade, att man här måste träffa ett val innan man beviljar några medel för ändamålet. Till det skulle jag vilja svara, att här överhuvud icke föreligger något val. Vi behöva båtarna och vi behöva dem både i kustflottan och till lokalstyrkorna. Vi behöva alltså både den typ, som baseras på kusthamnarna, och sådana båtar som äro i stånd att följa kustflottan under dess expeditioner. Jag tror också att utvecklingen kommer att förlöpa på det sättet, att vi tvingas att uppsätta flottiljer både av ena och andra slaget.

Här talas så mycket om att vi ha så begränsade erfarenheter om dessa nya fartyg. Jag vill medgiva, att fartygen äro nya. Det är egentligen en av de få nyheter på den marina krigsteknikens område, som förekommit efter kriget. Däremot vill jag inte gå med på, att erfarenheterna äro så små eller så begränsade att vi inte skulle vara i stånd att i år kunna fatta beslut i saken. I varje fall ha samtliga främmande länder, som stå i något jämförbart förhållande till oss, ansett, att erfarenheterna äro tillfyllest. Holland har beslutat ett nybyggnadsprogram omfattande inte mindre än 20 båtar. I Norge har man beviljat medel till 8 båtar. I Finland har regeringen begärt medel till anskaffande av inte mindre än 17 stycken. På den ordinarie budgeten begärdes medel till 9, därav 3 större och 6 mindre. I en senare framlagd tilläggsbudget har man begärt anslag till ytterligare 8 större. England, Frankrike, Tyskland, Italien, Förenta staterna, alla dessa länder bygga motortorpedbåtar. Det är uppenbart, att om vi ställa denna sak på framtiden, komma vi betänkligt på efterkälken beträffande flottbyggnadsprogrammet och den marina beredskapen. I främmande länder har man funnit, att dessa små snabbgående fartyg på ett mycket lyckligt sätt komplettera de äldre fartygsbestånden. Vårt nuvarande torpedförsvar består dels av jagare och dels av u-båtar. U-båtarna ha visat sig vara ett förträffligt offensivt vapen. Då det gäller att använda dem för defensiva uppgifter, ha de en nackdel, och det är deras begränsade användbarhet nattetid. Motortorpedbåtarna åter

Anslag till flottans ersättningsbyggnad. (Forts.)

ha sin bästa chans just på natten. Jag skulle vilja uttrycka saken så att det moderna torpedförsvaret når sin fulla effektivitet först om man fullständigt gör det med ett lämpligt antal flottiljer av motortorpedbåtar.

Jag ber också få erinra om ett ärende som om en stund kommer till avgörande och vad statsutskottet där anfört beträffande bristerna i den marina beredskapen på västkusten. Det är ett mycket allvarligt förhållande, som där bragts på tal, ett förhållande som så vitt jag förstår har sin tillämpning lika mycket i fråga om vår södra kust som i fråga om vår västkust. Den marina beredskapen här befinner sig i ett bedrövligt skick. Jag kan inte se någon som helst utväg att snabbt ändra detta förhållande annat än genom att anskaffa, låt mig säga, två flottiljer motortorpedbåtar om tolv stycken.

Nu håller utskottet före, att de marina myndigheterna icke begärt något anslag för detta ändamål, och förmenar därför, att vi inte skulle vara förvarade med att på rak arm bevilja några medel. Jag vet inte, om statsutskottets ledamöter verkligen begära att vi skola taga detta argument på allvar. Jag vill erinra om att för jämnt en vecka sedan i dag förekom ett ärende, där statsutskottet försökte övertyga oss om nödvändigheten att inte fästa något avseende vid de militära myndigheternas uppfattning. Det förefaller nu, som om auktoriteten förkovrats betydligt under den vecka som gått.

Jag ber alltså, herr talman, att få biträda det yrkande, som redan gjorts om bifall till reservationen.

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag kan inte låta bli att göra ett påpekande gentemot herr Petersson, när han säger, att de föreslagna kustförsvarsfartygen ur våra synpunkter mera äro att betrakta som experimentfartyg än motortorpedbåtarna. Det är ju dock på det sättet, att vi här i Sverige sedan 80-talet själva ha konstruerat och byggt artillerifartyg här hemma. Marinförvaltningen har konstruerat sådana fartyg under snart två mansåldrar. Här är alltså fråga om ett fartyg, som är konstruerat i anslutning till våra egna mer än 50-åriga erfarenheter. Ritningarna äro färdiga, modellförsök äro utförda, beräkningar ha gjorts om mångahanda faktorer. Vi veta så väl som man över huvud på förhand kan veta, hur ett fartyg skall bli, innan det kommit i sjön, hur detta fartyg kommer att bli beskaffat. Det kan inte kallas för ett experimentfartyg, ty i så fall, herr Knut Petersson, kan man inte tänka sig något fartyg i hela världen, som inte är experimentfartyg. Motortorpedbåtarna däremot i sin moderna skepnad ha vi aldrig provat i Sverige, långt mindre konstruerat, långt mindre byggt. Det är inte här fråga om en typ eller två typer, utan det finns väl sammanlagt ett 20-tal typer i de länder, där man använder sådana båtar. Vi ha beställt 4 båtar av två olika typer, men båda dessa båtar äro av det slag som man kan vänta sig kommer att användas för att samarbeta med kustflottan. Beträffande dessa har det gjorts undersökningar; dem veta vi alltså något om. Men vi veta mycket mindre om sådana typer, som äro enklare och snabbare, och som kanske kunna vara lämpligare som kustbaserade motortorpedbåtar. Det kan inte hjälpas att vi här i Sverige ha andra marina problem än man har i Finland, Norge och Holland. I dessa länder har man vid flottan endast lokalstyrkor, där har man inga sjöopererande flottenheter, sådana som vi ha till sjöss. Man har där inte detta problem att avväga mellan kustflottan och lokalstyrkorna, som vi ha här i Sverige. Det må vara, att man i dessa dagar är mycket villig att rundhänt votera medel för försvaret — jag tror dock inte att det kan skada med litet eftertanke, så att man inte alldeles i onödan ger ut pengar, utan lagar att man verkligen för pengarna får den valuta, man åsyftar att få. Jag menar, att skall man göra det, så kan man visserligen i år bevilja pengar till motortorped-

Anslag till flottans ersättningsbyggnad. (Forts.)

båtar, men dessa pengar kunna inte lämpligen bli använda tidigare än att det lika lätt går för sig att bevilja dessa pengar nästa år.

Herr Nordenson: Herr talman! Jag framhöll i mitt första yttrande och jag skall be att få understryka här, att jag delar herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementets uppfattning att vi inte här i landet kunna upptaga någon tävlan med stormakterna i fråga om flottan utan att vår uppgift är mera begränsad. När jag framhöll principen »snabbare än starkare och starkare än snabbare», har också den självfallet sin begränsning och inskränker sig naturligtvis till vissa grupper av motståndarnas fartyg. Men vad jag velat understryka är att i fråga om Sverigebåten var antalet fartygstyper hos eventuella motståndare, som vi kunde tänkas komma att upptaga strid med, väsentligt större än det blir i nuvarande läge, beroende på att vi med de fartyg, som nu planeras, gått ned såväl i bestyckning som hastighet, medan utvecklingen i andra länder uppenbarligen gått i motsatt riktning. Vad jag således menar är att antalet fartyg på motståndarsidan, mot vilka vi med de föreslagna kustförsvarsfartygen kunna upptaga strid, är så reducerat, att vi måste ifrågasätta om dessa våra fartyg verkligen kunna fylla en uppgift.

Sedan säger herr statsrådet, att det har inte här varit fråga om någon kompromiss. Jag måste svara att det är i allra högsta grad ett kompromissfartyg, som här föreligger. Om nu ordet kompromiss ger en obehaglig bismak, så vill jag säga, att förslaget med nödvändighet är resultatet av en avvägning, och detta framgick även av herr statsrådets yttrande. Här har skett en stark avvägning mellan kraven på fart, bestyckning och bepansring gentemot kostnaderna. Detta måste ju med nödvändighet ske, det kan man inte komma ifrån. Men vad som man kan ifrågasätta och ha olika uppfattningar om, det är om man inte med hänsyn till kostnaderna prutat ned på de tekniska kraven så långt, att man här får ett fartyg, vilket icke fyller den uppgift, det rimligen skulle ha. Och det är det jag, herr talman, tillåtit mig hävda, att vi genom denna beskärning av de tekniska kvalifikationerna komma att få en båt där icke effekten på ett rimligt sätt och i rimlig grad motsvarar de kostnader, som med denna båttyp äro förknippade.

Jag har också sagt, att vi kunna tänkas komma i det läge, att vi inte ha råd att taga ett artillerifartyg utan måste gå andra vägar. Men det är för mig i alla fall klart, att man måste se till, att vi få största möjliga effekt för de relativt begränsade medel, som vi kunna nedlägga på vår flotta. Det är således här kanske inte någon skillnad i fråga om viljan att stärka vår flotta, ty därvidlag tror jag att det finns mycket starka beröringspunkter mellan olika meningsriktningar, men det är fråga om vilket resultat vi nå med de medel, som vi här anslå. Är det så, att herr statsrådet har rätt i sin uppfattning och det visar sig att dessa fartyg fylla sin uppgift, skall ingen bli gladare än jag, men jag måste säga, att de sakskäl som här framförts för att vi skola bygga dylika fartyg inte ha övertygat mig, och det är därför jag måste förklara, att jag icke kan biträda beslutet.

I detta anförande instämde herr *Ekman*.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Jag skall bara be att få yttra några få ord, utöver vad som redan sagts i fråga om de av reservanterna föreslagna motortorpedbåtarna. Om dessa yttrar utskottsmajoriteten: »Med allt beaktande av den betydelse, som motortorpedbåtar under vissa förhållanden äga, anser sig utskottet emellertid ej minst med hänsyn till den snabba utveckling, denna fartygstyp för närvarande genomgår, och åtminstone innan

Anslag till flottans ersättningsbyggnad. (Forts.)

närmare erfarenhet vunnits rörande resultatet av den pågående försöksbyggnaden, icke böra tillstyrka, att medel nu anvisas för ytterligare anskaffning av båtar av här ifrågavarande slag.» Utskottsmajoritetens talman här i kam-maren, herr Gustafsson i Benestad, formulerade saken på det sätt, att han yttrade, att det saknades erfarenhet från våra egna farvatten rörande dessa motortorpedbåtar. Den erfarenhet, som är att hämta, finnes endast från bå-tarnas användning i främmande länders farvatten. Nu begärde jag ordet för att lämna en uppgift i detta avseende, men jag har blivit i viss mån före-kommen av herr Knut Petersson. Inom statsutskottet lämnades nämligen samma uppgift, som han nyss meddelade, nämligen att finska regeringen har till Finlands riksdag i sammanhang med sitt program för anslag till flottan och försvarets ordnande vid ett bestående av Ålandsöarna begärt anslag till 9 motortorpedbåtar, vilka ingå i en plan om anskaffande av 17 sådana fartyg. Den omständigheten, att dylika båtar befinnas lämpade för Finlands försvar av Åland, torde väl också utgöra belägg för att de böra kunna inpassas i det svenska sjöförsvarets uppgifter beträffande samma Ålands hav. Ty det råder inte någon tvekan därom, att Sverige och det svenska sjöförsvaret komma att få vidgade och än mera betydelsefulla uppgifter än förut efter Ålandsplanens genomförande. Det råder icke någon meningsskiljaktighet därom, att vid ett eventuellt krig i norra Europa Ålandsområdet kan komma att bli en primär operationsbas, och det är därför ytterligt angeläget, att den svenska flottan erhåller sådan förstärkning, att den kan fylla sin uppgift att skydda detta område, och därjämte skydda förbindelsen mellan Bottniska viken och Öster-sjön. Därtill kommer, såsom också tidigare påpekats, att försvaret av väst-kusten jämväl träder i förgrunden. Även för försvaret av denna lämpa sig dessa fartyg att ingå såsom en del av flottan. Vårt sjöförsvaret har blivit efter-satt under de senaste årens försvarsdiskussioner, och det är på tiden att det svenska sjöförsvaret får en uppryckning, så att det blir i stånd att skydda landets neutralitet och skydda våra handelsförbindelser under ett eventuellt krig. I det avseendet har sjöförsvaret så stor uppgift att fylla, att det inte går an att ständig krypa bakom utredningar, utan det gäller att skynda. Det är ju inte möjligt att i hast uppbygga och komplettera sjökrigsmaterielen. Härför fordras tid, och det gäller därför att igångsätta nödvändiga arbeten så snart som möjligt.

Det är dessa liksom de av herr Öman tidigare framförda synpunkterna, som varit bestämmande för reservanterna, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Gustafsson, Per: Herr talman! Jag har för min del kommit till den uppfattningen, att även herr Knut Petersson borde vara med om en undersök-ning av hur de nya motortorpedbåtar, som vi eventuellt kunna komma att be-ställa, skola se ut, innan han söker övertala oss om att besluta oss för att bygga ett större antal sådana.

Man har såsom stöd för kravet på anskaffande av ytterligare ett antal motor-torpedbåtar åberopat ett yttrande av chefen för marinen. Jag tillåter mig er-inna om att detta yttrande, så vitt jag känner till, avgivits i annat samman-hang. Vidare har man, såsom nu senast herr Johansson i Fredrikslund, hän-visat till det beslut, som Finlands riksdag fattat, om att anskaffa motortorped-båtar. Jag tillåter mig fråga: hurudana äro dessa båtar? Äro de av samma typ, som de, vi i fjol beslöto att bygga, eller äro de av en annan typ? Hur skola vidare de motortorpedbåtar, som Sverige redan beställt, inpassas i den flottplan, som vi ha, och hur skola eventuellt nya båtar sättas in? Skall det bli i kustflottan eller i lokalstyrkorna? Skola de förstärka torpedvapnet, eller

Anslag till flottans ersättningsbyggnad. (Forts.)

skola de följa artillerifartygen? Vi ha här en hel rad frågor, som det är önskvärt, att våra högre marina myndigheter få tillfälle att taga ställning till och lämna klart svar på i statsutskottet, innan statsutskottet föreslår riksdagen att bevilja pengar för anskaffande av ytterliggare motortorpedbåtar. Det gäller ju här ändå anskaffning av en relativt dyrbar försvarsmateriel. Jag förmodar, att statsutskottet väl fortfarande måste anses ha till uppgift att granska de anslagskrav, som framställas, vare sig de komma från Kungl. Maj:t eller enskilda motionärer, och undersöka, till vilket ändamål pengarna skola användas. Det har ju i år varit mycket lätt att driva igenom till och med mycket stora belopp för vårt försvar, men jag tror likväl, att man vågar säga, att statsutskottet icke frångått sin gamla vana att granska alla punkter i de framlagda förslagen.

Jag vill, herr talman, sammanfatta min ståndpunkt i fråga om motortorpedbåtarna så, att det, såsom ju också framhållits av försvarsministern, visserligen är mycket troligt, att vi kunna komma att behöva anskaffa flera dylika båtar, än vad vi redan beviljat medel till, men sådant läget nu är, det kan vara skäl att våra ansvariga marina myndigheter först få tillfälle att uppgöra sådana planer för flottan, att man på ett organiskt sätt kan draga nytta av det krafttillskott, som motortorpedbåtarna eventuellt representera, och få fram den eller de olika typer, som behövas. När de marina myndigheterna fått denna sida av saken klar, kan man komma med framställningar om byggande av kanske ytterligare ett tiotal motortorpedbåtar — eller hur många som nu behövas — av den typ, som man anser blir lämpligast just för oss här i Sverige. Jag medger, att man kanske visserligen redan nu kan åberopa vissa erfarenheter från utländska mariner om olika typer av motortorpedbåtar och deras användning i sjöförsvaret. Jag anser emellertid för min del, att innan den svenska riksdagen går att fatta beslut om anslag till nya motortorpedbåtar, är det önskligt, att åtminstone våra egna marina myndigheter veta, hur de skola använda motortorpedbåtarna. Jag tycker för min del, att vi mycket väl kunna dröja, till dess att vi fått full klarhet på denna punkt. Det kanhända kan bli redan till nästa års riksdag.

Herr Petersson, Knut: Herr talman! Jag kan icke värja mig för det intrycket, att vad som anföres i denna debatt mot reservationen mer och mer får karaktären av de obotfärdigas förhinder.

Försvarsministern gjorde gällande, att vårt marina läge skulle vara ett annat än Norges, Finland och Hollands. Det kan man naturligtvis gå med på, men om man frågar sig, vari avvikelserna bestå, får man väl ändå medgiva, att dessa snarare äro av en sådan art, att de mana oss att ännu mer rikta uppmärksamheten på de lätta sjöstridskrafterna och torpedförsvaret. Huruvida den holländska marinen är att beteckna såsom en ren lokalstyrka eller icke, får man väl lämna åt sakkunskapen att avgöra. Det skulle dock förvåna mig, om försvarsministern från dess sida skulle kunna få en signatur under sitt omdöme.

Statsrådet talade också om att det finns så många olika typer av motortorpedbåtar, han nämnde ända upp till ett fyrtiotal olika sådana. Däröfver vet jag icke något, men jag skulle vilja uttrycka den förhoppningen, att herr statsrådet icke skall finna sig behöva pröva alla dessa typer, innan han för riksdagen framlägger ett förslag om anskaffande av den nya fartygstypen. Om vi följa det råd, som statsrådet gav, innebär det, att vi först skulle avvakta leveransen av de fyra motortorpedbåtar, som redan äro beställda. De sista av dessa båtar komma, om jag uppfattade herr statsrådet rätt, att levereras i december månad i år. Några praktiska prov skulle därför icke kunna

Anslag till flottans ersättningsbyggnad. (Forts.)

utföras förrän nästkommande sommar. Då har ännu en riksdag gått, som icke blivit satt i tillfälle att taga del av de erfarenheter, som herr statsrådet anser vara så absolut nödvändiga. Vi skulle alltså behöva vänta ända fram till riksdagen år 1941, innan vi få oss denna fråga förelagd. Jag kan icke neka till, herr talman, att detta är ett mycket allvarligt perspektiv. Frågan är mycket mera brådskande än så. Jag ber också att få erinra om att medlen för byggande av de fyra båtar, som nu äro på stapeln, beviljades i fjol. Det kommer uppenbarligen att dröja ett och ett halvt år från det att pengar beviljas. till dess att flottan kan disponera över de nya båtarna. Innebär icke även detta faktum en alldeles bestämd uppmaning att icke dröja för länge med avgörandet?

Medan jag har ordet, herr talman, kan jag icke underlåta att påpeka en annan omständighet, som man måste taga i betraktande, när det gäller att bedöma, jag vill icke säga önskvärdheten, utan *nödvändigheten* av att anskaffa denna nya fartygstyp. En av de allra största fördelarna med motortorpedbåtarna är, att de kräva en så liten bemanning. Jag skulle tro, att man i medeltal räknar med sju à åtta man på varje båt. Jag har här i min hand en specifikation på en modern fransk båt av hithörande typ med ett displacement av tjugutre ton, en längd av tjugometeter och en bestyckning av två eller tre torpeder, en luftvärnskanon, sjunkbombkastare, kulsprutor och så vidare. Besättningen på denna båt utgöres av två officerare och fyra man, alltså inalles sex man. Är icke detta något, som borde intressera oss här i landet med vår vikande folkkraft? Om vi sätta upp, låt mig säga, två flottiljer av dessa båtar med en bemanning av sammanlagt tvåhundra femtio à trehundra man, kan detta icke på något sätt inkräkta på personaltillgången vid flottan. Det är en omständighet av stor betydelse.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Herr Peterssons sista anförande gjorde på mig ett ganska förvirrande intryck.

Det föreföll, som om herr Petersson vore alldeles säker på att de pengar och det manskap, som man använder på motortorpedbåtar, skulle användas på ett bättre sätt, än om man använder samma summa pengar och samma antal människor för något annat ändamål inom marinen. Då har herr Petersson gjort en avvägning, som tydligen bygger på en mycket djup sakkunskap. Jag för min del ser mig icke i stånd att lika lätt göra en sådan avvägning, ty det är nämligen icke på det sättet, att motortorpedbåtarna draga mindre personal i förhållande till anskaffningskostnaden än andra fartyg. Herr Petersson vill ha tjugofyra motortorpedbåtar. De kosta, låt mig säga, 22 miljoner kronor och erfordra 250 mans besättning. Om jag i stället använder 37, 38 miljoner kronor och bygger ett pansarskepp, drar ju ett sådant fartyg 500 mans besättning. Det blir ungefär samma pengar och samma besättning.

Man skall aldrig tro, att sådana tekniska nymodigheter som motortorpedbåtarna äro billiga försvarsmedel. Det är icke så, utan motortorpedbåtarna komma säkerligen tvärtom att visa sig vara mycket dyrbara fartyg. De motortorpedbåtar, som man för närvarande bygger i England, ha tre stycken bensinmotorer på vardera 1,000 hästkrafter, alltså en starkare maskineffekt än ett bombplan. Det är ju också en helt annan friktion mot vatten än mot luft. Dessa båtar komma att draga så mycket bensin, att vi nog knappast ännu ha en föreställning om hur mycket bränsle de komma att förbruka. Jag vill därför för min del säga: låt oss icke ge oss det intrycket, att dessa fartyg äro ett billigt slag av sjöförsvaret! Det kommer nämligen tvärtom att visa sig, att de äro ett dyrt slag av sjöförsvaret, och då måste de naturligtvis vara

Anslag till flottans ersättningsbyggnad. (Forts.)

väl så effektiva som andra slags fartyg, för att man med stor entusiasm skall gå in för dem.

Vi skola väl vidare också komma ihåg, att vi här i Sverige alltid måste göra en avvägning mellan olika slags fartygstyper och fråga oss, på vilket sätt vi bäst använda våra pengar. Herr Petersson är övertygad om att vi använda pengarna bäst på motortorpedbåtar. Jag för min del måste säga, att jag icke är så kunnig, att jag kan fälla något omdöme om detta. Men det är ju dock den skillnaden mellan Sverige å ena sidan och Norge, Finland och jag antar, att jag även vågar säga Holland, å andra sidan, att vi i Sverige ha en sjögående kustflotta, som är en operativ enhet för sig och som fordrar sin förnyelsebyggnad, för att den skall kunna vara effektiv. Samtidigt ha vi våra lokalstyrkor. Vi ha hittills följt den principen, att vi för lokalstyrkorna avsett de ur kustflottan avgångna fartygen. För oss blir därför frågan den: skola vi fortsätta på det gamla sättet, eller skola vi övergå till ett nytt system, som innebär, att vi få nybygga både för kustflottan och lokalstyrkorna? Vårt ställningstagande härvidlag får för vår framtid ganska betydande ekonomiska konsekvenser. Norge, Finland och Holland ha, så vitt jag vet, för sitt försvaret icke någon sjögående operativ styrka. Att Holland äger en sådan flotta, vet även jag, men den finns i Ostindien, och för hemmafärvarvatten har man nog icke avsett andra fartyg än sådana, som kunna betraktas såsom rena kustförsvarsfartyg. Jag upprepar därför, att vi i Sverige få avväga, hur vi skola lägga pengar mellan kustflottan å ena sidan och lokalstyrkorna å andra sidan, vilket gör, att vi här ha ett organisationsproblem, som tål att tänka på.

Herr Domö: Herr talman! Jag tror, att det skulle vara ganska beklagligt, om det föreliggande förslaget till ersättningsbyggnad för våra pansarskepp icke bleve bifallet. Det har tidigare varit så många delade meningar i denna fråga och så lång tid har förflutit under ett otal diskussioner, att det helt säkert skulle vara olyckligt, om vi nu åter skulle få en långvarig strid i tyfrågan. Jag har vid olika tillfällen med stort intresse tagit del av de argument, som framförts för och emot de nu föreslagna kustförsvarsfartygen. Allteftersom jag hört de olika bevisföringarna, har jag personligen kommit till den uppfattningen, att de kustförsvarsfartyg, som nu föreslås, äro bättre, än vad jag vågade tro, när jag åhörde de första diskussionerna i ämnet. Det verkar, som om de nya kustförsvarsfartygen vore både relativt starka och snabba och framför allt lämpade för de förhållanden, under vilka vårt flottförsvar kan sättas på prov. Jag har därför kommit till den övertygelsen, att det icke bara skulle vara ledsamt, om kammaren skulle gå emot utskottets förslag till kustförsvarsfartyg, utan att ett sådant beslut även skulle vara ganska äventyrligt för hela den framtida effektiviteten av vårt försvar.

Det är givetvis önskligt, att de nya kustförsvarsfartygen byggas så ändamålsenliga som möjligt. Jag vågar uttala den förhoppningen, att försvarsministern, om det vid byggandet av fartygen blir möjligt att åstadkomma de förbättringar, som erfordras för att de skola bli så snabba och starka som möjligt, i anslutning till vad utskottet anfört i sitt utlåtande tillser, att de förändringar, som kunna finnas lämpliga och ändamålsenliga, också vidtagas.

Sedan skall jag, herr talman, ett ögonblick dröja vid förslaget om motortorpedbåtar. Jag tillåter mig att säga, att jag i den delen nästan fullständigt delar de synpunkter, som nyss framfördes av den ärade talaren på Göteborgsbänken. Att i en sådan tid som den nuvarande försumma möjligheterna att ge vårt sjöförsvar den relativt starka utökning, som ett anskaffande av de föreslagna motortorpedbåtarna skulle innebära, anser jag för min del vara

Anslag till flottans ersättningsbyggnad. (Forts.)

ganska djärvt. Om man icke ger sig in på värre experiment med försvarsmedel och nymodigheter, än vad man skulle göra genom att anskaffa dessa nya motortorpedbåtar, vilkas effektivitet ju nu börjar att bli erkänd överallt i utlandet, tycker jag, att det icke är så farligt.

Jag vill, herr talman, sluta med att framhålla vikten av att vårt sjöförsvår så snart som det någonsin är möjligt erhåller den förstärkning, som ett anskaffande av de nya motortorpedbåtarna skulle innebära. Då den föreliggande reservationen av herr J. B. Johansson m. fl. innefattar yrkande om byggande av såväl kustförsvarsfartyg som motortorpedbåtar och jag anser, att båda dessa fartygstyper äro önskvärda, hemställer jag om bifall till denna reservation.

Herr Petersson, Knut: Herr talman! Det förekom en sifferuppgift i försvarsministerns sista anförande, som jag måste ha uppfattat felaktigt.

Försvarsministern talade om mitt förslag, att vi skulle anskaffa tjugofyra stycken motortorpedbåtar. Kostnaden för dessa satte försvarsministern, så vitt jag hörde rätt, till 22 miljoner kronor. Det måste vara en överdrift. De båtar, som för närvarande äro under byggnad, ha beräknats kosta 700,000 kronor per styck. De äro, såsom vi hört här tidigare under debatten, av den större typen. Om det är meningen att bygga fartyg av den mindre typen, böra väl dessa ställa sig avsevärt billigare. Jag kan icke tänka mig, att man behöver räkna med en högre genomsnittskostnad än 600,000 kronor per styck för de föreslagna båtarna. Det skulle göra en summa av inalles 14,400,000 kronor. Jag undrar, om icke denna siffra ligger närmare verkligheten än den, som försvarsministern nämnde.

Herr statsrådet Sköld: Herr talman! Om de nya typerna veta vi ingenting. Om det därför skulle finnas någon anledning att nu bevilja pengar till inköp av ytterligare motortorpedbåtar, finge det väl bli till båtar av den typ, som vi redan känna något till. Om de mindre och billigare båtarna veta vi, upprepar jag, nästan ingenting. Jag observerade, att när Finland beviljade pengar till båtar av motsvarande typ, som vi nu ha beställt, har man där beräknat cirka 900,000 kronor per styck för dem. Det skulle icke förvåna mig, om priserna till följd av en allmän prisstegring på krigsmateriel och nya tekniska finesser på ett år ha hunnit stiga till detta belopp. Jag vill emellertid icke diskutera detta. Det gör ju också alldeles detsamma, ty mitt resonemang håller ändå, när jag påstår, att motortorpedbåtar icke äro några billiga fartyg.

Herr Petersson, Knut: Herr talman! Med en sådan prisstegring för ögonen förefaller det mig så mycket angelägnare, att riksdagen omedelbart fattar beslut i saken.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Nilsson, Bernhard, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Anslag till flottans ersättningsbyggnad. (Forts.)

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 4 punkten 103, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen änyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Nilsson, Bernhard*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja—74;

Nej—38.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 104—131.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 132.

Lades till handlingarna.

Punkterna 133—164.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 165.

Lades till handlingarna.

Punkterna 166—170.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 171.

Lades till handlingarna.

Punkten 172.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 173.

Lades till handlingarna.

Punkterna 174 och 175.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 176.

Lades till handlingarna.

Punkterna 177 och 178.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 179.

Lades till handlingarna.

Ang. gemensam votering rörande stats-tjänstemans rätt till sjukhusvård.

Föredrogs ånyo statsutskottets memorial nr 175, på grund av kamrarnas skiljaktiga beslut i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse av 35 § civila avlöningsreglementet den 4 januari 1939 (nr 8) jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 223, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att godkänna i propositionen upptaget förslag till kungörelse angående ändrad lydelse av 35 § civila avlöningsreglementet.

I två särskilda motioner, väckta den ena inom andra kammaren av herr *Senander* m. fl. (II: 393) och den andra likaledes inom andra kammaren av herr *Hansson* i Rubbestad (II: 403), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att 35 § nämnda reglemente skulle erhålla viss i respektive motioner närmare angiven lydelse.

Statsutskottet, som icke ansett sig kunna tillstyrka ett godkännande av Kungl. Maj:ts förslag i oförändrat skick, hade i utlåtande nr 147 hemställt, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition och de i ämnet väckta motionerna måtte med giltighet från den 1 juli 1939 godkänna den lydelse av ifrågavarande bestämmelse, som framginge av en vid utlåtandet fogad bilaga.

I en vid utskottets utlåtande fogad reservation hade herr *K. Magnusson* i Skövde förklarar sig anse, att utskottet bort tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag oförändrat.

Första kammaren hade med avslag å utskottets hemställan, såvitt den skilde sig från Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, bifallit denna framställning oförändrad, varemot andra kammaren bifallit vad utskottet i sitt utlåtande hemställt.

Då en sammanjämkning av de skilda meningar, som sålunda kommit till uttryck, icke lämpligen syntes kunna äga rum, hade utskottet i det nu föreliggande memorialet för frågans avgörande medelst gemensam omröstning föreslagit följande voteringsproposition:

»Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning oförändrad, må besluta, att 35 § civila avlöningsreglementet skall från och med den 1 juli 1939 erhålla den lydelse, som i propositionen nr 223 angives, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat att, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition och de i ämnet väckta motionerna II: 393 och II: 403, med giltighet från och med den 1 juli 1939 godkänna den lydelse av 35 § civila avlöningsreglementet, som framgår av den vid statsutskottets utlåtande nr 147 fogade bilagan.»

Reservation hade anmälts av herrar *Oscar Olsson*, *Nisser*, *Domö*, *Magnusson* i Skövde, *Lundberg* och *Bergvall*, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Ang. gemensam votering rörande statstjänstemans rätt till sjukhusvård.

(Forts.)

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Såsom framgår av det föreliggande memorialet, är det sex reservanter, som icke äro överens med utskottet utan som anse, att en sammanjämkning lämpligen borde ha ägt rum.

Då jag och mina meningsfränder reserverat oss, ha vi följt den grundsats, som säger, att statsutskottet är skyldigt att framlägga förslag till sammanjämkning, när sådan kan äga rum. Vi anse, att det inte alls hade varit nödvändigt att första kammaren i detta fall skulle avstå från sina synpunkter och nödgas övergå till att taga andra kammarens beslut.

Vad statsutskottet i denna fråga strävat efter och andra kammaren givit sitt bifall till är, att den i Kungl. Maj:ts förslag bibehållna differentieringen efter löneställning av förmånen av sjukhusvård på statens bekostnad bör bortfalla. När andra kammaren har denna uppfattning och första kammaren en annan, borde väl ändå statsutskottet ha undersökt, om man inte med bifall till andra kammarens principiella ståndpunkt kunnat finna en väg, som också tillgodoser första kammarens inställning i ärendet. Det finns otvivelaktigt en sådan väg, men denna raka väg var det just ingen, som reflekterade på, när jag i utskottet framförde förslag därom. För att första kammaren i sammanjämkningen skulle kunna få in en del av vad den har velat, föreslog jag, att första kammaren skulle uppmanas att ansluta sig till andra kammarens principiella ståndpunkt, det vill säga att differentieringen skulle bortfalla, men på ett sådant sätt, att både de lägre och de högre gradernas tjänstemän skulle få välja, om de vilja ligga på allmän sal, enskilt eller halvenskilt rum. Var och en måste väl ändå medge, att differentieringen hade bortfallit, om statsutskottet kommit med ett sådant sammanjämkningsförslag. När detta förslag framlades i utskottet, visade det sig emellertid, att vad statsutskottet var angeläget om var icke att differentieringen skulle bortfalla utan i stället att göra en besparing. Eftersom det låg till på det sättet, fränföll statsutskottet utan vidare varje tanke på en sammanjämkning på den väg, på vilken en sådan egentligen borde ske. Jag tror för min del inte, att det skulle ha blivit någon utgiftsökning att tala om för staten, om utskottet tagit det av mig framlagda sammanjämkningsförslaget, ty meningen var ju i alla fall, att de, som valde enskilt eller halvenskilt rum, själva skulle få betala hälften av kostnaderna härför. Med den goda vård, som numera erhålles på allmän sal, måste man verkligen fråga sig, om det är tänkbart, att så förfärligt många, som icke behöva det på grund av legitima förhållanden, skulle välja att vårdas på halvenskilt eller enskilt rum.

När nu emellertid statsutskottet inte ville lyssna på det örat och gå med fullt ut på den princip som statsutskottet självt hade föreslagit, så fanns det en annan utväg att komma fram till ett förslag, där första kammaren kunde få sin del. Utskottet kunde ju inte komma ifrån att när utskottet gick ifrån Kungl. Maj:ts förslag, togs det ifrån tjänstemännen en löneförmån, som de redan hade. Utskottet tyckte helt naturligt, att det inte var roligt att ordna det på det sättet, och därför hade utskottet kunnat försvara sig för att utskottet i motsats mot Kungl. Maj:t ville ha en så osympatisk ordning genom att säga, att man skulle kunna tänka sig en övergångsordning på ett visst antal år, så att dessa tjänstemän i själva övergången icke skulle bli berövade den förmån som de redan ha. Varför kan då inte utskottet följa — jag höll på att säga sin anständighetskänsla men det är kanske ett för starkt uttryck — men varför kan inte utskottet följa sin känsla av att utskottet på sätt och vis är generat över att gå fram som det gjort mot Kungl. Maj:t? Ja, säger man, det är av praktiska skäl, som en sådan övergångsordning icke lämpligen kan eller bör ifråga-

Ang. gemensam votering rörande statstjänstemans rätt till sjukhusvård.
(Forts.)

komma. Utskottet är således benäget för en övergångsanordning ur rättvisesynpunkt, men utskottet tycker att det blir så mycket besvär för myndigheterna, att man inte bör gå den vägen.

Jag skulle vilja säga, att detta är ett ganska legitimt skäl för utskottet i första omgången, men när statsutskottet får sitt förslag underkänt av första kammaren, då tycker jag ändå att statsutskottet, som självt anvisat den medelvägen såsom rättvis, kunde ha tagit upp den utvägen sammanjämningsvis trots de besvärligheter för vissa myndigheter som därigenom kunde åstadkommas. Det var ett sammanjämningsförslag på de linjerna med en övergångstid av tio år, som dessa sex reservanter slutligen samlade sig om, när de måste fränfalla min mening, som jag förut har refererat till.

Vi reservanter ha, som kammaren finner, icke gjort något yrkande, då vi i likhet med statsutskottets majoritet hade på känn, att det mest skulle bli en *demonstration* för den riktiga uppfattningen rörande sammanjämningsinstitutet och realiter också för en rättvisa i den sak det här gäller. Vi förstodo nämligen att eftersom andra kammarens ståndpunkt är så säker i fråga om siffrorna vid en blivande gemensam votering, majoriteten därför inte ansåg sig behöva fränfalla sin ståndpunkt. Detta är emellertid ett skäl som icke precis står i överensstämmelse med grundlagens bud och inte heller med riksdagens traditioner, och därför kunde vi inte utan att tala om vår uppfattning böja oss för det.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr Tamm: Herr talman! Jag måste för min del mycket livligt beklaga det uppenbarligen bristande intresse, som statsutskottet här visat för att söka åstadkomma en verklig och saklig sammanjämkning emellan kammarens beslut. Läser man utskottsbetänkandet, så får man ju det intrycket, att utskottet där helt enkelt skyller på vissa svårigheter för en sammanjämkning. Jag måste då betrakta ett sådant uttalande helt enkelt som de obotfärdigas förhinder. Jag vågar göra detta därför att jag som ledamot av 1936 års lönekommitté haft tillfälle att följa dessa frågor och därför äger en rätt så god kännedom om dem.

Den föregående ärade talaren har framhållit ett par linjer, på vilka en sammanjämkning skulle kunnat åstadkommas. Jag får ju för min personliga del säga, att jag knappast skulle anse, att någon av dessa linjer direkt är att rekommendera, men ett är då säkert: att en förnuftig lösning i denna fråga skulle kunnat åstadkommas och framför allt en mera *praktisk* lösning än utskottets, som är resultatet av en föregående kompromiss och vilken, såsom det sagts här förut vid frågans realbehandling, säkerligen kommer att åstadkomma ganska mycket trassel.

Jag skulle även vilja inlägga en viss gensaga emot det sätt, på vilket man från statsutskottets sida behandlat denna angelägenhet och därmed första kammaren. Man har en känsla av att det inte är första gången, som flertalet i andra kammaren tillmätts en så övervägande betydelse, att man tyckt det vara enklast att i sådana frågor som denna utan vidare hemställa till första kammaren att biträda andra kammarens beslut. Men här gäller det ju inte en anslagsfråga, utan det gäller en verkligt principiell fråga, och man torde därför från första kammaren kunna ha visst fog för att kräva något större hänsyn även till första kammarens uppfattning än som skett i detta fall. Jag har emellertid, när vi behandlade frågan häromdagen, framhållit, att från min synpunkt huvudvikten ligger på det förhållandet, att ett bifall till andra kammarens beslut icke kan komma att innebära något annat och av tjäns-

Ang. gemensam votering rörande statstjänstemans rätt till sjukhusvård.
(Forts.)

temännen icke heller komma att betraktas som något annat än brytande av en för deras del träffad överenskommelse.

Jag har hört sägas, att man inom statsutskottet velat hävda, att någon överenskommelse med statstjänstemännen icke föreligger. Jag vågar närmast bestrida ett sådant förmenande. Jag vet inte vad man skulle kalla överenskommelse om inte just det tillvägagångssätt som här tillämpats. När man inlett förhandlingar, när sex stycken av en sjuannakommittés ledamöter godtagit ett förslag, när samtliga personalrepresentanter med undantag av två, vilka representerade ganska små grupper, för sin del efter mycket livliga diskussioner även godtagit detsamma, då undrar jag om man inte vågar påstå, att här verkligen en formlig uppgörelse kan anses hava blivit träffad. Jag har sökt kontrollera min uppfattning genom att sedan frågan sist behandlades här ställa mig i förbindelse med några personalrepresentanter. Jag vågar här säkerligen nämna ett namn, nämligen herr Löfgren, ordförande i järnvägsmannaförbundet, som bland dessa förhandlare betraktades mera som en sorts preses. Han var mycket uppbragt, då han läste tidningsreferatet efter den föregående riksdagsbehandlingen angående det resultat, till vilket andra kammaren kommit. Han sade bestämt ifrån, att enligt hans och alla personalrepresentanternas uppfattning var här ett bestämt förhandslöfte avgivet, och därför kände han sig å egna och å personalens vägnar i hög grad bekymrad över att det nu inte skulle fullföljas.

I frågans nuvarande läge är det ju inte mycket att göra åt saken. Någon votering lär väl inte förekomma i dag. Men jag skulle i alla fall vilja vädja till denna kammare att då här blir votering ännu starkare än förra gången säga ifrån, att åtminstone denna kammare för sin del är beredd att stödja de *befogade* krav — jag understryker detta ännu en gång — *befogade* krav, som statstjänstemännen ha i detta fall på att erhålla en lojal behandling. Detta sker, när vi skola votera, genom att vi rösta ja, vilket innebär att man stöder den kungl. propositionen. Det är ju inte i dag, som den voteringen sker, men man har så lätt att glömma, och jag vädjar till kammaren att icke glömma att denna kammares beslut skall vara ett kraftigt ja i den voteringen.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Den förste ärade talaren i denna debatt yttrade, såvitt jag hörde honom rätt, att statsutskottet var skyldigt att framlägga ett sammanjämningsförslag. Med anledning därav tillåter jag mig upprepa vad riksdagsordningens § 63 innehåller härom. Den lyder i den delen som följer: »Stanna kamrarna över någon fråga, däri ständigt eller i dess ställe särskilt tillsatt utskott sig yttrat, uti huvudsakligen eller till vissa delar olika beslut, då skall utskottet söka att de olika meningarna, såvida möjligt är, sammanjämka och med förslag därom till kamrarna inkomma.» I regeringsformens § 69 heter det: »Fatta kamrarna stridiga beslut, som ej varda sammanjämkade, skola kamrarna var för sig rösta om de olika beslut, vari vardera förut stannat.» Alltså kan jag inte finna, att utskottet är skyldigt att avlämna ett sammanjämningsförslag, utan utskottet skall söka att *såvitt möjligt* avgiva ett sammanjämningsförslag. Nu var det emellertid så inom utskottet, att den avdelning, som närmast hade att förbereda detta ärende, utarbetade två alternativa förslag, ett förslag till sammanjämnings- och ett förslag till omröstningsmemorial. Utskottet in pleno förkastade sammanjämningsförslaget och godtog omröstningsmemorialet.

Jag skall nu icke ingå på själva sakfrågan, vilket de två föregående talarerna icke kunnat avhålla sig ifrån, då de ganska ingående diskuterat densam-

Ang. gemensam votering rörande statstjänstemans rätt till sjukhusvård.
(Forts.)

ma på nytt. Jag får emellertid säga så mycket, då det hör till själva sammanjämningsförsöket, att så som detta ärende förelåg, var det inte lätt att finna något lämpligt förslag till sammanjämkning, varom man kunde ena sig. Det förslag till sammanjämkning som vi inom utskottet gjorde upp innehöll en övergångsbestämmelse, att de befattningshavare, som hittills haft denna förmån, skulle ha den orubbad under ett visst antal år, alltså en övergångstid. Det kan ju ifrågasättas, om det är full rättvisa i ett dylikt sammanjämningsförslag, och därtill kommer de praktiska svårigheter och olägenheter som skulle ha varit förenade med detsamma. En dylik kungörelse hade inte varit lätt att tillämpa.

Jag skall nu inte upprepa vad jag sagt en gång förr om de sjukhusutrymmen på enskilda och halvenskilda avdelningar, som komme att behövas ifall ett beslut i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag hade fattats.

Nu kanske någon ifrågasätter huruvida det är riktigt att rösta gemensamt om en fråga, som har så pass mycket med reglementariska föreskrifter att göra som denna och alltså icke uteslutande gäller anslaget storlek, i vilket fall ju riksdagen för att komma till ett resultat helt naturligt bör företaga gemensam omröstning. Även om det principiellt kan ifrågasättas huruvida detta är en fråga där gemensam votering bör företagas så har även beträffande sådana frågor utbildat sig en viss praxis. Det är inte första gången som det företages gemensam omröstning om ett avlöningsreglemente. Om jag är riktigt underrättad, har detta förekommit tre gånger förut. Och liknande frågor, där det varit rätt så mycket reglementariska föreskrifter sammanknippade med det beslut, varom det röstats gemensamt, ha förekommit många gånger, såsom dokumenten visa. Därför kan jag inte se, att det stöter på något formellt hinder att här företaga gemensam omröstning, och inte heller att man därigenom pressar omröstningsinstitutet ytterligare. Personligen vill jag såsom min mening tillägga, att jag inte skulle ha haft någon ting emot, om man hade kunnat sammanjämka denna fråga, men det har visat sig stöta på svårigheter.

Gent emot den förste talaren vill jag betona, att det är *såvitt möjligt*, som sammanjämningsförslag skall framläggas, och om inte detta går, skall man få framlägga ett memorial till gemensam omröstning.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till detta memorial.

Herr förste vice talmannen: Herr talman! Jag har vid åtskilliga tillfällen dristat mig att i denna kammare påpeka, att gemensam omröstning inte kan användas ungefär hur som helst. Herr andre vice talmannen läste upp § 63 i riksdagsordningen, och det föreföll mig som om han hade blivit något väl mycket överväldigad av uttrycket *söka*, att man skall *söka* att de olika meningarna sammanjämka. Det är ju på det viset, att även ett utskott inte är allsmäktigt, och det är väl därför klokt att man använder ordet försöka eller söka, och desto mera klokt om man ytterligare tillägger ordet *om möjligt*, ty försöket kan ju, som sagt är, misslyckas, och det har misslyckats många gånger.

Skall man emellertid kort karakterisera bestämmelserna, så bör man väl säga, att sammanjämkning *bör* ske, naturligtvis under det förbehåll att det är möjligt. Gemensam votering *kan* ske — efter det att försöket till sammanjämkning har misslyckats — inom ett begränsat område, som angivits i riksdagsordningens § 65, som kanhända också hade behövt läsas upp. Men man kan inte hur som helst och när som helst byta ut sammanjämkning mot gemen-

Ang. gemensam votering rörande statstjänstemans rätt till sjukhusvård.
(Forts.)

sam votering. Har man dessa saker klara för sig, så tror jag att man kan reda sig i de olika fallen.

Nu står det här i detta memorial: »Då en sammanjämkning av de skilda meningar, som sålunda kommit till uttryck, icke lämpligen synes kunna äga rum, får utskottet för frågans avgörande» etc. Jag får ju säga, att jag tycker att detta är märkvärdigt. När jag läser igenom de båda bilagorna, som följa med memorialet, så måste jag då ytterligare säga, att inte kan man med blotta ögat upptäcka de oöverstigliga svårigheter som finnas för en sammanjämkning. Jag tycker för min del, att det inte bort vara så svårt. Det är ju möjligt att det ändå är det, men jag tycker i alla fall inte, att det skulle ske någon skada, om man yrkade på att ärendet skulle återförvisas till utskottet, så att utskottet verkligen finge tillfälle att gnugga dessa båda bilagor ordentligt och försöka komma till ett resultat. Det är ju egentligen meningen, att man först *skall* försöka finna en sammanjämkning, och om det visar sig att detta inte lyckas — naturligtvis efter ansträngningar — och det visar sig att frågan inte faller in under § 65, så faller den ju under bordet. Ligger det inte inom möjligheternas gräns, så är det klart att någon förebråelse inte kan riktas mot utskottet, ty det finns då ingen människa, som kan uppstå och göra de förebråelserna.

Att jag emellertid inte vågar driva detta yrkande om sammanjämkning, det är beroende på ett litet ord, som står här, nämligen ordet *lämpligen*: »icke lämpligen synes kunna äga rum». Detta innebär nämligen, för den händelse ordet »lämpligen» är rätt valt, att en jämförelse ägt rum emellan de möjligheter till sammanjämkning som finnas och en gemensam votering och att man därvid kommit till det resultatet, att den gemensamma voteringen är bättre än de sammanjämningsförslag som kommit före. Jag kan inte nu kontrollera detta. Och jag måste ju säga, att eftersom herr Tamm förkastat båda de förslag som här framkommit, är det mycket möjligt att saken ligger så, och då får man inte vara så benhård i sin uppfattning om dessa ting, att man inte skulle kunna gå med på den gemensamma voteringen, eftersom den ligger inom konstitutionens ram i detta fall.

Jag har inget yrkande, herr talman!

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Som framgår av det föredragna memorialet, står jag för min del helt på utskottsmajoritetens ståndpunkt, liksom jag också i sakfrågan står på andra kammarens ståndpunkt. Jag beklagar att herr förste vice talmannen, som är ledamot av statsutskottet, icke hade tillfälle att när detta ärende behandlades vara närvarande och framlägga sina synpunkter, och än mer beklagar jag att förste vice talmannen inte hade tillfälle att åhöra överläggningarna inom utskottet, ty det är inte så att utskottet försummat vad som är föreskrivet, nämligen att söka möjlighet till en sammanjämkning.

Beträffande frågan, huruvida gemensam votering kan företagas eller icke i ett sådant ärende som detta, så har det påvisats i statsutskottet, att det finns flera prejudikat på att detta är möjligt. Det är riktigt, att herr Oscar Olsson inom utskottet framförde det förslag, som han här nämnde, att de högre och lägre befattningshavarna skulle få välja, om de ville ligga på allmän sal eller inte, men det befanns inte vara lämpligt att gå den vägen. När man sedan kom till att söka en sammanjämkning beträffande övergångsbestämmelserna, visade det sig att man där stötte emot sådana svårigheter, att man måste överge även den vägen. Det var, som herr Oscar Olsson mycket riktigt sade, praktiska skäl som avhöllo utskottet från att anvisa den vägen. Det visade

Ang. gemensam votering rörande statstjänstemans rätt till sjukhusvård.
(Forts.)

sig nämligen, att man i praktiken skulle få använda dels de nya bestämmelserna i vissa avseenden och dels de nu gällande och att det skulle uppstå tvekan och villervalla rörande tillämpningen.

Jag kan inte förstå herr Tamms ståndpunkt. Han klandrar statsutskottet för att det inte har sökt fram en väg till sammanjämkning, men samtidigt säger han oförbehållsamt, att han icke kunde förorda de tvenne lösningar som herr Oscar Olsson anvisat. Man frågar sig ovillkorligen: har herr Tamm själv någon egen lösning att ge? Jag fick inte någon sådan anvisning i herr Tamms anförande.

Jag hade inte tänkt att yttra något därutöver, men herr Tamm slutade sitt anförande med att rikta en vädjan till kammaren att stödja första kammarens mening. Jag förmodar att det står var och en fritt att rösta efter sin övertygelse, men jag vill i anledning av detta säga, att det skulle väl vara bra ovanligt, om man inte i ett ärende sådant som detta skulle kunna få sträva efter att få ett enhetligt lönesystem med enhetliga bestämmelser, så att man kan komma ifrån olikheter i avlöningsförhållandena, och det kan väl inte hjälpas att under ett sådant arbete vissa befattningshavare kunna få justeringar på vissa förmåner nedåt, under det de samtidigt få justeringar uppåt på andra förmåner. Och man skulle också vilja fråga, när herr Tamm tycks hålla så hårt på denna punkt: skulle herr Tamm vilja överföra denna princip på det privata näringslivets område och säga, att vid förhandlingar mellan arbetsgivare och arbetare skall man aldrig få justera nedåt på en förmån utan alltid bibehålla den? Jag tror inte man kan resonera på det sättet. I sakfrågan står jag på statsutskottets tidigare ståndpunkt, liksom jag i det nu föreliggande ärendet, herr talman, yrkar bifall till utskottets hemställan.

Jag vill påpeka vad som innehålles i 35 §: att vederbörande befattningshavare icke är avstängd från möjligheten att få ligga på helenskilt eller halvenskilt rum. Där står nämligen en passus, som statsutskottet satte dit i sitt första utlåtande, nämligen att om vederbörande läkare finner den sjukes tillstånd kräva vård i halvenskilt rum, så får han det, liksom också om vederbörande myndighet med hänsyn till andra särskilda förhållanden finner dylik vård erforderlig. Statsutskottet har alltså därvidlag gjort en mycket betydelsefull ändring.

Jag yrkar således bifall till memorialet.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Det var egentligen andre vice talmannens beskyllning mot mig för att jag tagit upp sakfrågan till diskussion, vilken blunder han förklarade sig inte ämna göra sig skyldig till, ögonblicket innan han gick in på en ganska grundlig debatt i sakfrågan, som uppkallade mig. Jag ber att få protestera mot påståendet, att jag tagit upp sakfrågan till behandling. Det enda sätt, på vilket jag tog upp sakfrågan, var, att jag pekade på en möjlighet, som också tillgodosåg en rättvis lösning av sakfrågan, utan att alls gå in på den.

Vad § 63 riksdagsordningen beträffar, har jag aldrig tänkt motsäga andre vice talmannen i hans utläggning rörande den paragrafen eller diskutera frågan, om tonvikten skall läggas på ordet »skall» eller ordet »söka». Jag vill endast fästa uppmärksamheten på att det var sex ledamöter av utskottet, som ansågo, att det fanns möjligheter till sammanjämkning. Det var bara det jag framhöll. Och jag påpekade till yttermera visso, att ett förslag hade förelegat i statsutskottet, som alla ansågo vara principiellt riktigt och icke förenat med några praktiska svårigheter. Men då detta ur andra synpunkter ansågs olämpligt, framlades ännu ett förslag, som också var sakligt rättvist, ehuru det var

Ang. gemensam votering rörande statstjänstemans rätt till sjukhusvård.
(Forts.)

förenat med praktiska svårigheter. Och slutligen påpekade jag, att vilketdera av dessa förslag utskottet än anslutit sig till, skulle första kammaren ha fått med en del av sina synpunkter i en dylik sammanjämkning. Det var alltsammans.

Jag vill inte slunga ut några beskyllningar mot dem, som ha en annan uppfattning än jag beträffande lämpligheten av en sammanjämkning i detta fall. Jag gör visst inte anspråk på att ha patent på vad som är lämpligt i det ena eller andra fallet. Men jag har den uppfattningen, som jag tycker också förste vice talmannen i någon mån gav uttryck åt, att hade man velat åstadkomma en sammanjämkning i detta fall, så inte hade det varit omöjligt.

Herr **Tamm**: Herr talman! Jag ber att få säga ett par ord till svar på herr J. B. Johanssons yttrande.

Herr Johansson förvånade sig över att jag inte, då jag kasserade bägge de förslag herr Oscar Olsson framställde i utskottet, framlagt något eget förslag. Det är ju alldeles självklart, att det skulle vara meningslöst att så göra på detta stadium av frågans behandling. Men jag försäkrar, att om herr Johansson varit vänlig och frågat mig, innan han gick att i statsutskottet taga ställning till frågan, hade jag gärna stått till tjänst med att framlägga både ett och två andra sammanjämningsförslag för herr Johansson.

Sedan sade herr Johansson, att han inte förstod, att man skulle vilja bryta sönder lönesystemet, så att det inte bleve enhetligt. Jag förmodar att han därmed menade, att regeringsförslaget skulle vara så konstruerat. Jag måste säga herr Johansson, att det förslaget, såsom framtiden nog torde komma att utvisa, är betydligt mera praktiskt utformat och bättre genomtänkt än statsutskottets kompromisslösning. Det är ganska egendomligt, att någon kan rikta den anmärkningen mot regeringsförslaget, som stöder sig på grundlig utredning, att det skulle innebära en oenhetlig lösning av denna detalj såsom herr Johansson gjorde.

Till sist ber jag att få svara på herr Johanssons fråga, om jag ville överföra sådana metoder på det enskilda näringslivet, att man skall ha olika former för till exempel sjukhusvård. Jag vill säga herr Johansson för det första, att något sådant inte behöver överföras, ty det existerar redan i viss mån på många ställen. Och för det andra ber jag ännu en gång att få understryka en omständighet, som herr Johansson och andra här alldeles förbigå, nämligen att det här gäller en rättighet, som vissa statstjänstemän vid förhandlingar med representanter för staten ha fått sig utlovade. Det är den rättigheten, som man nu i viss mån vill frånta dem. Andre vice talmannen försökte, då ärendet förra gången förelåg till behandling i kammaren, visa, att utskottsförslaget inte innebar några egentliga sakliga nackdelar. Men av hans anförande i dag framgick det, att han fullkomligt inser, att så är fallet.

Kärnpunkten i den föreliggande frågan är, mina herrar, att man skall hålla vad man lovat, oavsett om det gäller statens tjänstemän eller enskilda tjänstemän och kommer åtminstone jag för min del alltid att försöka uppfylla ett löfte, som jag anser givet.

Efter härmed slutad överläggning godkändes den i förevarande memorial föreslagna voteringspropositionen.

Herr talmannen yttrade, att för den händelse den nyss godkända voteringspropositionen bleve godkänd jämväl av andra kammaren, enligt överenskom-

melse med nämnda kammares talman gemensam omröstning över berörda vote-ringsproposition komme att anställas vid sammanträde onsdagen den 24 inne-varande månad.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av vissa kostnader i samband med inbördeskriget i Spanien;

nr 177, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av beskickningshus i Tokio m. m.;

nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående indragning av sändebudsbefattningen i Prag och upprättande av en sändebudsbefattning i Belgrad;

nr 179, i anledning av väckta motioner om vissa åtgärder för tillgodoseende av västkustens sjöförsvär; samt

nr 180, i anledning av väckt motion om mottagande av bidrag från kom-mun till anskaffning av luftvärnspjäser till hemortens försvar m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

*Ang. löne-
reglering för
läroverks-
lärare m. fl.*

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtande nr 181, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönereglering för ordinarie tjänstemän vid de all-männa läroverken m. fl. statliga undervisningsanstalter jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 3 mars 1939 dagtecknad proposition (nr 217) hade Kungl. Maj:t, under återopande av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels besluta, att civila avlöningsreglementet skulle äga tillämpning å ordi-narie tjänstemän vid högre lärarinneseminariet, de allmänna läroverken, folk-skoleseminarierna, småskoleseminarierna, läroanstalterna för blinda, vårdanstal-ten för blinda med komplicerat lyte, läroanstalterna för dövstumma, de tek-niska läroverken samt navigationsskolorna;

dels godkänna ett av föredragande departementschefen förordad förslag till kungörelse angående ändrad lydelse av 54 § 9 och 10 mom. samt 56 § civila avlöningsreglementet den 4 januari 1939 (nr 8);

dels godkänna i bilaga 2 vid statsrådsprotokollet för den 3 mars 1939 innefattat förslag till avlöningsbestämmelser för rektorer vid allmänna läro-verk m. fl. statliga undervisningsanstalter;

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med vad i sagda statsrådsprotokoll angivits, förordna, på vad sätt de i nämnda bilaga innefattade bestämmelserna skulle inordnas i civila avlöningsreglementet;

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, vad anginge ordinarie tjänstemän vid förut angivna undervisningsanstalter, utfärda erforderliga bestämmelser om övergången till civila avlöningsreglementet;

dels ock besluta, att barntillägg skulle övergångsvis utgå till de ordinarie tjänstemännen vid här ifrågavarande undervisningsanstalter enligt av departe-mentschefen förordade grunder.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *T. Caap* (I: 252) och den andra inom andra kammaren av herr *G. Arnemark* m. fl. (II: 392), däri

Ang. lönerreglering för läroverkslärare m. fl. (Forts.)

hemställts, att riksdagen, i samband med behandlingen av propositionen nr 217, måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utfärdande av sådana övergångsbestämmelser, varigenom extra-ordinarie lärare vid befördran till ordinarie tjänst även efter den 1 juli 1939 under viss övergångstid finge vid placering i löneklass tillgodoräkna sig sin icke-ordinarie tjänstgöring före utgången av juni månad 1939 i enlighet med intill sagda tidpunkt gällande föreskrifter.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

1. besluta, att civila avlöningsreglementet skulle äga tillämpning å ordinarie tjänstemän vid högre lärarinneseminariet, de allmänna läroverken, folkskoleseminarierna, småskoleseminarierna, läroanstalterna för blinda, vårdanstalten för blinda med komplicerat lyte, läroanstalterna för dövstumma, de tekniska läroverken samt navigationsskolorna;

2. godkänna Kungl. Maj:ts förslag till kungörelse angående ändrad lydelse av 54 § 9 och 10 mom. samt 56 § civila avlöningsreglementet den 4 januari 1939 (nr 8), dock i vad avsåge 54 § 9 mom. 4, 5, 7 och 8 punkterna med de jämkningar utskottet i det föregående förordat;

3. godkänna det såsom bilaga 2 vid statsrådsprotokollet över finansärenden för den 3 mars 1939 fogade förslaget till avlöningsbestämmelser för rektorer vid allmänna läroverk m. fl. statliga undervisningsanstalter, att lända till efterrättelse från och med den 1 juli 1939, dock med den jämkning utskottet i det föregående förordat;

4. bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med vad i nyssnämnda statsrådsprotokoll angivits, förordna, på vad sätt de i föregående punkt 3 omförmälda avlöningsbestämmelserna för rektorer skulle inordnas i civila avlöningsreglementet;

5. med avslag å motionerna I: 252 och II: 392 bemyndiga Kungl. Maj:t att, vad anginge ordinarie tjänstemän vid förut angivna undervisningsanstalter, utfärda erforderliga bestämmelser om övergången till civila avlöningsreglementet;

6. besluta, att barntillägg skulle övergångsvis utgå till de ordinarie tjänstemännen vid här ifrågavarande undervisningsanstalter enligt av departementschefen förordade grunder.

Reservation hade avgivits av herrar *Johansson* i Fredrikslund, *Oscar Olsson*, *Asplund*, *Nilsson* i Landeryd, *Pauli*, *Bergman*, *Domö*, *Holmdahl* och *Åqvist*, vilka ansett dels att utskottets yttrande i anledning av de likalydande motionerna I: 252 och II: 392 bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, dels ock att utskottets hemställan i anslutning härtill bort i nedan angiven del hava följande lydelse:

5. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 252 och II: 392 bemyndiga Kungl. Maj:t att, vad angår ordinarie tjänstemän vid förut angivna undervisningsanstalter, utfärda erforderliga bestämmelser om övergången till civila avlöningsreglementet, med iakttagande jämväl av vad utskottet i det föregående förordat;

Herr **Olsson, Oscar**: Herr talman! Mot detta statsutskottsutlåtande ha nio ledamöter av utskottet — bland dem jag — reserverat sig.

Ang. lönereglering för läroverkslärare m. fl. (Forts.)

Vad det här gäller är frågan, huruvida extra ordinarie lärare, som bli befordrade till adjunkter, skola få en särställning i jämförelse med övriga stats-tjänare, när de gå in under civila avlöningsreglementet, eller ej. Jag använder med avsikt en sådan hård glosa redan från begynnelsen, för att kammaren skall få klart för sig, att det inte är någonting här, som skall smusslas undan. Det är således en särställning för läroverkslärare, som reservanterna uttalat sig för. Statsutskottet säger, att enligt utskottets förmenande böra särskilt starka skäl kunna åberopas för att ge en viss befattningshavargrupp en sådan särställning. Jag är naturligtvis ett hjärta och en själ med statsutskottet i det hänseendet, och därav följer också, att jag anser, att här föreligga sådana särskilt starka skäl, som borde ha förmått statsutskottet att ge med sig på denna punkt.

Av lärarnas överflyttande till civila avlöningsreglementet följer för deras vidkommande, att de mista den rätt att tillgodoräkna sig intjänta tjänsteår för uppflyttning i högre löneklass, som de hittills begagnat sig av i mycket stor utsträckning, för att i stället komma in under den s. k. sneddningsregeln. Det har anmärkts, att detta inte bara gäller lärarna, utan att det nog gäller en och annan grupp till. Men inte bara skolöverstyrelsen, utan också lönenämnden har vitsordat, att det är läroverkslärarna, som bli hårdast träffade av denna övergång från metoden att tillgodoräkna intjänta tjänsteår till sneddningsregeln.

Det är alltså detta tillgodoräkningsförfarande i den utsträckning det hittills har tillämpats för läroverkslärarna, som det här är fråga om. Det faller ingen in att vilja bibehålla det förfarandet, men fråga är, om det inte vore rättvist, att en viss övergångstid medgäves, för att inte denna övergång skall drabba läroverkslärarna alldeles särskilt hårt. I motion nr 252 här i kammaren anföres i slutet ett exempel, som visar, hur pass hårt en efter den 1 juli i år befordrad extralärare kommer att drabbas vid övergången till den s. k. sneddningsregeln. Det påpekas, att den, som blir ordinarie adjunkt före den 1 juli 1939 och har sex tjänsteår, kommer upp i 24 löneklassen, då däremot den, som utnämnes till exempel på hösten år 1939, endast kommer upp i 23 löneklassen, ehuru han har alldeles samma meriter som den, som lyckats bli uppflyttad före den 1 juli. Skillnaden i årslön blir 500 kronor, och denna skillnad kommer att bestå i nio år. Den, som vid den här skarven råkar bli utnämnd några veckor eller någon månad efter den 1 juli, får alltså i nio år en lägre lön än den, som utnämns före detta datum. Det är således inte utan skäl, som ett ganska stort antal reservanter enats om att tillstyrka den nämnda motionen.

Reservanterna begära, att Kungl. Maj:t vad angår ordinarie tjänstemän vid ifrågavarande undervisningsanstalter, skall få utfärda erforderliga bestämmelser om övergången till civila avlöningsreglementet, med iakttagande av vad utskottet förordat. Vi föreslå en övergångstid av sex år, eftersom vi anse, att det efter denna övergångstid inte kan uppfattas som någon känbar orättvisa av tjänsteinnehavarna att komma in under de allmänna bestämmelser, som gälla för civila avlöningsreglementet.

Jag är nog medveten om att man vid detta tillfälle inte kan påvisa sådana tråkigheter i fråga om extralärarnas befordringsutsikter och ställning, som man varit van vid, då deras villkor vid föregående tillfällen varit på tal. Extralärarna ha fått det väsentligt mycket bättre under de senaste åren. Vad kåren i dess helhet beträffar är det följaktligen inte min mening att jämra mig å dess vägnar. Men av vad jag nu har anfört framgår, att när det gäller de medlemmar av kåren, som jag här talat om, torde ingen kunna förneka, att de förhållanden, som uppkomma vid den nämnda övergången, måste kännas oerhört

Ang. löne reglering för läroverkslärare m. fl. (Forts.)

hårda för dem, och det är på grund därav, herr talman, som jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr förste vice talmannen: Herr talman! Jag tror, att herr Oscar Olsson hade rätt, när han sade, att det ju var ganska många reservanter i den här frågan. Det är en *liten* härskara visserligen men dock en härskara, och det enda, som tröstar mig såsom den ensamme mannen emot hela denna skara, är, att jag har ungefär klart för mig, var den har sin arsenal. Den finns uppenbarligen i herr Caaps motion, och således är vapenslaget valt. Det ger alltid en liten förtröstan, att man känner till så pass mycket om fienden.

Det är emellertid rätt underligt, att vad herr Oscar Olsson nu yttrade kan ställas i en miserabel belysning av en del föregående. Det är nämligen först och främst inte herr Caap, som har kommit på det här uppslaget. Han har satt det på pränt, men han har tagit det från skolöverstyrelsen. Och skolöverstyrelsens förslag — skolöverstyrelsen är tydligen i vissa fall något misskänd — har skickats till lönenämnden och undergått en säker och grundlig behandling där. Lönenämnden har kommit till den uppfattningen, att det inte finns tillräckliga skäl för att vid den stundande övergången till nya avlöningsbestämmelser utfärda särskilda föreskrifter, varigenom en viss grupp befattningshavare kommer att få en »förmånligare ställning än övriga kategorier av tjänstemän». Från lönenämnden har saken gått till Kungl. Maj:t, och Kungl. Maj:t — i detta fall representerad av departementschefen — har ansett sig inte »kunna förorda, att enbart för lärarnas vidkommande en särskild övergångsbestämmelse» skulle utfärdas. Det är således så, att när saken avlägsnar sig från lärarkretsarna, finner man en helt annan inställning till den. Som jag sade: lönenämnden kan inte finna tillräckliga skäl till sådana där övergångsbestämmelser, departementschefen kan inte förorda dem och utskottet vill inte medverka till sådana. Det måtte väl finnas någon anledning till den inställning, som dessa olika instanser har.

Nu försökte herr Oscar Olsson att som ett koncentrat av all den sorglighet, som vidlåder detta ärende, dra fram två stycken adjunkter. Vi kunna ju kalla dem för A. och B. Det är bäst att ta fram dem med detsamma och försöka få undan dem före de allmänna betraktelserna. Den fasta punkten i det här resonemanget är den 1 juli 1939. Adjunkten A. har sex tjänsteår, och eftersom han blir ordinarie före den 1 juli, kommer han att räkna sig tillgodo sin gamla tjänstgöring — i vad han har utöver de tre första åren — vid sin upflyttning i högre lönegrad, och han kommer därför att bli placerad i 24 löneklassen. Adjunkten B. däremot, som inte blir utnämnd förrän efter den 1 juli 1939, får inte tillgodoräkna sig någonting. Och inte bara detta, utan hans sorgliga ställning blir i det långa loppet den, att han under nio av de följande åren går miste om 500 kronor om året. När man nu hör detta berättas, är det ju mänskligt, om man tycker, att det inte är så riktigt bra. Men jag tror i alla fall, att man glömmer bort en sak. Man glömmer bort att tala om, att han dock blivit ordinarie och på grund av detta fått högre lön än förut. Hans ställning är således inte så sorglig, som man kunde föreställa sig, d. v. s. att han under vart av de följande nio åren skulle få 500 kronor mindre i inkomst än han tidigare haft. Det är i jämförelse med adjunkten A., som adjunkten B. har en i sina egna ögon något bedrövlig ställning. Det är inte så i och för sig. Han har som sagt redan blivit ordinarie och har fått det ekonomiskt mycket bättre än han hade tidigare.

Jag tror, att man skall ta saken sådan, som den faktiskt är. Vi ha två lönesystem här, vilka båda ha sina fördelar och båda sina nackdelar. Jag har ju själv varit extra ordinarie en gång. Det var ett ganska underligt liv man

Ang. lönerreglering för läroverkslärare m. fl. (Forts.)

förde. Man var ett slags vildfågel på den tiden. Man hade ingen gren att sitta på. Man anställdes per termin, och när terminen var slut, var det slut med ens anställning. Det gällde att söka sig en ny. När man hade blivit ordinarie, kom den behagliga överraskningen, att man fick räkna sig till godo de föregående tjänsteåren i viss utsträckning, om man haft full tjänstgöring hela tiden. Hur är det nu? Nu anställs den extra ordinarie per år. Han är en gång för alla fästad vid den undervisningsinstitution, som han har kommit till. Han åtnjuter månadslön, och har således lön även under ferierna, och vad som är det förnämligaste: han äger rätt till pension för sig och sin familj. Han har vad vi vildfåglar inte hade, han har en verkligt säker basis att stå på. Det är detta jag menar, att man måste tänka på, när man skall se saken, som den är. Vederbörande har själv valt detta lönesystem, som han och alla våra lärare ha längtat efter. Det har sina nackdelar, det se vi ju, men de höra till sådant, som man kallar för otur i dagligt tal och som man ju inte har några övergångsbestämmelser för. En man kan naturligtvis inte begära, att han skall få alla de fördelar, som följa med det nya systemet, och samtidigt behålla under en viss tid de fördelar, som följde med det gamla. Det är inte någonting, som jag tycker, att man kan vara med om. Det lönesystem, som vederbörande har valt, får han följa helt och fullt med alla nackdelar och alla fördelar, men så ingenting vidare. Och jag är personligen övertygad om, att om våra lärare trots dessa nackdelar ställdes inför valet mellan det gamla och det nya lönesystemet, skulle samtliga välja det nya.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Pauli: Herr talman! Om man reducerar det långa tal, som herr förste vice talmannen höll, till den korta mening, som det innehöll, finner man, att han resonerar på det sättet, att eftersom extralärarna ha fått det så mycket bättre nu än herr förste vice talmannen hade det, när han var extralärare, behöva de inte bråka av den anledningen att några stycken vid själva övergången från det gamla lönesystemet till det nya råka illa ut. Herr förste vice talmannen hade naturligtvis alldeles rätt, när han påpekade, att extralärarna såsom kår betraktade nu ha det bättre än forna tiders »vildfåglar», en poetisk beteckning, som även vi andra av någotsånär samma generation som han kunna överföra på oss. Men jag, som har haft ungefär samma erfarenheter som han, kan inte draga samma slutsatser.

Herr förste vice talmannen resonerar som så, att de, som råkat komma i skarven, helt enkelt ha otur, och otur är tydligen enligt hans mening en så legitim beståndsdel i det mänskliga samhällslivet, att de svenska statsmakterna inte böra genom några övergångsanordningar försöka råda bot på den. Jag kan inte dela herr förste vice talmannens uppfattning. Jag förstår mycket väl, att man inom gruppen av löneexperter, i mera vardagligt tal ofta kallade lönekineser, hyser en förkärlek för sådana system, där allting går som en perfekt fungerande maskin, och att man där på det hela taget vill tillämpa samma princip, som utmärker den moderna arkitektur, som kallas funkstilen, d. v. s. att man renrakar fasaderna och inte låter några utväxter på det gamla stå kvar. Man önskar, att det hela skall fungera alldeles friktionsfritt. Men jag trodde inte, att herr förste vice talmannen var någon direkt talesman för dessa lönerегlerare, vilkas synpunkter jag för min del anser böra på en eller annan enskild punkt kunna kompletteras med humant hänsynstagande, något som jag tycker att herr förste vice talmannen inte heller skulle vara alldeles främmande för.

Vad är det, som begäres i detta fall, mina herrar? Det är något ganska blygsamt och obetydligt. Det är bara det, att man skall taga hänsyn till de egendom-

Ang. lönereglering för läroverkslärare m. fl. (Forts.)

liga konsekvenser, som skulle uppstå i vissa fall vid själva skarven mellan de båda lönesystemen, nämligen att de, som råkat före ett visst datum få en ordinarie lärartjänst — inte alls på grund av att vederbörande äro mera meriterade än andra, som bli ordinarie några månader senare, utan endast på grund av tur — skulle få tillgodoräkna sig till exempel de tre år, som det ur den nämnda motionen anförda fallet innebär, och därför under nio år framåt komma att uppbära 500 kronor mer i lön om året än deras lika väl meriterade kolleger, som råkat bli ordinarie några månader efteråt. Varför skulle vi inte kunna göra övergången litet jämnare, så att den inte träffar så bryskt, utan åtminstone huvuddelen av dem, som befinna sig i denna belägenhet, kunna hinna komma undan? Och det böra de kunna hinna på de föreslagna sex åren.

Jag har naturligtvis inte någon större förhoppning om att motionärerna och reservanterna skola vinna kammarens öra i detta avseende, i synnerhet som andra kammaren redan har fattat beslut i enlighet med utskottets hemställan. Men jag skulle vilja lägga kammaren på hjärtat, att det dock är i de svenska statsmakternas och hela det nuvarande svenska samhällssystemets intresse, att man reglerar medborgarnas angelägenheter på ett sådant sätt, att inte enskilda medborgare kunna komma och säga: Varför har man ordnat det på detta orimliga sätt åt oss? Dessa enskilda medborgare ha inte möjlighet att se ut över det hela, men de ha den sko på sig, som samhället gjort i ordning åt dem, och de känna, var den klämmer. Herr förste vice talmannen uppmanar oss att inte tänka på jämförelser. Ja, men det är ju just vår skyldighet att i detta sammanhang göra jämförelser, det är därom denna fråga handlar. Jag tror, att samhället i regel mår bra av att taga hänsyn till sådana här fall och att visa, att det inte bara handlar rent maskinmässigt utan kan säga: Här förstå vi, att vissa individer komma att känna sig illa till mods på grund av vad som händer dem vid skarven mellan de två systemen, därför skola vi i detta fall göra övergången litet mjukare.

Nu kunna ju vissa invändningar göras, i främsta rummet den, som både lönenämnden, utskottet och andra ha gjort: Varför skola vi besluta särbestämmelser just för denna kår? Varför skall särskild hänsyn tagas till lärarna? Ja, det beror helt enkelt på att arbetsförhållandena äro annorlunda inom lärarkåren än de i regel äro inom förvaltningen. Inom denna är det dock så, att när man flyttas från en underordnad post till en mera överordnad, får man i stort sett också andra arbetsförhållanden, andra krav ställas på en. Så är det inte med lärarna. En extralärare har precis samma åligganden som han kommer att få, när han blir ordinarie adjunkt. Det finns alltså här alldeles särskilda skäl för tillämpande av den gamla bestämmelsen, att en likvärdig tjänstgöring skall få lov att tillgodoräknas. Givetvis inträffar det även inom verken, att en underordnad på grund av vissa omständigheter kan få arbetsuppgifter sig pålagda, som gå utöver vad han egentligen är skyldig att göra, men jag skulle tro, att detta är undantag och att det i regel förhåller sig så som jag nyss sagt. Häri ligger alltså förklaringen till att man ifrågasätter en särbestämmelse för lärarna, i detta fall för en helt liten grupp av lärare, som eljest komma att känna sig ganska egendomligt och — jag vågar nästan säga det — hänsynslöst behandlade.

Jag ber på grund härav, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Häri instämde herr *Bergman*.

Herr statsrådet **Wigforss**: Jag tror, att den lilla del av kammaren, som för närvarande är inne, redan av de anföranden som hållits fått ganska klart för sig, varom denna meningsskiljaktighet rör sig. Det är egentligen inte nå-

Ang. lönerreglering för läroverkslärare m. fl. (Forts.)

gon svårighet att förstå, därför att vi ha här ett fall, som ständigt och jämt förekommer, då man går över från det ena lönesystemet till det andra. Där finner man ibland, att förhållandena vid själva övergången äro sådana, att man söker sig fram till en övergångsbestämmelse, vilket man i andra fall inte bryr sig om. Ingen bestrider — det ha alla de tre föregående talarna sagt — att om man här skulle införa den övergångsbestämmelse, som reservanterna begära, skulle man sätta denna grupp i en särställning gentemot andra grupper, som ha fått gå över till ett system, där den s. k. snedningen förekommer i stället för tillgodoräkningen. Det är klart, att om skälen vore så starka, som både herr Oscar Olsson och herr Pauli ha sagt, om det verkligen vore individuellt nästan upprörande, skulle, förmodar jag, både lönenämnden och finansdepartementet ha sökt sig fram på en annan väg. Men vi ha inte kunnat finna, att denna grupp av tjänstemän befinner sig i annat läge än vissa andra grupper. Vi ha varit rädda för att om man skapar en särbestämmelse för denna grupp, skulle man knappast kunna underlåta att begära detsamma för andra, om det kommer sådana i någorlunda liknande läge. Då komma vi in i det verkliga lönekineseriet. Jag tror nämligen, att herr Pauli råkat fullständigt misstaga sig, när han försökt karakterisera det nuvarande lönesystemet. Dettas avigsidor bestå nämligen inte i att det är något slags funktionalistisk arkitektur, utan denna arkitektur ha i stället våra lönerreglerare funnit vara alldeles för grov. Man har funnit, att med sådan skapar man inte tillräcklig rättvisa. För att komma ifrån funktionalismen och skapa verklig rättvisa, har man infört nio dyrortsgrupper och över 30 lönegrader med lika många löneklasser, som gå över i varandra. Alltsammans är till för att i den mån det är mänskligt möjligt icke någon enda grupp eller någon enda individ skall kunna peka på något missförhållande och säga: jag har blivit orättvist behandlad. Kravet på rättvisa har alltså lett till det som kallas för lönekineseri. Man har lagt den ena snirkeln utanpå den andra på de släta, vackra väggar, som man helst skulle velat ha. Nu vilja reservanterna här lägga ännu en snirkel på denna byggnad i stället för de, låt oss säga mindre kinesiska linjer, som förekommit förut. Om reservanterna skulle segra här, skulle det betyda, att vi i dag lade till en ny snirkel, och vi veta inte, hur många fler sådana vi skulle få göra, när andra grupper komme med liknande önskemål. Jag tror, att vi kunna nöja oss med så mycket kineseri, som vi redan ha och som utskottsmajoriteten vill ha, utan att därtill lägga vad reservanterna nu vilja införa.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt de därunder förekomna yrkandena gjorde propositioner. först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som förordats i den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Olsson, Oscar*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 181, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring, som förordats i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Ang. lönereglering för läroverkslärare m. fl. (Forts.)

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 182, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisoriska avlöningsbestämmelser under budgetåret 1939/40 för vissa kommunanställda lärare m. fl.; och

nr 183, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa särskilda grunder för lönetursberäkning för ordinarie lärare i övningsämne vid det statliga undervisningsväsendet.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statliga och kommunala beredskapsarbeten m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Anslag till beredskapsarbeten.

I anslutning till sin i årets statsverksproposition under femte huvudtiteln (punkt 21) gjorda framställning hade Kungl. Maj:t i proposition nr 178, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden den 3 mars 1939, föreslagit riksdagen att

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, i enlighet med vad departementschefen anfört, besluta om igångsättande av statliga och kommunala beredskapsarbeten till en sammanlagd kostnad för staten av högst 10,000,000 kronor,

dels ock till Statliga och kommunala beredskapsarbeten för budgetåret 1939/40 anvisa ett reservationsanslag av 10,000,000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena, nr 198, inom första kammaren av herrar *K. H. Andersson* och *T. Nilsson* och den andra, nr 298, inom andra kammaren av herr *J. W. Mårtensson* m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att statsbidrag måtte tilldelas kommun, som anordnade kommunalt beredskapsarbete speciellt avsett för äldre arbetare och efter i huvudsak de principer, som i motionerna angivits,

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena, nr 282, inom första kammaren av herr *F. Domö* m. fl. och den andra, nr 436, inom andra kammaren av herr *I. Anderson* i Norrköping m. fl., vari, såvitt nu var ifråga, hemställts, att riksdagen ville sänka det av Kungl. Maj:t för nästa budgetår till statliga och kommunala beredskapsarbeten begärda anslaget från 10,000,000 till 7,500,000 kronor, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att frågan om enhetligt centralorgan för den nu splittrade arbetslöshetspolitiken måtte upptagas till utredning av 1937 års arbetslöshetssakkunniga och att utredningen måtte så påskyndas, att förslag därom kunde föreläggas 1940 års riksdag, samt att riksdagen i övrigt ville rörande direktiven för arbetslöshetspolitiken beakta vad i motionerna anförts.

Anslag till beredskapsarbeten. (Forts.)

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

I. att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 282 och II: 436, i vad de avsåge här ifrågavarande anslag och direktiven för dess användning, måtte

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, i enlighet med vad föredragande departementschefen och utskottet anfört, besluta om igångsättande av statliga och kommunala beredskapsarbeten till en sammanlagd kostnad för staten av högst 10,000,000 kronor och vidtagna i samband därmed stående åtgärder;

b) till Statliga och kommunala beredskapsarbeten för budgetåret 1939/40 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 10,000,000 kronor;

II. att motionerna I: 282 och II: 436, i vad de avsåge skrivelse om utredning angående enhetligt centralorgan för arbetslöshetspolitiken, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

III. att motionerna I: 198 och II: 298, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut anfört, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade anförts

1) av herrar *Johansson* i Fredrikslund, *Carlström*, *Domö*, *Persson* i Falla och *Lundberg*, som ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan,

I. att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 282 och II: 436, i vad de avsåge här ifrågavarande anslag och direktiven för dess användning, måtte

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, i enlighet med vad reservanternas i det föregående anfört, besluta om igångsättande av statliga och kommunala beredskapsarbeten till en sammanlagd kostnad för staten av högst 5,000,000 kronor och vidtagna i samband därmed stående åtgärder,

b) till Statliga och kommunala beredskapsarbeten för budgetåret 1939/40 anvisa ett reservationsanslag av 7,500,000 kronor;

II. att riksdagen, med bifall till motionerna I: 282 och II: 436, i vad de avsåge enhetligt centralorgan för arbetslöshetspolitiken, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att frågan om ett sådant organ måtte upptagas till utredning av 1937 års arbetslöshetssakkunniga samt att utredningen måtte så påskyndas, att förslag därom kunde föreläggas 1940 års riksdag;

III. att motionerna — — — riksdagens åtgärd;

2) av herr *von Heland*, som dock ej antytt sin mening.

Herr Domö: Herr talman! Till detta utlåtande är en reservation fogad av högermännen i utskottet. Reservationen innebär en inskränkning i den av Kungl. Maj:t begärda fullmakten att för nästa budgetår igångsätta beredskapsarbeten för 10 miljoner kronor. Högerreservanternas anse, att denna fullmakt bör begränsas till 5 miljoner kronor. Då kostnaderna fördelas på två år, innebär reservationen, att för nästkommande budgetår skulle det bli ett med 2¹/₂ miljoner kronor förminskat anslag.

Reservationen tar framför allt sikte på att i den nuvarande arbetslöshets-situationen, när hjälpåtgärderna till största delen äro inskränkta till de mera utsatta områdena, bör man inte använda beredskapsarbeten i större utsträckning utan mera andra hjälpåtgärder. De skäl jag vill anföra mot att alltför mycket lita till beredskapsarbetena äro bland annat, att dessa i hög grad förhindra rörligheten hos arbetskraften, att de låsa fast arbetslösa på en ort, där framtidsutsikterna äro mycket ovissa.

Anslag till beredskapsarbeten. (Forts.)

Man kan inte underlåta att, när de statliga hjälpåtgärderna mot arbetslösheten debatteras, säga, att vår arbetslöshetspolitik verkligen är föga rationell. Jag tror, att man börjar bli allt mer ense om att vi ingalunda ha ett system — om man nu kan tala om system — som innebär de lämpligaste åtgärderna mot arbetslösheten. Tvivlet på beredskapsarbetena börjar tydligen i allt högre grad göra sig gällande. På sistone har man, tycker jag, kunnat skönja, att även i de mest utsatta kommunerna, som i hög grad ha hugnats med beredskapsarbeten, framkommer tvivel om att den vägen är den riktiga. Jag erinrar om vad som på sista tiden kommit fram i pressen från Sköns socken. I denna kommun ha ju en mycket stor mängd beredskapsarbeten varit anordnade, och bidragsprocenterna för dessa beredskapsarbeten ha varit mycket höga. I alla fall anser man där tydligen numera, att beredskapsarbeten icke äro rätta hjälpen — ja, att man knappast har råd till beredskapsarbeten, även om kommunens bidragsprocent är ytterst obetydlig. I stället för att lita till beredskapsarbeten synes man anse hjälp till anställning på andra håll för de arbetslösa vara bättre för kommunen. Nästan i varje trakt där beredskapsarbeten sättas in, måste också andra åtgärder vidtagas för att klara situationen. Jag förmenar, att åtgärder, som skulle befordra bortflyttningen av yngre arbetskraft, alldeles för litet kommit till användning i vår arbetslöshetspolitik. Mycket förtjänstfulla åtgärder ha vidtagits för att ge utbildning i andra yrken och därigenom ge möjlighet till att de yngre så småningom kunna flyttas bort, men mera betydande åtgärder av arbetsförmedlingar och kommunens egna organ till överflyttning av arbetskraften till andra områden ha knappast förekommit. Flyttningens möjligheterna ha såvitt jag kan se inte kommit att beaktas i tillräcklig mån.

Det föreliggande utlåtandet har den förtjänsten, att man tar sikte på möjligheten att genom bidrag till resor hjälpa arbetare, som vilja söka sysselsättning på annan ort, detta för att de bättre skola kunna utnyttja förefintliga möjligheter i andra trakter. Om att resebidrag skola utgå till arbetslösa, som kunna få tillfällig eller mera stadigvarande sysselsättning på annan ort, äro utskottet och reservanterna ense.

Hela arbetslöshetshjälpen är ju nu i stöpsleven. En utredning pågår, och i avvaktan på den finns givetvis inte anledning att nu yrka på några mera omfattande förändringar. Jag vill dock, i anledning av de erfarenheter, de senaste årens hjälppolitik givit, framhålla att det är nödvändigt att få fram nya linjer för vår arbetslöshetspolitik. Bland annat måste man på ett helt annat sätt än hittills ta hänsyn till hur snabbt näringslivet kan få ändrad inriktning och hur kraven, som från näringslivets sida måste ställas på tillgång av arbetskraft och dylikt, kunna skifta för olika orter och landsdelar. I stället för att genom beredskapsarbeten konservera förhållandena på en ort är det angeläget att söka få arbetskraften att följa näringslivets skiftande förhållanden, så att man får så liten arbetslöshetsprocent som möjligt. Det finns all anledning att också särskilt beakta de oerhört svåra problem, som den norrländska skogsindustrien är ställd inför, samt jordbrukets arbetsförhållanden. Detta är två mycket stora frågor, som måste komma under ingående överväganden. Det kan ju knappt vara rimligt att betrakta det såsom nöjaktigt — nå, det kanske ingen gör, men det tolereras i varje fall — att det råder stor arbetslöshet på olika håll, samtidigt som det mångenstädes är alldeles omöjligt att få arbetskraft till jordbruket. Jag förstår fullväl svårigheterna att komma till rätta med detta, men man får inte tänka sig, att man i samma grad som hittills kan skjuta undan detta problem, då man vidtar åtgärder mot arbetslösheten.

Åtskilligt måste också rättas till när det gäller ungdomens yrkesutbildning. I denna sak vill jag framhålla, att det är nödvändigt att mera objektivt än

Anslag till beredskapsarbeten. (Forts.)

hittills ta upp olika spörsmål, bl. a. villkoren för inträde i yrkesskola. Jag vill nämna, hur det exempelvis ställer sig för de ungdomar, låt oss ta dem som bo i Norrland, till vilka man säger: ni äro lämpliga för jordbruksarbete, och ni skola söka er dit. Ja, det göra de, och de delta intresserat och villigt i jordbruksarbetet under en säsong. Sedan betraktas de kanske såsom tillhörande jordbruksgruppen, och när det blir fråga om uttagning till yrkesskolorna bland den arbetslösa ungdomen i ett visst distrikt, betraktas de inte såsom arbetslösa, därför att de tillhöra jordbruksarbetarkategorien, där det anses vara tillgång på arbete. I stället för att få en uppmuntran för att de ha godtagit det arbete, som stod till buds, och således efter vad man kan tycka borde få företräde till yrkesutbildning, bli de undanskjutna. Detta är kanske bara förbiseende, men det felaktiga förfarandet bör rättas till.

Såvitt jag förstår, är det mest angelägna att komma till samordning och enhetlighet i vår arbetslöshetspolitik. Man måste naturligtvis därvid pröva olika vägar för att komma till resultat. Jag skulle tro, att man får vara ganska fri i sitt omdöme om vilka vägar man bör välja, men man måste ovillkorligen komma fram till samordning av de nu splittrade hjälpåtgärderna och en central ledning, som ger bättre möjlighet till kontroll och översikt av hjälparbetena.

Då man nu väntar på resultatet av en utredning, skall jag inte vidare stanna vid de många brister, som råda i avseende på den nuvarande arbetslöshetspolitiken, men jag vill framhålla, att när man i ökad utsträckning bland olika grupper har kommit till den uppfattningen, att beredskapsarbetena inte äro det universalmedel som man har trott, då bör man inte fortsätta på den vägen, utan då skall man söka åstadkomma en avveckling av dessa arbeten, och det är vad reservationen innebär. Medan Kungl. Maj:t vill sätta i gång beredskapsarbeten för 10 miljoner kronor i de utsatta områdena, vilja reservanterna inskränka sig till 5 miljoner kronor. Sådant arbetslöshetsläget är och med de medel, som på annat sätt stå till förfogande, tror jag, att det beloppet skulle vara tillräckligt. Jag vill i detta sammanhang påpeka, att den minskning, med $2\frac{1}{2}$ miljoner, som vi reservanter yrka på i detta utlåtande utjämnas vi genom att i nästa utlåtande, som gäller arbetslöshetskommissionen och dess verksamhet, yrka på en höjning med $2\frac{1}{2}$ miljoner. Totalbeloppet blir alltså detsamma från utskottsmajoritetens sida som från reservanternas, men fördelningen är en annan.

På de av mig nu anförda skälen, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den av herr J. B. Johansson m. fl. avgivna reservation, som är fogad till detta utlåtande.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag skall bara till den föregående ärade talarens anförande foga några inte precis siffermässiga uppgifter men reflexioner beträffande det faktiska läget i de delar av landet, där man överhuvud taget har beredskapsarbeten. Hur den föreställningen har kunnat uppkomma, att dessa arbeten skulle vara av särskilt konserverande natur, är mig ganska ofattligt. De äro nämligen praktiskt taget reserverade för *familjeförsörjare*. Det finns ännu ingen ort, där man anordnat beredskapsarbeten och där det inte varit gott om arbetslösa ungarlar, som enligt uppställda regler icke komma till beredskapsarbeten. Trycket på dem att ge sig ut till annat arbete är alltså fullkomligt lika starkt som det någonsin varit. De människor det gäller kunna ju icke några yrken. Det finnes, skulle jag tro, brist på arbete inom jordbruket, men de industriarbetare — det rör sig i stort sett om sådana — som blivit arbetslösa äro, så snart man flyttar dem från sten-, sågverks- eller pappersmasseindustrien, grovarbetare och ingenting annat. Såvitt jag har kunnat se, råder alltså ingen brist på grovarbetare för

Anslag till beredskapsarbeten. (Forts.)

industriens behov någonstans i landet. Det är klart som dagen, att ingenting skulle vara bättre ur arbetslöshetssynpunkt än att man helt enkelt flyttade människorna från den ena orten till den andra, men förutsättningen måste ju alltid vara, att de verkligen kunna få arbete på den andra orten. Jag är nämligen inte alls säker på att det finns så många jordbrukare, som ha lust att överta äldre sågverks- eller stenarbetare såsom arbetare i sina jordbruk.

Nå, vilken är nu beredskapsarbetenas uppgift? Om man anser möjligheterna till en evakuering av de arbetslösa vara i varje fall mycket begränsade, så få de arbetslösa familjeförsörjarna en hygglig inkomst åtminstone under någon tid av året, till dess situationen kan reda upp sig; och man hoppas ju ännu på att man skall lyckas göra själva näringslivet även i dessa särskilt utsatta provinser en smula mera mångsidigt än hittills. I Bohuslän har man vidtagit många och av samma reservanter, som här uppträda, i hög grad klandrade åtgärder för att skapa arbetstillgångar på nya områden. Detta tror jag är den enda verkligt rationella utvägen för dessa områden. Till dess man kommit dithän, är det icke orimligt, att stora anslag utgå till beredskapsarbeten för människornas försörjning. Herr Domö talar i allmänna ordalag: man skall göra mer för dessa människors utflyttning, säger han, men har han något praktiskt uppslag? Jag är säker på att alla de, som ha sysslat med arbetslöshetspolitik, skola vara reservanterna ytterst tacksamma, om de verkligen kunna ge något praktiskt uppslag till sådana utflyttningsåtgärder. Det torde vara ett faktum, att vår arbetsförmedling, som naturligtvis inte är fullorganiserad, numera gör allt vad den kan för att flytta personer från bland annat dessa distrikt till andra, där det finns brist på arbetskraft, men det går långsamt, och all erfarenhet visar ju, att det är förenat med stora svårigheter. Jag tycker, att kritiken på denna punkt inte skulle inskränka sig till att beklaga, att man inte nu vidtar åtgärder, utan den skulle komma med praktiskt genomförbara förslag i utflyttningsfrågan. Ty jag vågar försäkra, att så fort det verkligen föreligger sådana praktiskt genomförbara förslag, komma åtminstone jag och — därom är jag övertygad — hela vår regering att med allra största allvar reflektera på dem.

Jag har ingenting mer att säga. Det finns ingen anledning att taga upp stor polemik kring denna reservation eller kring herr Domös anförande, men jag har velat, att man skall göra klart för sig, att här föreligger problem, som man arbetat med i många år, och att man ännu så länge inte har funnit någon bättre lösning än den som vinnes, om man bifaller utskottets hemställan.

Herr Pauli: Herr talman! Jag gör inte anspråk på någon sakkunskap i dessa frågor, men jag har haft tillfälle att både inom utskottets tredje avdelning och samma utskotts plenum uppmärksamma framförandet av denna reservation, och jag har därvidlag inte kunnat underlåta att göra vissa reflexioner.

Herr Domö erkände ju själv, att icke obetydliga delar av reservationen till såväl form som sak sammanfalla med utskottsutlåtandet. I dessa gemensamma delar ifrågasätts — såsom han också berörde — åtgärder till åstadkommande av ökad rörlighet av arbetskraften genom flyttningsbidrag, som inte bara skulle utgå med nuvarande belopp utan som skulle kunna utvidgas och gälla hela resan, både till och från den tillfälliga arbetsplatsen. Utskottet har också ifrågasatt, att man inte bara skulle ge flyttningsbidrag åt de arbetslösa familjer, utan beträffande såväl de gifta som de ogifta arbetssökande intensifiera möjligheterna till flyttning genom att öka bidragen. Om allt detta äro sålunda herr Domö och hans medreservanter överens med utskottsmajoriteten.

Anslag till beredskapsarbeten. (Forts.)

Likaså äro vi överens om svaret på den motion, där man velat hjälpa de äldre arbetslösa genom att låta statsbidragen till sådana kommuner, som skulle vilja anordna beredskapsarbeten speciellt för dessa äldre, utgå efter förmånligare grunder. Vi ha enat oss om att skriva, att utskottet förutsätter, att de äldre arbetslösas försörjningsproblem kommer under övervägande vid den pågående arbetslöshetsutredningen, och vi ha därför inte ansett det nödigt att direkt skriva till regeringen därom.

En tredje punkt, som beröres i såväl utskottets som reservanternas uttalande, rör en sak, som herr Domö, såvitt jag kunde finna, inte närmare uppehöll sig vid i sitt anförande nyss, nämligen önskvärdheten av en mera central ledning av dessa frågor. Där har utskottet också sagt något liknande, nämligen att det förutsätter, att frågan om ett centralt organ för arbetslöshetsärendenas handläggning skall ägnas erforderlig uppmärksamhet i samband med den pågående utredningen. Emellertid ha reservanterna på den punkten skilt sig från utskottet och begärt en direkt skrivelse till Kungl. Maj:t. Jag förstår inte, varför de tro, att det betyder så förfärligt mycket, om Kungl. Maj:t läser denna opinionsyttring från riksdagens och utskottets sida i motiveringen till utskottsutlåtandet eller på ett annat papper. Jag har svårt att förstå, att man där har ansett det nödigt att gå sin egen väg. I den sistnämnda punkten är alltså inte överensställelsen mellan utskottet och reservanterna fullständig, men såvitt jag kan finna är skillnaden väsentligen formell.

Ser man sedan på vad reservationen i övrigt innehåller, så har jag fått samma intryck som handelsministern nyss gav uttryck åt, nämligen att man i påfallande grad har hållit sig till mycket allmänna ordalag. Om vi frånsä de nyss framhållna gemensamma delarna i reservationen och utskottsutlåtandet, har man inte kommit med något, som skulle kunna vara praktiskt användbart. Man har en del klagomål över den hittills förda arbetslöshetspolitiken. Jag tror man kan säga, att dessa äro i allt vad som behövs bemötta med vad handelsministern nyss yttrade. Man har dessutom velat uppmana riksdagen att ge en rad råd och direktiv åt den pågående arbetslöshetsutredningen. Jag tillåter mig att här upprepa samma uttryck för förvåning, som jag tillät mig på avdelningen, över att herr Domö, som både personligen och i egenskap av partiledare kan anses vara den egentlige upphovsmannen till denna opinionsyttring, har funnit sig behöva gå denna omväg. Herr Domö sitter ju själv i denna arbetslöshetsutredning. Det står honom fritt att i dess krets uttala alla dessa mer eller mindre effektfulla tankar, som finnas i reservationen, och påyrka, att den eller den frågan tas upp. Jag förmodar nämligen, att utredningen inte är så klavbunden, att den inte kan diskutera olika utvägar och olika problem, sådana som här nämnts. I vilket fall som helst gjordes, såvitt jag kan minnas, inte i statsutskottets plenum några större ansträngningar från reservanternas sida att vinna anslutning till dessa direktiv för utredningen.

Summan av de intryck man får blir alltså, att vad som här har åsyftats är en demonstration, och vad som egentligen skall kunna vinnas med denna demonstration har åtminstone för mig hitintills förblivit fördolt. Jag kan inte förstå, att någonting väsentligt skulle vinnas med att riksdagen upprepade vad som står på sidan 11 i reservationen och menade, att detta skola de herrar tänka på, som sitta i arbetslöshetsutredningen. När dessa tankar komma från en av utredningens egna ledamöter, bör det som sagt finnas möjlighet för utredningen att få del av dem, utan att man går denna omväg över riksdagen.

Jag har också fått den uppfattningen, att det är ganska djärvt av reser-

Anslag till beredskapsarbeten. (Forts.)

vanterna att begära, att riksdagen på den mycket knapphändiga motivering, som här har förebragts, skall pruta av några miljoner på beredskapsarbetena och i stället ge dem till arbetslöshetskommissionen. Även detta är väl uttryck för en viss önskan att demonstrera, ty någon annan effekt ha väl reservanterna knappast tänkt sig, att yrkandet skulle få.

Med hänsyn till att vad som av mera praktiskt värde finns i reservationen även finnes i utskottsutlåtandet, och att vad därutöver är i reservationen knappast kan anses ha annat än en rent demonstrativ innebörd, anser jag, att alla skäl tala för att kammaren avslår denna reservation. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Domö: Herr talman! Jag trodde debatten skulle bli kort, men herr Pauli vill tydligen inte det, och därför må den fortsätta en stund till.

Jag skall be att, i anledning av vad herr handelsministern yttrade om att beredskapsarbeten inte gärna kunna vara konserverande på arbetslösheten på en ort få säga, att just tilltron till att beredskapsarbeten skola komma att anordnas i en kommun i stor utsträckning har kommit att bidra till att arbetslösa, i stället för att söka sig arbete på andra håll, räkna med att rätt snart få sysselsättning vid beredskapsarbete i hemkommunen. Och när handelsministern säger, att beredskapsarbete egentligen användes endast där möjligheterna till evakuering äro mycket begränsade, så vill jag svara, att den inskränkning i rekommendationen av beredskapsarbeten, som handelsministern nu gör är tämligen ny. I den socialdemokratiska arbetslöshetspolitiken ha ju hittills beredskapsarbetena intagit så att säga främsta platsen, och någon snävhet har icke förmärkts, varken när det gällt att rekommendera eller anordna beredskapsarbeten.

När handelsministern vidare frågar efter positiva uppslag, så vill jag peka på, att man säkerligen kan komma till ett förbättrat resultat genom att kraftigare än nu söka få fram åtgärder, som medföra förflyttning av arbetskraft för längre eller kortare tid och som även möjliggöra att åtminstone säsongmässigt flytta Norrlandsarbetare till jordbruksdistrikt i södra Sverige. Det har visat sig, att det senare går ganska bra, när man bara tar itu med det. Det finnes under sista året många exempel på, att det varit möjligt att åstadkomma en ökad intensitet, när det gällt arbetsförmedlingen på dessa områden. Villigheten att vara med om en sådan förflyttning är naturligtvis från befolkningens sida på de arbetslösa områdena i synnerligt hög grad beroende på om de veta, att det är den allmänna inställningen, att det är någonting, som den mäktiga regeringen vill ha fram. Jag tror det är på det sättet, att man i allmänhet har hittills haft den uppfattningen, att regeringen ansett sig kunna genom beredskapsarbeten och allmänna hjälpåtgärder på vederbörande ort komma till rätta med förhållandena och att utflyttning från orter med arbetslöshet ej varit eftersträvad även om arbetslösheten artat sig att bli permanent.

Tvivelmålen om det lyckliga i regeringens arbetslöshetspolitik och beredskapsarbetena tyckas öka. Det förhåller sig ju, om jag är riktigt underrättad, på det sättet, att till regeringen har inlämnats en skrivelse från Skön, från de socialdemokratiska organisationerna därstädes. De begära energiska åtgärder till befrämjande av emigrationen av arbetslösa från kommunen, och detta betecknas såsom en avgörande åtgärd. Märk väl, att man i den framtällning, som jag nu berört, är inne på helt andra åtgärder än vad man på regeringshåll hittills ansett vara de riktiga. Tiden borde nu vara mogen för ett friare övervägande av varthän man vill komma och vilka medel mot arbetslöshet, som nu främst böra komma till användning. Men har man, som jag förut

Anslag till beredskapsarbeten. (Forts.)

antydde, t. o. m. även i Skön m. fl. platser i Norrland fått uppfattningen att beredskapsarbetena äro ineffektiva mot långtidsarbetslöshet så bör man väl taga ett steg på vägen mot avveckling av dessa arbeten. Även med den relativt ringa omfattning, som beredskapsarbetena ha enligt utskottsförslaget, går det nog att ytterligare inskränka dem.

Går jag så över till herr Paulis uttalande om att vår reservation ej mycket skilde sig från utskottsförslaget ifråga om motiveringen och i stort sett endast vore en demonstration samt för övrigt ej innehölle något av värde, så kan jag visa på sådant, som i hög grad visar en skillnad mellan reservationen och utskottets förslag. När det gäller rekommendationen av medel för arbetslöshetspolitiken är det en annan linje, som föres fram i reservationen än i utskottets förslag. När herr Pauli talar om allmänna ordalag i reservationen, så vill jag påpeka de än mera vaga och allmänna ordalag, varmed utskottsmajoriteten rör sig. Slutklämman i utskottets principuttalande är: »De sålunda angivna allmänna riktlinjerna för arbetslöshetspolitikens bedrivande under nästa budgetår föranleda icke någon erinran från utskottets sida.» Och så rekommenderar jag kammarens ledamöter att med beaktande av denna sats se efter, vilka åtgärder som rekommenderas. I stort sett sägs i propositionen, att det är ett fortsättande av samma åtgärder, som förut vidtagits — och vi veta väl alla hur obestämda principer de följt — under det att reservationen går på en annan och enligt min mening mera bestämd linje i enlighet med 1937 års direktiv. Och när det gäller centralorgan, varom herr Pauli vill göra gällande, att dess betydelse väl blir undersökt av 1937 års sakkunniga, så vill jag säga, att 1937 ville riksdagen ha utredning om central ledning. 1938 sade riksdagen ett annat. Är det då inte önskvärt, att riksdagen nu säger ifrån huruvida den vill ha en central ledning eller ej? Även om det är sagt från departementschefens sida, att saken är under övervägande hos sakkunniga, så är det ingalunda för mycket begärt, att när riksdagens uttalande visat en olika uppfattning av saken, den säger ifrån vilkendera uppfattningen, som den egentligen vill göra gällande.

Och så till sist, herr Pauli: när herr Pauli talar om, att inga ansträngningar gjordes i utskottet för att vinna anslutning till reservationen, får jag tolka det på det sättet, att herr Pauli efter litet övertalning och ansträngningar från vår sida inte hade haft något emot att ansluta sig till den? Jag beklagar, att de ansträngningarna inte ha blivit gjorda, men jag vill nu påpeka de förhållanden, under vilka vi behandlade frågan i statsutskottet. I avdelningen dryftades ju frågan ganska ingående, men att nu, då det kommer en flod av olika förslag och utlåtanden från de olika avdelningarna, i statsutskottets plenum taga upp långa resonemanger är ganska otacksamt — det vet nog herr Pauli av egen erfarenhet. Då man vet, att varenda ledamot i utskottet, tryckt som han är av mängden av förslag, som skall pressas fram i riksdagens sista timme, är ovillig att gå in på närmare resonemanger, så inskränker man sig, med ordförandens och ledamöternas tydligt uttalade gillande, gärna till icke allt för långrandiga utläggningar. Jag skulle inte bry mig om att upptaga tiden med att tala om denna febrila brådska, som nu råder och som givetvis föranledes av att en mängd förslag skola pressas igenom i riksdagen utan att ha kunnat bli tillbörligen detaljbehandlade — om inte herr Pauli sagt det som en, jag vill kalla det så, utmaning, att man inte har tillräckligt talat för sin mening i statsutskottet.

Jag har, herr talman, ansett mig böra säga detta som en förklaring i anledning av herr Paulis anförande, men jag vill inte vid detta tillfälle, då alla vilja ha slut på plenum före middagen, vidare uppehålla mig vid denna fråga. Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till reservationen.

Anslag till beredskapsarbeten. (Forts.)

Herr statsrådet **Forslund**: Herr talman! Det, som nu förekommer i våra båda kamrar, utgör väl en repetition från tidigare år av vad som brukar förekomma då enahanda ärenden äro under behandling. I sak äro ju i alla fall majoriteten och minoriteten ense åtminstone i ett avseende, nämligen om bifall till Kungl. Maj:ts hemställan om att det ställes medel till förfogande för att vid behov anordna beredskapsarbeten ävensom reservarbeten. Striden står om beloppens storlek, och i samband med de delade meningarna ha några reservanter velat skicka med några hälsningar ytterligare och påpeka vissa saker, som borde iakttagas. Men jag undrar om man i reservationen egentligen har några framkomliga vägar till att avhjälpa vad man nu under diskussionen vill göra gällande vara en belastning i det system, som för närvarande råder. Påståendet, att vi skulle konservera arbetslösheten genom beredskapsarbeten, bör väl mera stödjas genom bevis innan man gör eller åtminstone i samband med att man gör ett sådant påstående. Ty vad äro dessa beredskapsarbeten annat än ett arbetsobjekt, som man efter noggrann prövning i kommun, i länsstyrelse, i arbetslöshetskommissionen, i väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och till sist hos Kungl. Maj:t ansett vara ett arbete, som staten skall lämna bidrag till. Om man inte gjort det till beredskapsarbete, så hade ju saken bara varit den, att arbetslöshetskommissionen ensam fått besluta om igångsättande av alldeles enahanda arbete. Det är inte alls sagt, att det arbete, som vi ha medgivit såsom beredskapsarbete, är av något annat slag än det, till vilket arbetslöshetskommissionen skulle ha medgivit statsbidrag enligt de regler, som gälla för denna. I fråga om huruvida det skall vara reservarbete eller beredskapsarbete har man vid tidigare riksdagar fattat beslut om tillämpning av den arbetslinje, som man nu betecknar såsom beredskapsarbetslinje. Och då vill jag fråga: vad skall det vara för skillnad i tillämpningen av arbetslöshetskommissionens möjligheter att kunna inskränka ett arbete och vad som kan ske genom vad man gjort t. ex. i Skön, i Bohuslän och kanske på någon ytterligare plats? Det har uppdragits åt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att stå såsom huvudledare för arbetets utförande, och därom har Kungl. Maj:t genom ett utfärdat brev lämnat föreskrifter, och jag ber att även i denna kammare få påpeka, att man synes ha missuppfattat det faktiska läget. Jag ber att få uppläsa vad som står i det brev, som gäller just för Bohuslän, och som är infört i alla andra, där beredskapsarbeten förekomma. Där heter det: »I fråga om anställandet av arbetare vid företaget skall iakttagas, att av arbetslöshetskommittéer anvisad arbetskraft anlitas. Beträffande de kommuner, från vilka arbetskraft bör tagas och platsernas fördelning mellan kommunerna, har styrelsen att samråda med länsstyrelsen och statens arbetslöshetskommission. Styrelsen bör jämväl i samråd med nämnda myndigheter i möjligaste mån tillse, att vid företaget icke kvarhålles arbetskraft, som kan beredas sysselsättning i den öppna marknaden i övrigt, och äger för sådant ändamål tillfälligt avbryta eller inskränka arbetet.»

Här, om någonstades, äro väl direktiv givna för dem, som skola leda detta arbete. Och här finnes ju möjlighet att iakttaga just en sådan ordning, som man nu vill skola bli beaktad, så att man inte i den fria marknaden får uppleva brist på arbetare samtidigt med att man har hjälparbeten, igångsatta med stora statsbidrag. Vi vilja i stället på allt sätt understödja, att de, som kunna få arbete inom det privata näringslivet, också skola där taga det, och det är vidare på det sättet, att det klientel, som kan ifrågakomma till beredskapsarbeten, är till 100 % eller åtminstone nära 100 % familjeförsörjare. Ungkarlarna få ingen sysselsättning vid dessa beredskapsarbeten. Då måste det åtminstone föreligga något speciellt fall, där man kan säga, att det föreligger ungefär enahanda förhållande som när det gäller familjeförsörjare, så att det alltså

Anslag till beredskapsarbeten. (Forts.)

finnes skäl till bifall. Och det är givet, att det inte är så lätt att flytta dessa människor. Det är nog lätt för dem, som tala här i kammaren, att påstå dylikt, men jag ber dem gå var och en till sin egen kommun och resonera med dessa människor och taga reda på huru de äro knutna vid sin bygd på mångahanda sätt. Jag sade för en stund sedan i andra kammaren, att vi få komma ihåg, att vi människor inte äro några resenärer, som kunna ungefär som på ett hotell gå och säga till portiern: »I afton eller i morgon bittida reser jag.» Utan dessa människor äro knutna till samhället på ett helt annat sätt, och man kan säga, att det är gott, att det är på det sättet. Detta skall inte tolkas så, som att jag skulle vilja uppfordra människorna att dröja kvar på en ort, där de inte kunna få arbetstillfällen. Långt därifrån. Utan de skola få understöd till att komma över till ett arbetsområde, där arbetstillfälle kan beredas dem, så att de på så sätt kunna försörja sig.

Om man ser vidare på denna reservation, så finner man, att där säges, att kostnaderna för ett arbete ofta inte stå i proportion till nyttan därav för närvarande eller i framtiden. Och man vill därmed också draga in det gamla problemet, om man bör ge arbete, där en stor del går till materialkostnader. Jag vill därvid uppfriska minnet hos herrarna genom att erinra om att det är på det sättet, att när en framställning inkommit om ett beredskapsarbete, så är det första, som man vill ha besked om: hur mycket av denna kostnad kommer att utgå i arbetslöner och hur mycket i materialkostnad? Och om materialkostnaderna verka för höga, så säger man till vederbörande: kan ni inte, om ni skall ha ett beredskapsarbete i er trakt, leta rätt på ett arbete, som drar mindre kostnad för material och ger mera arbetslöner? Detta naturligtvis under förutsättning, att det är fråga om material från en industri, som man inte har någon särskild anledning att understödja, d. v. s. som klarar sig bra ändå. Det blir en annan sak, om det gäller material från en industri, som verkligen behöver ökning i sin orderstock: då ligger ju saken helt annorlunda. Men detta blir mycket noga övervägt, innan det beviljas något statsbidrag till arbetet i fråga.

Det centrala organ, som man här nämnde, är det, varom man diskuterat också i den kommitté, som herr Domö tillhör, och det må vara vanligt att invänta vad kommittén kan ha att säga på den punkten. Men jag förvånar mig storligen över att man här gör organisationen till ett mycket stort problem, ty det är väl en så pass god växelverkan mellan beredande och beslutande myndigheter så att de tillsammans kunna anses utgöra ett centralorgan, som kan överblicka arbetstillgången uti landet. Så ha vi ju våra arbetsförmedlingar, och när man här talar om att de arbetslösa stanna kvar och ej söka sig arbete — det var herr Domö, som sade detta — utan vänta på ett beredskapsarbete, så vill jag meddela, att jag blivit påringd av en, som var chef för en dylik arbetsförmedling. Han sade: skulle vi inte kunna få något arbete häruppe? Jag har nu ringt till så och så många arbetsförmedlingsställen och arbetslöshetskommittéer och bjudit ut arbetskraft härifrån. Kan ni taga emot en enda man? Detta var just när skogsarbetena skulle sättas i gång och han sade, att det var omöjligt att få en man placerad här, därför att det förut var överskott i skogsdistriktet. Han fick bleklagt nej, och han sade: om jag hade bjudit dem, att de skulle få arbetarna för intet, så hade de ändå ej kunnat taga emot dem, därför att de hade den egna arbetskraften inom socknen. Man får komma ihåg vilka orsaker som också äro bidragande här, nämligen att våra skogsavverkningar varit reducerade på sista tiden. Vår massaindustri, sulfat- och sulfatindustri i distriktet där uppe, särskilt i Västernorrland, har också haft inskränkt drift på grund av de försämrade konjunkturerna. Vi ha haft en och annan industri, som fått lägga ned, och övriga industrier ha kanske fått för-

Anslag till beredskapsarbeten. (Forts.)

söka sig på rationalisering. Det är givet, att alla dessa omständigheter motverka, att vi kunna få se frukten av våra strävanden på det sätt vi önska.

I fråga om vad som också står i reservationen om skogsarbetena är det ju en sak, som är beaktad förut, och det sista, som man talat om, är det gamla problemet om lönerna, och det skall jag inte gå in på här, ty jag tycker, att redan genom att man använder endast familjeförsörjare till beredskapsarbeten och där tillämpar den allmänna marknadens löner sker en gradering.

Jag vill ytterligare till sist poängtera, att denna repetition, som pågår i kammaren, skulle i sig själv vara hälsosam, om man ur den kunde finna någon-ting till hjälp för regeringen, som vidare skall syssla med dessa saker, och för den kommitté, som skall utreda frågan, så att vi kunde säga, att det bleve någonting av detta, som kunde vara till nytta. Men jag får säga, att ingenting i reservationen finnes framfört, som är praktiskt möjligt att tagas upp som någon nyhet, som skulle kunna vara till fördel i denna verksamhet. Man gör vissa påståenden här, som enligt min mening icke äro riktiga, om att man fördröjer arbetslösheten, d. v. s. får den kvar på vederbörande orter. Det tror jag vara felaktigt, ty orsaken till, att den inte minskas i den omfattning, som vi önska, utgöres av helt andra omständigheter, vilka tarva en ganska långt gående diskussion, om vi skulle försöka övertyga varandra om var egentligen själva orsaken ligger.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Det kan ju efter den debatt, som har förts här i kammaren, vara onödigt att ingå på själva principen, men jag vill, med den kännedom och erfarenhet jag har rörande beredskapsarbetena, säga några ord. Jag vill då framhålla, att de på många platser visat sig vara en god form för att avhjälpa mera tillfällig arbetslöshet. De ekonomiska skiftningar, som äga rum inom näringslivet, medföra ju ofta arbetslöshet för stora grupper av arbetare. Så var särskilt under förra hösten förhållandet inom trävaruindustrien, närmast då pappersmasseindustrien. Jag har mig bekant hurusom dylika industrier inskränkte eller lade ned verksamheten. Arbetarna blevo arbetslösa. Arbetsgivarna kunde ej skaffa dem arbete, och där stodo de alltså utan möjlighet att få arbete eller försörjning. Det blev då de närmast ansvariga kommunerna som fingo skaffa dem arbete. Då var beredskapsarbete en mycket lämplig form av arbetsanskaffning. Men det skulle då ej ha varit tilltalande att skicka dessa arbetare långa vägar till andra arbetsplatser under hösten. Det hade för övrigt varit mycket svårt att skaffa dem arbete på annan plats, och därtill voro de flesta familjeförsörjare. Många ägde även en liten fastighet, som de hade skuld på, vilken de hade svårt att klara den dag de blevo utan arbete. För dessa kunde det nu ordnas med beredskapsarbeten. Vägarbeten var då den lämpligaste formen, och ännu ha vi många sådana arbeten, som allt fortfarande behöva utföras. Vägarbetena ha under senare åren fått stå efter. Nationalekonomiskt sett måste det vara till gagn att dessa arbeten bli utförda, och att arbetarna få sysselsättning. Från dessa synpunkter borde alltså ingen invändning göras. Däremot skulle det ha varit ett slöseri, om dessa arbetare fått gå arbetslösa. Jag kan heller icke se att det behöver bli någon konservering av arbetslösheten genom anordnande av dessa arbeten, ty när så småningom konjunkturerna förbättrats inom respektive arbetsområden, kunna dessa återgå till sina föregående arbeten, vilket de naturligtvis med tillfredsställelse göra. Att under sådana förhållanden, som här av mig berörts, anordna beredskapsarbeten, borde icke ens herr Domö rikta något klander mot. Och jag kan vidare ej förstå, att reservanternas i stället förorda anordnande av reservarbeten. Skulle det vara någon fördel? Reservarbetena ha tidigare på många håll ej mottagits med någon större tillfreds-

Anslag till beredskapsarbeten. (Forts.)

ställelse av arbetarna, utan i stället varit utsatta för mycken kritik. Reservarbetena ha haft sin uppgift att fylla, men att därmed helt fördöma beredskapsarbeten kan jag inte se något berättigat uti.

Om man vid anordnandet av beredskapsarbeten följer de linjer, som herr statsrådet och chefen för socialdepartementet under debatten framfört, och vilka tillämpas, så kan jag ej se, att några farhågor för missbruk behöva förekomma. Jag kan heller inte finna det lämpligt att, som herr Domö föreslog, flytta över 2¹/₂ miljoner kronor från anslaget till beredskapsarbeten till reservarbetena. Kan något däremot vinnas genom en centralisering till ett organ av åtgärderna till arbetslöshetens avhjälpande, så bör däremot ej vara något att erinra. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till vad utskottet föreslagit.

Herr Söderkvist: Reservanterna anförda tvenne synpunkter, som de förmena vara ogynnsamma för arbetslöshetspolitikens fortsatta bedrivande. Å ena sidan ligger det enligt deras mening i beredskapsarbetenas natur att konservera arbetslösheten på en viss ort, och å andra sidan anse de, att man hittills gjort sig skyldig till uraktlåtenhet beträffande förflyttningen av arbetskraft från en av arbetslöshet drabbad ort till andra orter inom landet, som ha behov av arbetskraft.

Beträffande den första synpunkten har det från statsrådsbanken visats, att den knappast kan vara bärig, bland annat därför, att beredskapsarbetena ju ej stå öppna för alla, ja inte ens för familjeförsörjare, som inte ha barn. Vad beträffar förflyttning av arbetskraft från dessa arbetslöshetsöar, så synes uppfattningen om underlåtenhet i detta avseende gå ut på, att därvidlag ingenting skulle vara åtgjort. Från min hemkommun känner jag emellertid till, att nu till påsken hade på deras egen begäran förflyttats ett 50-tal yngre arbetare från Alnö till andra platser inom landet. Men vi, som äro hemma i de kommuner inom Västernorrlands län, där arbetslösheten sedan årtal tillbaka — av kända skäl — varit mest rotad, ha emellertid den bestämda uppfattningen, att den bästa hjälpen till dessa kommuner icke är hjälp till utflyttning av den yngre delen av den arbetsföra befolkningen, utan skapandet av nya industrier i stället för de nedlagda sågverken. Om man tänker sig en utflyttning i större omfattning av de yngre arbetsföra — således arbetare under 40 år — från t. ex. Alnö och Skön, så måste ju resultatet härav bli, att den kvarvarande arbetarstammen ganska snart kommer att befinna sig i den åldern, att de helt och hållet måste försörjas av det allmänna. Det är då tydligt, att detta kommer att bli en alldeles orimligt tung börda för det lilla fåtal, som har beskattningsbar inkomst, och för fastighetsägarna i allmänhet, vilka till mycket stor del utgöras av jordbrukare. Reservanterna omnämna icke alls de svårigheter, i vilka dessa inkomsttagare och dessa fastighetsägare skulle råka, om en större utflyttning skulle ske från dessa kommuner. Till detta kommer, att utflyttningen i det närmaste komme att motvägas av inflyttning till dessa kommuner av i regel äldre personer från angränsande kommuner, personer, som så småningom vinna hemortsrätt här och på detta sätt bidra till att göra arbetslösheten konstant i dessa trakter. Hur vilja nu reservanterna undvika detta? Det står ju ej i kommunernas makt att förhindra inflyttning icke ens av element, som äro mycket litet välkomna i de kommuner, dit de söka sig, men de ha ju den svenska fri- och rättigheten att själva bestämma den kommun, där de vilja vistas. Man får således inte tro, att man löser arbetslöshetsfrågan därmed, att man underlättar utflyttningen från de här berörda kommunerna för de yngre arbetarna. Åtgärden kan möjligen vara välkommen för den arbetslöse personligen, men för kommunen i sin helhet torde problemet fortfarande stå kvar olöst.

Anslag till beredskapsarbeten. (Forts.)

Vad som däremot borde vara en framkomlig väg är, att staten på ett verkligt effektivt sätt stimulerade intresset för anläggande av fabriker inom de områden, som längst varit drabbade av arbetslösheten — jag tänker även nu i första hand på de kommuner i Västernorrlands län, som varit mest utsatta för denna arbetslöshet: Skön och Alnö. Härigenom vunnnes inte bara vad som huvudsakligen avses med arbetslöshetshjälpen, d. v. s. arbetstillfällen åt de arbetslösa, utan även skatteinkomster åt kommunerna, som kunde göra det möjligt för dessa att fullgöra sina författningsenliga skyldigheter mot de äldre medellösa invånarna, samtidigt som kommunalskatterna kunde hållas nere på en något så när rimlig nivå. Även detta sista förhållande förbigås fullkomligt av reservanterna.

Till våra önskemål måste vi då också räkna en effektiv skatteutjämning, en utjämning, som vi alltjämt vänta på. Det är givetvis fullkomligt hopplöst att tro, att en industriidkare skall förlägga sin rörelse till en kommun, som har en utdebitering på omkring 30 kronor, när det i grannskapet finnes kommuner med 8 eller 9 kronors utdebitering, och som äro fullkomligt lika bra belägna för hans industri. Men skall det bli möjligt för regeringen att tillgodose dessa önskemål, så är det ju också givet, att regeringen måste förses med nödvändiga medel. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Johansson i Fredrikslund m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Domö* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 184, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Johansson i Fredrikslund m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 185, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens arbetslöshetskommission, reservarbeten och kontantunderstödsverksamhet m. m. jämte i dessa ämnen väckta motioner.

*Anslag till
arbetslöshets-
kommissionen
m. m.*

I anslutning till sina i årets statsverksproposition under femte huvudtiteln (punkterna 19 och 20) gjorda framställningar hade Kungl. Maj:t i proposition nr 179, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över social-

Anslag till arbetslöshetskommissionen m. m. (Forts.)
ärenden den 3 mars 1939, föreslagit riksdagen att för budgetåret 1939/40 anvisa dels till Statens arbetslöshetskommission ett förslagsanslag av 350,000 kronor, dels ock till Reservarbeten, kontantunderstödsverksamhet m. m. ett reservationsanslag av 8,000,000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förslag hade utskottet till behandling förehåft dels två likalydande motioner, väckta den ena, nr 282, inom första kammaren av herr *F. Domö* m. fl. och den andra, nr 436, inom andra kammaren av herr *I. Anderson* i Norrköping m. fl., vari, såvitt nu var i fråga, hemställts, att riksdagen ville höja det av Kungl. Maj:t för nästa budgetår till reservarbeten, kontantunderstödsverksamhet m. m. begärda anslaget från 8,000,000 till 10,500,000 kronor,

dels en inom andra kammaren av herr *A. Olsson* i Stockholm m. fl. väckt motion, nr 2, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta uppdraga åt regeringen att snarast möjligt avveckla arbetslöshetskommissionens verksamhet, att ännu pågående A. K.-arbeten måtte övertagas och utföras i väg- och vattenbyggnadsstyrelsens regi till avtalsenliga löner och att understödsverksamheten måtte läggas direkt under socialdepartementet i enlighet med de allmänna riktlinjer, som återfunnes i motion nr 7 i andra kammaren vid 1936 års riksdag,

dels en inom andra kammaren av herrar *E. Ericsson* i Sörsjön och *N. Olsson* i Rödningsberg väckt motion, nr 40, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående sådan ändring av nu gällande arbetslöshetsdirektiv, att skogsarbetare och andra arbetare icke utan att synnerliga skäl därtill föreläge avstängdes från erhållande av arbetslöshetshjälp, samt att för riksdagen måtte framläggas de förslag, vartill utredningen kunde föranleda,

dels ock en inom andra kammaren av herr *J. H. Brädefors* m. fl. väckt motion, nr 283, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta avskaffa arbetslöshetskommissionen och de nuvarande arbetslöshetsdirektiven samt att offentliga arbeten, vid vilka kollektivavtalslöner tillämpades skulle anordnas och handhas av statens, kommunernas och vägdistriktens ordinarie organ.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt.

I. att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna II: 2 och 283 samt I: 282 och II: 436, de bägge sistnämnda i vad de avsåge anslaget till reservarbeten, kontantunderstödsverksamhet m. m. måtte för budgetåret 1939/40 under femte huvudtiteln anvisa

a) till Statens arbetslöshetskommission ett förslagsanslag av 350,000 kronor;

b) till Reservarbeten, kontantunderstödsverksamhet m. m. ett reservationsanslag av 8,000,000 kronor;

II. att motionen II: 40, i den mån den icke kunde anses besvarad genom vad utskottet förut anfört, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Johansson* i Fredrikslund, *Carlström*, *Domö*, *Persson* i Falla och *Lundberg*, som ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till motionerna I: 282 och II: 436, i vad dessa avsåge höjning av reservationsanslaget till reservarbeten, kontantunderstödsverksamhet m. m. från av Kungl. Maj:t föreslagna 8,000,000 kronor till 10,500,000 kronor.

Herr **Domö**: Jag ber att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen av herr *J. B. Johansson* m. fl.

Herr **andre vice talmannen**: Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anslag till arbetslöshetskommissionen m. m. (Forts.)

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som förordats i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 186, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till oförutsedda utgifter; samt

nr 187, i anledning av väckta motioner om möjligheterna att underlätta tillgången till elektrisk kraft för landsbygdens folk.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m.;

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 4 juni 1937 (nr 305) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv;

nr 53, i anledning av framställning från fullmäktige i riksgäldskontoret angående förlängning av bemyndigande för fullmäktige att till riksbanken överlämna skattkammarväxlar m. m.;

nr 54, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om årligt understöd åt en städerska vid riksdagshuset; samt

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade pensionsbestämmelser för lärare vid kommunala flickskolor, kommunala mellanskolor, praktiska mellanskolor och högre folkskolor.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Då alla ärenden på föredragningslistan nu blivit behandlade, medgav kamraren, på framställning av herr talmannen, att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 311 och 313 blevo desamma på begäran bordlagda.

Herr *Andersson, Elof*, avlämnade en av honom och herr *Albertsson* under-tecknad motion, nr 340, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa m. m.

Motionen blev på begäran bordlagd.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 270, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1939/40 m. m.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 17, i anledning av väckta motioner i fråga om besvär över kommunala organs beslut om tillsättning av tjänstebefattningar;

statsutskottets utlåtanden:

nr 188, i anledning av väckta motioner om inköp av förläggningsplats för Göta ingenjörkår vid Klarälven;

nr 189, i anledning av väckta motioner om utökning av musikkårerna vid vissa regementen;

nr 190, i anledning av väckta motioner om enskild lagring av vissa råvaror och andra förnödenheter;

nr 191, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till inrättande av pensionärshem jämte i ämnet väckta motioner;

nr 192, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till förbättrad bostadsförsörjning för lantarbetare m. m. jämte väckta motioner;

nr 193, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förändring i avseende å löneställning och antal beträffande vissa ordinarie befattningar vid postverket, telegrafverket och statens järnvägar m. m. jämte motioner;

nr 194, i anledning av vissa i Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän beredskapsstat för budgetåret 1939/40 jämte i ämnet väckta motioner behandlade allmänna principfrågor;

nr 195, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän beredskapsstat för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser anslag under justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 196, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän beredskapsstat för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser anslag under försvarsdepartementets verksamhetsområde, jämte en i ämnet väckt motion;

nr 197, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän beredskapsstat för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser vissa anslag under socialdepartementets verksamhetsområde, jämte därtill hörande motioner;

nr 198, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän beredskapsstat för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser anslag under kommunikationsdepartementets verksamhetsområde med undantag för affärsverken;

nr 199, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän beredskapsstat för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser anslag under finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 200, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän beredskapsstat för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser anslag under ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 201, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän beredskapsstat för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser anslag under handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 202, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän beredskapsstat för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser anslag till kapitalinvestering i affärsverksfonderna; samt

nr 203, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän beredskapsstat för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser anslag till kapitalinvestering i statens utlåningsfonder och fonden för låneunderstöd;

första lagutskottets utlåtande nr 32, i anledning av väckt motion angående förhindrande tills vidare av livförsäkringsaktiebolagens utdelning av vinst till aktieägarna m. m.; ävensom

första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 14, i anledning av väckt motion om beredande åt den kvinnliga ungdomen av ökad utbildning i hemvård och därmed närbesläktade samhällsliga uppgifter; samt

nr 15, i anledning av väckt motion om utredning angående åtgärder för bevarande av den kvinnliga ungdomen åt hemmen.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 5.29 e. m.

In fidem
Eric Carlén.

Tisdagen den 23 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 269, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag till kapitalinvestering i statens allmänna fastighetsfond, avseende kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 271, angående anvisande av de i regeringsformen 63 § föreskrivna kreditivsummorna;

nr 274, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av aktierna i Ruotivare grufaktiebolag;

nr 275, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till driften av anstalter för lungtuberkulos jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 295, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till förste provinsialläkare och provinsialläkare m. fl.: avlöningar m. m. jämte en i ämnet väckt motion.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 272, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändrad lydelse av 14, 16 och 36 §§ lagen den 30 juni 1934 (nr 437) för Sveriges riksbank;

nr 273, i anledning av väckt motion om beredande av tjänste- och familjepensionsrätt åt extra lantmätare;

nr 306, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m.;

nr 307, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 4 juni 1937 (nr 305) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv; samt

Ang. blodprov för fastställande av alkoholpåverkan. (Forts.)

nr 308, i anledning av framställning från fullmäktige i riksgäldskontoret angående förlängning av bemyndigande för fullmäktige att till riksbanken överlämna skattkamarväxlar m. m.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 297, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förslag till lag om vissa ändringar i värnpliktslagen den 30 juni 1936 (nr 443).

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 298, i anledning av väckt motion angående kronoskogvaktareboställena å häradsallmänningar;

nr 299, i anledning av väckta motioner angående vissa ändringar av 36 § i 1934 års lag om allmänna vägar;

nr 300, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av kronoegendomen Sundbyholm nr 2 i Sundby socken av Södermanlands län;

nr 301, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av kronoegendomen Ågård nr 1 i Skrea socken av Hallands län;

nr 302, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fastställande av personalförteckning för domänverket;

nr 303, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till stödande av odlingen av vissa kulturväxter;

nr 304, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av statens skogsförsöksanstalt; samt

nr 305, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag för anläggande av gemensamma tvättinrättningar på landsbygden.

Ang. blodprov för fastställande av alkoholpåverkan.

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet **Strindlund**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Wagnssons interpellation angående blodprov såsom bevismedel vid fastställande av alkoholpåverkan, erhöi ordet och anförde: Med första kammarrens tillstånd har herr Wagnsson till mig framställt följande fråga:

Har herr statsrådet för avsikt att med anledning av justitieombudsmannens underdåniga skrivelse den 31 december 1938 angående fastställande av viss, med hänsyn till alkoholhalten i blodet bestämd gräns, vid vilken förare av motorfordon skall anses vara i lagens mening påverkad av starka drycker, vidtaga några åtgärder för att få denna fråga allsidigt utredd samt — därest utredningen giver vid handen, att en lagändring anses påkallad — förelägga frågan för 1940 års riksdag?

För att förare av motorfordon skall kunna fällas till ansvar jämlikt 1 § i 1934 års lag om straff för vissa brott vid förande av motorfordon erfordras, att vederbörande är så påverkad av starka drycker, att han kan antagas icke äga nödigt herravälde över sina handlingar.

Mot den angivna brottsbestämningen har vid olika tillfällen framställts den anmärkningen, att formuleringen är alltför svävande för att giva erforderliga hållpunkter för en tydlig gränsdragning mellan straffbar och straffri alkoholpåverkan vid förande av motorfordon, vilket kan leda till bristande enhetlighet vid bestämmelsens tillämpning. Riktigheten av nämnda anmärkning torde emellertid icke utan en närmare undersökning kunna konstateras. I syfte att erhålla material för ett bedömande av spörsmålet har jag låtit igångsätta

Ang. blodprov för fastställande av alkoholpåverkan. (Forts.)

en preliminär utredning i ämnet. Sålunda har den i interpellationen omnämnda skrivelsen från justitieombudsmannen remitterats till medicinalstyrelsen, förste stadsfiskalen i Stockholm och statspolisintendenten. Vidare hava följande föreningar beretts tillfälle att avgiva yttrande över skrivelsen, nämligen föreningen Sveriges häradshövdingar, föreningen Sveriges stadsdomare, föreningen Sveriges stadsfogdar, föreningen Sveriges landsfiskaler och föreningen Sveriges stadsfiskaler. I syfte att få hela spörsmålet om brottsbestämning och lagtillämpning i förevarande hänseende ytterligare belyst har jag under hand överlämnat avskrift av justitieombudsmannens skrivelse till vissa underrättsdomare såväl i stad som på landet med hemställan, att de måtte delgiva departementet sina personliga erfarenheter om nuvarande lagbestämmelses lämplighet ur olika synpunkter samt sin uppfattning om lämpligheten av fastställandet av en viss med hänsyn till alkoholhalten i blodet bestämd gräns, vid vilken motorföraren alltid skall anses påverkad av starka drycker och förfallen till ansvar.

Skulle resultatet av den sålunda igångsatta preliminära utredningen giva vid handen, att det med 1934 års lag avsedda syftet icke uppnåtts, torde den nu berörda frågan få göras till föremål för ytterligare utredning i syfte att få fram förslag, som kan läggas till grund för ny lagstiftning i ämnet. Huruvida dylikt förslag kommer att föreläggas 1940 års riksdag, kan på frågans nuvarande ståndpunkt icke avgöras.

Herr Wagnsson: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet få framföra mitt tack för det svar, jag erhållit på den av mig framställda interpellationen. Samtidigt ber jag att få ge uttryck för min tacksamhet över att herr statsrådet låtit föranstalta om en fortsatt utredning av ifrågavarande viktiga spörsmål för att därmed en möjlighet skall förefinnas att sedermera få frågan underställd riksdagens prövning.

Det är utan tvivel här fråga om ett spörsmål av allra största vikt. Trafiken växer i vårt land år från år. Vid slutet av föregående år fanns det icke mindre än 264,267 motorfordon inregistrerade, och härtill kommer, beräknar man, omkring 100,000 lättviktsmotorcyklar samt inemot 2 miljoner vanliga cyklar. På samma gång som trängseln på vägarna blir allt större öka också trafikolyckorna i antal.

Jag erinrar kammaren om att under åren 1935—1938 antalet dödsoffer för dessa trafikolyckor uppgick till respektive 331, 420, 443 och 529. Man räknar med att antalet genom trafikolyckor skadade uppgår till mer än det tiodubbla mot dödsoffrens antal.

Det råder intet tvivel om att bruket av alkoholhaltiga drycker är en av de faktorer, som inverka på trafiksäkerheten. Det ligger nämligen i alkoholens natur: genom alkoholens bedövande inverkan försämras kontrollen över musklerna och därmed noggrannheten i rörelserna, och det spelar i detta sammanhang en ofantligt stor roll därigenom, att, samtidigt som dessa försämrade resultat uppnås, känner vederbörande sig upplivad, överskattar sin skicklighet och underskattar farorna. Det är svårt att i några exakta siffror fastslå alkoholens roll vid trafikolyckorna. Detta hänger bl. a. samman därmed att alkoholen ju sällan är den enda orsaken till en trafikolycka. När föraren ställs inför en oförmodad händelse, beror det på, hur han behärskar situationen, och har han då under färden förtärt alkoholhaltiga drycker, behärskar han i regel situationen på ett sämre sätt än om han icke förtärt alkohol, och trafikolyckan inträffar därvid lättare. Men av de redogörelser, som lämnas för olyckshändelser, framgår det icke alltid, huruvida det är alkoholförtäring, som varit huvudorsaken till en olyckshändelse, utan det blir den oför-

Ang. blodprov för fastställande av alkoholpåverkan. (Forts.)
modade, oväntade händelsen, som får spela rollen av huvudorsak till olyckan, vilket inte hindrar, att denna kanske ej hade inträffat, om vederbörande varit nykter. Jag vill för att belysa denna fråga erinra om resultatet av några undersökningar rörande trafikolyckornas uppkomst, vilka man under senare år verkställt i Förenta Staterna. Uppgifterna publicerades förra året, och jag skall återge vad en av våra fackmän på området, professor Liljestrand, framhållit i sitt referat över dessa undersökningar, varvid man på ett stort antal motorförare gjort en undersökning av alkoholhalten i blodet.

Man hade gått till väga på det sättet att man först hade gjort undersökningar på motorförare, som orsakat någon olycka och som blivit omhändertagna av läkare. Därefter hade man på samma vägsträcka, där dessa olyckor inträffat, företagit motsvarande undersökning för motorförare, som icke orsakat någon olycka. Man kunde ju inte föranstalta om blodprovsundersökning på oförvitliga motorförare — det skulle naturligtvis ha väckt en oerhörd opposition — men man använde i Amerika för fastställande av alkoholhalten i blodet en metod, som professor Liljestrand anser ge ganska exakta resultat och som innebär att man uppmäter alkoholhalten i den utandade luften och sedan, med hjälp av det kända relationstalet mellan alkoholhalten i andedräkten och i blodet, fastställer alkoholhalten i blodet.

Det framgick av dessa undersökningar att bland motorförare i allmänhet 12 procent hade mer eller mindre alkoholhalt i blodet, medan bland dem, som framkallat olyckshändelser, icke mindre än 47 procent hade alkoholhalt i blodet. Av undersökningarna kan vidare beräknas, att olycksfallsrisken vid en alkoholhalt i blodet av omkring 0.10 promille i genomsnitt är ungefär tre gånger så hög som för absolutister såsom motorförare, medan vid en alkoholhalt av mellan 1 och 1.4 promille risken blir 13 gånger så stor. Och om man kommer upp till en alkoholkoncentration av 1.5 promille eller däröver, är risken icke mindre än 55 gånger så hög som bland motorförare, vilka äro absolutister.

Vi ha ifrån Sverige icke några uppgifter som precis motsvara dessa amerikanska uppgifter, men det har också i Sverige gjorts undersökningar, vilkas resultat peka åt samma håll. Att det alltså här föreligger ett samband mellan trafiksäkerhet och alkoholförtäring är ställt utom tvivel, och med hänsyn till den ökade olycksfallsfrekvensen är det också i hög grad önskvärt, att man här i landet vidtager så energiska åtgärder som möjligt för att nedbringa trafikolyckornas antal och för att framför allt se till att den, som på grund av alkoholförtäring framkallat en trafikolycka, blir bestraffad därför.

Den nuvarande lagstiftningen på detta område är icke tillfredsställande. Justitieombudsmannen har i en särskild skrivelse till Konungen, som jag åberopar i interpellationen, och som kammaren dessutom i J. O:s ämbetsberättelse har haft tillfälle att taga del av, riktat vissa bestämda anmärkningar emot denna lagstiftning, närmast emot den nuvarande brottsbestämningen, som han icke anser tillfredsställande. Det talas, som herr statsrådet nyss erinrade om, i lagen om en förare, »som är så påverkad av starka drycker att han kan antagas icke äga nödigt herravälde över sina handlingar». Det är ju en ganska vag brottsbestämning, och därtill kommer att den undersökning, enligt vilken man kan konstatera, om en förare äger nödigt herravälde över sina handlingar, är behäftad med allvarliga oegentligheter. I regel brukar undersökningen ske genom dels blodprov, dels läkarundersökning och dels vittnesutsagor. Vittnenas synpunkter bli ju ofta mer eller mindre subjektiva, det ligger i sakens natur; blodprovet ger ju mera exakta siffror. Läkarundersökningen, som man tycker skulle kunna ge ett avgörande svar på frågan, är emellertid behäftad med stora svårigheter. Professor Liljestrand har om

Ang. blodprov för fastställande av alkoholpåverkan. (Forts.)

denna sak framhållit, att undersökningen är förbunden med stora felkällor, bland annat därför att det inte finnes något enstaka symptom, som i och för sig berättigade till påståendet, att alkoholpåverkan föreligger, utan detta blir en följd av läkarens allmänna uppfattning vid, som professor Liljestrand uttrycker det, »hopsummerandet av de olika fynden». Undersökningen gäller emellertid oftast personer, vilka tidigare äro den undersökande läkaren obekanta, varför ett säkert fastställande, huruvida en avvikelse föreligger från det normala tillståndet, kan vara ytterligt svårt. Men därtill komma andra betydelsefulla förhållanden. Vid läkarundersökningen kan mången »ryeka upp sig», så att han tillfälligt kan förefalla tämligen oberörd, ehuru han kanske nyss förut visat mycket utpräglade symptom av alkoholpåverkan. Därjämte tager den kliniska undersökningen ej och kan ej taga under ingående omprövning, huruvida vederbörandes psykiska tillstånd avviker från det normala. Men just här föreligger måhända den viktigaste verkan av alkoholen med hänsyn till risken av att framföra motorfordon. Det är bristande hänsyn till andra, dumdrighet med avtrubbad självkritik, ävensom nedsatt förmåga att överblicka nya situationer, som medföra den största faran för omgivningen, och måttliga eller till och med betydande rubbningar i dessa hänseenden äro ofta icke alls åtkomliga för den undersökande läkaren. Professor Liljestrand säger därför att läkarundersökningsmetoden måste anses vara en grov metod, som icke på något sätt är tillfredsställande.

Jag vill nu i anslutning till vad jag här anfört ytterligare understryka mitt nyss uttalade tack till herr statsrådet för att han beaktat denna fråga och låtit föranstalta om en fortsatt utredning av densamma. Jag vill emellertid samtidigt uttala den livliga förhoppningen, att denna utredning skall kunna bedrivas på ett sådant sätt att resultatet därav kan föreläggas nästa års riksdag. Det bör ju icke vara, förefaller det mig, någon omöjlighet att få de erforderliga uppgifterna, och jag skulle därför ha varit ännu mera tacksam, om herr statsrådet på denna punkt icke hade svävat på målet.

Herr Bergman: Herr talman! Den fråga, som nu diskuteras, har flera gånger förut varit föremål för riksdagens uppmärksamhet, och den kommer säkerligen att bli det ända till dess man lyckats ge den en verkligt tillfredsställande lösning.

På initiativ av riksdagens nykterhetsgrupp och av enskilda riksdagsmän ha motioner upprepade gånger väckts med påyrkande av mera verksamma åtgärder till förhindrande av motorföring i alkoholpåverkat tillstånd. En viss förbättring ansågs visserligen vunnin genom de senast införda bestämmelserna. Enligt dessa formuleras brottsbestämningen i ordalagen: »så påverkad av starka drycker att han *kan antagas* icke äga nödigt herravälde över sina handlingar». Tidigare hade lagen talat först om den, som var överlastad, och senare om den, som var »synbarligen berörd» av starka drycker. Men erfarenheten har till fullo visat, att vittnesförhör om motorförarens förmåga av herravälde över sina handlingar ofta äro ganska värdelösa. Såsom varje sakkunnig på området vet, beror det herravälde över handlingarna, varom här är fråga, på hjärnans och nervsystemets opåverkade tillstånd, iakttagelseförmågans snabbhet och säkerhet o. s. v., varvid en olyckas förebyggande kan bero på handlingssättet under bråkdelen av en sekund. Alkohol även i mycket ringa mängd påverkar enligt en enstämmig läkaropinion ofördelaktigt förmågan att iakttaga och tillräckligt hastigt reagera för vad som iakttagits, och det utan att denna påverkan ger sig uttryck i något yttre symptom. Ett vittne, som skall avge ett omdöme om huruvida någon kan antagas ha haft nödigt herravälde över sina handlingar eller icke, har vanligen en helt annan

Ang. blodprov för fastställande av alkoholpåverkan. (Forts.)
utgångspunkt. Enligt vanlig uppfattning är nämligen den, som kan antagas icke ha nödigt herravälde över sina handlingar, mer eller mindre synbart påverkad, men det är inte därpå det härvidlag kommer an. Därför vore, såsom justitieombudsmannen mycket riktigt säger, en bestämmelse att viss påvisad alkoholkoncentration i blodet i och för sig skulle vara straffbar, väl motiverad, därför att man därigenom komme ifrån »de stora bevissvårigheter, som nu ofta äro förbundna med de ifrågavarande målen. Därigenom skulle ernås önskvärd enhetlighet och effektivitet beträffande lagtillämpningen på detta område.» Det är justitieombudsmannen, som säger detta, och han tillägger: »Ginge man ned — — — exempelvis till 0.5 pro mille, bleve den praktiska följden, att förare av motorfordon såväl under som viss tid före färden finge avhålla sig från även en sådan måttlig förtäring av starka drycker, som i det dagliga livet är ganska vanlig. Enligt min mening skulle en sådan skärpning av fordringarna beträffande avhållsamhet från alkoholhaltiga drycker vara synnerligen önskvärd i fråga om förare av motorfordon.» Han är emellertid tveksam om huruvida man kan genomdriva en så sträng lag i Sverige, och han nöjer sig därför med att åtminstone rekommendera 1 pro mille som straffbarhetsgräns.

Med hänsyn därtill ber jag att få stryka under vad den föregående ärade talaren meddelade angående professor Liljestrands redogörelse för den omfattande undersökning, som företagits i Förenata Staterna. Denna undersökning visade, att i stort sett var risken för motorolyckor för den, som hade en alkoholkoncentration i blodet av 1 pro mille, fem gånger så stor som för den, vars blodprov visade 0.5 pro mille. Det är därför alla skäl att draga denna gräns så lågt som skett i den norska lagstiftningen, d. v. s. vid 0.5 pro mille. Ju lägre man drar gränsen för den tillåtna alkoholhalten i blodet desto mer främjas trafiksäkerheten, men ju högre upp den dras, desto mer uppmuntras ett med orätt såsom ofarligt betraktat bruk av alkohol, som rätteligen borde försvinna, då det innebär den påtagligaste samhällsfara. I Norge har man insett detta, och den norska lagen har därför länge föreskrivit fullständig avhållsamhet under vissa timmar före och naturligtvis under själva färden. Bestämmelsen härom skärptes år 1936 därefter, att motorförare icke inom åtta timmar före färdens anträdan finge förtära alkohol, under det att man förut stadgat sex timmar. Som bevismedel använder man fastställandet av alkoholkoncentrationen i blodet, och har därvid bestämt gränsen till tekniskt och praktiskt taget lägsta möjliga. Detta har enligt de norska sakkunniga visat sig på det hela taget mycket tillfredsställande. En mycket framstående norsk fackman på detta område, politiløge Kristensen, konstaterar, att »ved strengere videnskapelige metoder må det sies å være ugjendrivelig fastslått, at påvirkningsgrensen ligger betydelig under 1 pro mille». Han godkänner den i Norge år 1936 införda straffbarhetsgränsen 0.5 pro mille och säger bl. a., att det är hans intryck »at publikum stort sett ikke har noe særlig å invende mot den. Når det av og til reageres sterkt, skyldes det vesentlig straffbestemmelserne og anvendelse av ubetinget fengselstraff i rene bagatellsaker.» Samma uppfattning rörande den norska lagstiftningen har kommit till uttryck på andra håll.

Jag ber att med uttalande av min tacksamhet för det intresse, som statsrådet visat denna sak, få rekommendera den skrivelse, som riksdagens nykterhetsgrupp nyss har ingivit till Konungen angående frågan, och uttrycker en förhoppning, att det måtte bli ett tillfredsställande resultat av den undersökning, som skall företagas, liksom att den undersökningen måtte sättas i gång så snart som möjligt. Liksom den föregående ärade talaren synes det mig, som om det — med den goda vilja i saken, som herr statsrådet betygat

Ang. blodprov för fastställande av alkoholpåverkan. (Forts.)

— icke borde vara omöjligt för Kungl. Maj:t att kunna till nästa års riksdag lägga fram förslag i detta ämne.

Herr **Schlyter**: Jag ber också att få ansluta mig till det önskemål, som här framförts, att herr statsrådet ville allvarligt övertänka, om det icke skulle vara möjligt att få utredningen färdig till nästa års riksdag. Den nuvarande lagstiftningen är icke bra, det veta vi alla. Det är alldeles nödvändigt, att det vidtas en ändring i den, och jag vill gärna instämma i de önskemål, som ha uttalats i det avseendet, att ifall straffbarhetsgränsen skall anknytas till en viss pro mille, denna icke blir bestämd på annat sätt än som redan skett i Norge.

Föredrogs Kungl. Maj:ts proposition nr 311, angående dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl.

Propositionen hänvisades, såvitt angick pensionsväsendet, till bankoutskottet samt i övrigt till statsutskottet.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 313, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 2:o) och 8:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet den av herr *Andersson*, *Elof*, och herr *Albertsson* väckta motionen, nr 340, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa m. m.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtande nr 17, statsutskottets utlåtanden nr 188—203, första lagutskottets utlåtande nr 32 samt första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden nr 14 och 15.

Anmälades och bordlades

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 32, i anledning av väckta motioner om tillverkning till avsalu inom landet av porter med 18 procents inbryggningsstyrka; samt

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 31, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 32, i anledning av väckta motioner angående upphävande av lagarna om kollektivavtal och om arbetsdomstol samt av 3 a § i lagen om medling i arbets tvister; ävensom

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till nybyggnad för statens veterinärbakteriologiska anstalt;

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en försöksgård å sandjord i Kristianstads län;

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till beredskapsstat för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser nionde huvudtiteln, jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts i proposition med förslag till beredskapsstat för budgetåret 1939/40 å kapitalbudgeten gjorda framställning om anslag till byggnadsarbeten vid veterinärhögskolan.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.31 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
